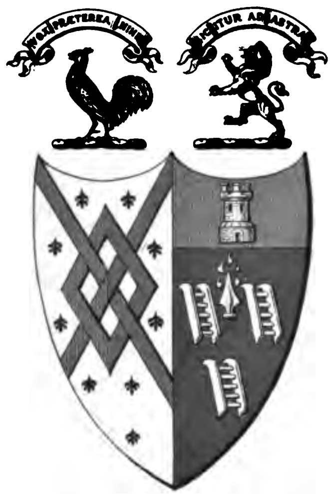

Lucy E. Lloyd Theakston.

GESTA REGUM BRITANNIÆ.

PRINTED BY G. GOUNOUILHOU,
11, rue Guiraude, Bordeaux.

Cambrian Archæological Association

GESTA

REGUM BRITANNIÆ

A METRICAL HISTORY OF THE BRITONS

OF THE XIIIth CENTURY

now first printed from three manuscripts

BY FRANCISQUE-MICHEL

PHIL. DOCT.,
CORRESPONDENT OF THE INSTITUTE OF FRANCE, OF THE IMPERIAL ACADEMY OF VIENNA,
AND OF THE ROYAL ACADEMY OF TURIN,
OF THE SOCIETIES OF ANTIQUARIES OF LONDON, SCOTLAND AND NORMANDY,
HONORARY MEMBER OF THE CAMBRIAN ARCHÆOLOGICAL ASSOCIATION,
ETC., ETC

PRINTED
FOR THE CAMBRIAN ARCHÆOLOGICAL ASSOCIATION.

M DCCC LXII.

INDEX.

—

PREFACE.

The Poem which is here published for the first time is not altogether unknown. As far as we are aware, it was brought before the public by the Benedictine monks Doms Martene and Durand, who had seen in the abbey of Vicoigne, of the order of Prémontré, "a History of the Britons in Latin metre, compiled, as they say, incorrectly enough, by Alexander *Nuques*, and inscribed to Cadiac, bishop of Vennes [1]," at the end of which was a genealogy of the kings of France, finishing with the baptism of Philippe-Auguste.

We are not aware that from that time down to the present day, the poem has been mentioned. In the " Bibliothèque Historique de la France, " there is nothing more than a repetition, in the same words, of what was said in the " Voyage litteraire [2]. " It was not before 1837 that, in the public library of Valenciennes, the aforesaid manuscript was

[1] *Voyage litteraire de deux religieux benedictins*, etc., vol. I, 2ᵉ part, p. 213.

[2] *Bibliothèque historique de la France*, t. III, p. 399, col. 2, n° 35364. — The same may be said of the " Notices chronologiques sur les écrivains de Bretagne " (Brest, 1818, 8vo), the compiler of which, having given place to " Alexandre Nuques, " has merely transcribed Father Lelong's article. See p. 144.

discovered by M. de Gaulle [1]. It belonged to a folio collection, on vellum, of 278 leaves, written for the most part in the XIIIth century, and containing various works relating to English history. The genealogy of the kings of France is no longer to be found there. On the author's name it affords us but the following vague information, written by a different hand : " Explicit Historia Britonum versificata, a magistro Alexandro Nequam compilata, ut credo, et scripta ad dominum Cadiocum, episcopum Venetensem [2]. " Now it ought to be *Nequam* instead of *Nuques*. But is really Alexander Neckam the author of that work? The compiler himself of the colophon doubts it, and nobody ascribes such a composition to the celebrated Neckham, author of so many other writings both in prose and in verse. The dates would not agree : Neckham died, at the latest, in 1227 [3], and Cadioc was only promoted to the episcopal see of Vannes in 1236 [4].

Another manuscript copy of the same poem is preserved in the Cottonian Library, under the press mark of Julius D.XI. That copy, which is of the XIIIth century, bears no author's name; we have already given a fragment of it in one of our former publications [5].

Besides these, there is a third copy of the same work, also comprised in a collection of the XIIIth century, 4to, on vellum,

[1] *Bulletin du bibliophile*, mai 1837. — *Écho du monde savant*, juin 1839, etc.

[2] Le Glay, *Mémoire sur les bibliothèques publiques du département du Nord*, p. 175.

[3] *Histoire littéraire de la France*, vol. XVIII, p. 521-523.

[4] *Gallia christiana*, vol. XIV, col. 926, H, 927.

[5] *Rapports au Ministre de l'Instruction publique*, etc., in the *Collection de Documents inédits sur l'histoire de France*, p. 252, 253.

along with a piece of poetry in elegiac leonine verses on the taking of Troy, and another in leonine hexameters " De Contemptu mundi [1]. " This last piece is the only one mentioned by Montfaucon [2]. At the end of the poem on the Britons, which however occupies the greatest part of the volume, are written, by the same hand as the remainder of the transcript, these words : " Explicit decimus liber Gestorum regum Britannie, per manum Guillelmi dicti de Redonis, monachi. "

Those words, " per manum, " seem to point out the amanuensis rather than the author; but if this William, said to be of Rennes, is the same as the Dominican monk who composed an *Apparatus* on the Sum of Raymond of Peñafort, it is difficult to believe that such a man, otherwise of high standing, could lower himself to the humble office of an amanuensis. Let us add that the bibliographers who spoke of William of Rennes, ascribe to him, beyond his Apparatus, nothing more than writings on civil and canon law, now lost or unknown [3]. Nevertheless it would not be impossible that this jurisconsult, contemporaneous with Cadioc, might have cultivated what was at the time called poetry, as a diversion to more serious labours. Philip of Beaumanoir [4] and others did not despise

[1] Bibl. imp., fonds latin, n° 8491. Cf. *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecæ Regiæ*, vol. II, p. 464.

[2] *Bibliotheca bibliothecarum*, etc., vol. II, p. 751, c.

[3] Quetif and Echard, *Script. ordin. Prædic.*, vol. I, p. 130. — Fabricius, *Biblioth. lat. med. et inf. ætat.*, vol. III, p. 143; vol. V, p. 225. — *Hist. litt. de la France*, vol. XVIII, p. 403-406.

[4] On the poetical works of Philip of Beaumanoir, see a paper by Mons. Henri Bordier, in the *Bulletin de la Société des Antiquaires de Picardie*, ann. 1855, p. 396. Cf. *Histoire littéraire de la France*, vol. XX, p. 394-404.

that kind of pastime; and we have a proof that the poem on the Britons had been presented to the bishop of Vannes to divert him after the serious reading of the Holy Scriptures :

> Qui, si post sacre Scripture seria, ludi
> Presentis cursum vacuus spectaverit, et si
> Theumaque propositum consertaque verba poete
> Auctorisque stilum laudaverit, etc.

If, as it is more likely, a William of Rennes, different from the jurisconsult, was merely the transcriber of the metrical History of the Britons, we must, till we learn from another copy more about the author's name, submit to remain in ignorance about it; for it is scarcely necessary to correct the blunder of the Catalogue of the manuscripts in the Imperial Library [1], "auctore, ut videtur, Cadioto antistite," since it is obvious that, in the last verse of the poem, the name of Cadiocus, ill read, is not the name of the versifier, but that of the bishop :

> Antistes vestro vivat Cadiocus in ore.

This other verse, which belongs to the invocation,

> Hiis presul Venetensis opem conatibus addat,

proves clearly that the bishop and the author are not the same man.

The poem contains 4923 lines; it is divided into ten books, each preceded by an argument of ten lines, which gives, with a dryness nearly technical, the facts contained in the

[1] Vol. II, p. 464.

book. Those ten arguments do not need to be analysed here, as the poet has closely followed the History of the Britons by Geffrey of Monmouth; the first of them is followed by the invocation to the Muse and the exposition of the subject :

> Caliope, referas, ut te referente renarrem
> Unde genus Britonum, que nominis hujus origo,
> Unde suos habuit generosa Britannia reges,
> Quis fuit Arturus, que gesta, quis exitus ejus,
> Qualiter amisit infelix natio regnum.

Eight lines farther on, the poet enters into his subject; but he expresses in a few words what is fully developed by Geffrey of Monmouth. Thus while he says :

> Brutus ab Enea quartus, casu patricida,
> Exulat,

Geffrey says : " At length after the expiration of fifteen years, the youth accompanied his father a-hunting, and killed him unintentionally by an arrow; for, as the servants were driving up the deer towards them, Brutus, in levelling a shot at them, smote his father under the breast. Upon his death he was expelled from Italy, his kinsmen being enraged at him for so heinous a crime. "

M. de Gaulle's paper, where the ten arguments are given, have already shown also of what interest these versified annals may be, which deserve to be compared with the old British chronicles. Perhaps this gentleman ought not to have identified Sparta with that town of Sparatinum, where Brutus is besieged by Pandrasus, king of the Greeks. A marginal note of the Parisian manuscript states, without however

quoting any authority, that it is one of the three towns belonging to Assaracus, a Greek prince, Brutus's ally; while Geffrey of Monmouth, closely followed by our versifier, contents himself with saying that Assaracus was the owner of three castles which his father had given him at his death, on account of his being only the son of a concubine. The editor of Wace's "Roman de Brut" was somewhat right to say that it is not easy to determine either the name or the seat of that town [1].

Nor do we either accept without restriction M. de Gaulle's opinion as to the literary merit of the poem. "It has," says he, "all the defects of the Latin productions of the XIIIth century, and very few of the qualities which are to be found in some of them." We shall see, however, that this metrical history is not without some passages, in which prevails the expression of a deep and natural feeling.

Although the work is less a translation than a free imitation in Latin verse of Geffrey of Monmouth's chronicle, commencing with Brutus, Æneas's great grand son, and ending at the death of Cadwallader, the last king of the Britons (A. D. 689), the whole tissue and extent of the composition, the succession and the connexion of the facts, the choice and the unfolding of the chief particulars, are generally the same on both sides. Sometimes the versifier is more concise than the prose chronicle; sometimes, on the contrary, he gives to certain circumstances a shape less dry and, apparently, more

[1] Le Roux de Lincy, *le Roman de Brut*, vol. I, p. 16.

poetical. Thus he takes almost every opportunity to substitute for complaints, for advice, for exhortations which in the prose are expressed in a few words, speeches in the direct style. Such is, at the beginning, the speech in twenty three lines, where the Trojans, slaves under Pandrasus, desire Brutus to be their leader to deliver them. Geffrey had only said that the hero's fame spreading over all the country, the Trojans from all parts began to flock to him, desiring under his command to be freed from the thraldom of the Greeks; our versifier expresses the same in the following lines :

Plebs igitur Trojana virum de semine cretum
Dardanio, flexis genibus, lacrimisque profusis,
Passibus aggrediens timidis, sic Horsa profatur :
" Dedecet ingenuos sub iniquo principe vitam
Ducere degenerem. Pudet, ha! pudet esse tot annis
Sub domino dominos. Servi sumus et generosi.
Dum nos servimus, partim servire videris;
Cum sis pars nostri, nostri miserere tuique;
Nam potes [1], etc.

[1] In the " Histoire littéraire de la France, " vol. XXII, p. 74, M. Lajard quotes also as an instance of a similar amplification the letter written by Brutus to Pandrasus, before declaring war to him, to induce him to let the Trojans depart or to free them :

Pandrase rex Danaum, Brutus rex Dardaniorum,
Hec ego mitto tibi premissa verba salute.
Turpe reor regem regum de semine natos
Supposuise jugo, etc.

But referring to Geffrey's History, book I, ch. IV, we ascertain that Brutus's letter to Pandrasus presents no other difference than its being in prose in the latter work. It runs thus : " Brutus, general of the remainder of the Trojans, to Pandrasus, king of the Greeks, sends greeting. As it was beneath the dignity of a nation descended from the illustrious race of Dardanus, to be treated in your kingdom otherwise than the distinction of their birth required, they have betaken themselves to the coverts of the woods; for they preferred living after the manner of wild beasts, upon flesh and herbs, with the enjoyment of liberty, to continuing any longer in the greatest luxury, under the yoke of slavery. If this gives Your Majesty any offence, impute it not to them, but pardon it,

Elsewhere, the gravity of the events and their probable consequences inspire the poet with reflexions exhibiting a lively and energetic feeling. Thus, near the end of the fourth book, when Conan accepts from Maximian the royalty of Armorica [1], the author only foresees, in that elevation, founded on the injustice and the violence of the conquest, misfortunes for Conan, for his family and all the country :

> O regnum minime felix! o sanguine fuso
> Optentum regale decus!

The author may have written those lines a short time after Peter Mauclerc humiliated himself before saint Louis, in 1234. Peter was, in truth, the first who bore the title of duke of Britanny; but the people possibly might not be accustomed to that new denomination, and the poet seeing Britanny lowered and almost submitted, could not to think of giving to it any other title than that of county, which it bore during many centuries.

The apostrophe to Vortigern, when he marries Hengist's

since it is the common sentiment of every captive to be desirous of regaining his former dignity. Let pity therefore move you to bestow on them freely their lost liberty, and permit them to inhabit the thickets of the woods, to which they have retired to avoid slavery; but if you deny them this favour, then by our permission and assistance, let them depart into some foreign country. "

[1] Rex igitur regnum, populo pollere Britanno
Gaudens, Armoricum Conano tradit, eumque
Promovet in regem, nomenque novat regionis,
Respectuque Minor est dicta Britannia Magne.

Nothing like this is to be found in Geffrey's British History, where chapter XIII of book V ends thus with a picture of the desolation of Britanny on that occasion : " The fame of Maximian's exploits, " says he, " spreading over the rest of the provinces of Gaul, all their dukes and princes were under a dreadful consternation, and had no other hopes left, but in their prayers to their gods. They fled everywhere from the country villages into the cities and towns, and other places of strength and safety, " etc.

daughter, the fair Rowena, is no less lively, and the beauty of it is that it does not extend beyond measure :

> Quid facis, o demens? quid id est, stultissime regum?
> Cur caperis facie, etc.

Those reflexions turned to sentiment and expressed, if not with all desirable good taste, at least with a certain warmth, are not even indicated in Geffrey of Monmouth's text [1].

Lastly, the poet ends by an invective against the English oppressors of the Britons, and by a protestation of love and devotion to the vanquished race. He acknowledges the weakness of his work; but he did not intend to write for scholars. He addresses it neither to the Saxons, nor to the Romans, nor even to the French, whom Britain often made uneasy; he wishes only his verses may be in the mouth of the children of his countrymen, in order that they may remember their old father-land, and preserve the hope to recover some day or other the dominion which they had lost :

> Jam mea pene ratis fluctu maris obruta, portum
> Optatum tangit, et quam nec seva Caribdis
> Nec catuli Scille, nec terruit equoris unda,

[1] See book VI, ch. XII. It ends thus : " Hengist, being a prudent man, discovered the king's levity, and consulted with his brother Horsa and the other men present on what was to be done relative to the king's request. They unanimously advised him to give Vortigern his daughter, and out of consideration for her, to demand the province of Kent. Accordingly the daughter was, without delay, delivered to Vortigern, and the province of Kent to Hengist, unknown to Gorongan, who had the government of it. The king the same night married the pagan lady, and became extremely delighted with her, by which he quickly brought upon himself the hatred of the nobility and of his own sons; for he had already three sons, whose names were Vortigern, Katigern and Pascentius. "

Terrent terrarum fantasmata, terret edacis
Livoris morsus, tormento sevior omni.
Quis locus invidie, quid agit detractio mordax?
Hic ubi culpat opus, propriumque fecerat auctor,
Invide cur cernis obliquo lumine labro?
Indignante legis mea carmina, cur ea dente
Scabro corrodis? Non sunt, me judice, digna
Laude, nec in medio recitanda diserti.
Nil ego provectis, nil doctis scribo magistris,
Sed rudibus rude carmen ego, non verba polita
Non tragicis satis apta modis, non digna cathedra,
Non medio psallenda foro; cano gutture rauco.
Non plausus populi, non famam, non sapientum
Judicium quero; satis est mihi si puerorum
Gratus in ore legar. Procul hinc, procul esse periti;
Saxones hinc abeant, lateant mea scripta Quirites;
Nec pateant Gallis, quos nostra Britannia victrix
Sepe molestavit.

Excepting that feature, " quos nostra Britannia victrix, " we own that we might recognize, in the energetic complaints of that final strain, one of those Cambrians formerly driven back into their mountains by the Anglo-Saxons, and kept in the same oppression by the new conquerors, rather than an inhabitant of the little Britanny, a province jealous, it is true, of its independence with regard to the kings of France, but which, in the middle of the XIIIth century, could not well dream of recovering England from the Saxons and the Normans, their vanquishers.

We have shown how the " Gesta regum Britanniæ " was framed; it remains to speak of the style of the work. In spite of the vague nature or impropriety of expression, the weakness of the poetical turns, the irregularity of

some constructions, and the want of taste, which in the amplifications belonging to the versifier, prevents him from stopping at the proper point, one must own that this poem exhibits more variety of style and is more entertaining to peruse than Wace's Brut, leaving apart however the interest inseparable from the primitive monuments of our language. In comparing both, any body may very easily convince himself that the old trouvère has almost everywhere more closely followed Geffrey of Monmouth's chronicle than the Latin poet did. It seems to us most likely that both of them drew their narratives from the same source, that is to say from the Latin chronicle of the Welsh Benedictine monk, rather than from the Brut y Brenhinoedd of Walter Calen. One might think that the discrepancies between their compositions and that of Geffrey are owing to a more immediate imitation of some of those ancient Armorican poems, which had been collected by the Archdeacon of Oxford; but that can only be conjectural, since those poems are wanting. In fact, although the existence, or at least the remembrance, of the popular songs which preserved the legend of king Arthur and of his fabulous predecessors, seem attested by the records of the middle ages, we should not dare, in spite of the researches of many industrious scholars, to boast of possessing the original texts of those early poems, or even some fragment of real authenticity.

As we have said before, the text of the "Gesta regum Britanniæ" is far from being correct, and too often both the quantity and the metre are defective; we have not however

attempted to afford a remedy to it. We have followed the Parisian manuscript and given in our appendix the various readings of the two others as far as we could from a careful collation; the only alteration introduced into our text is the introduction of punctuation and the substitution of v and j, when required. Had we had access to the manuscript of Valenciennes, we should have collated the whole of the poem; but we have only seen the fragment for which we are indebted to M. de Gaulle; and on finding how close it is to the Parisian manuscript, nobody will regret not having any more of the various readings.

We hope the small poems printed in the appendix on the same subject will be acceptable as a proper sequel to the " Gesta regum Britanniæ ". We have transcribed them from two manuscripts in the British Museum, and we have carefully compared the proofs with the originals; but we must confess that we took great liberties with the Latin text, which is indeed very incorrect. As to the Norman poem, we are at a loss to pronounce whether it is, or is not, a translation of a Latin tract which frequently occurs in the English libraries, namely in three Cottonian manuscripts [1]. With another poem on Brutus preserved in the Royal Library of Munich [2];

[1] *De Origine gigantum in insula Albion olim habitantium, et de nomine insulæ.* (Cott. Ms., Vespasianus, E.X, folio 390 verso; Titus, A.XIX, folio 103; Cleopatra, D.VIII, folio 3 verso.)

[2] *Codices manuscripti Bibliothecæ regiæ Monacensis*, t. VII. Monachii, A. M. CCC. LVIII., in-8°, p. 2, Gall. cod. 29.

Incipit : Si cum l'um trueve en mappemunde,
Bretaine est une ille parfunde.

Explicit : Ki selunc loi et par droiture
Des jugemens preissent cure.

with this volume, Wace, Layamon, and Peter of Langtoft; we have all the metrical translations of Geffrey of Monmouth's celebrated chronicle which have come down to our days, but which were not the only ones; for we are informed that it was translated again as late as 1400 by an Englishman, whose work seems now to be lost [1].

[1] "Nec tamen Claratonem Anglum, has nugas versu Gallico reddere nostrisque hominibus obtrudere, cum Lutetiæ bonas addisceret literas sub annum M.CCCC." (*Guillelmi Neubrigensis Angli.... de Rebus Anglicis sui temporis, libri quinque*, etc. Parisiis, M.DC.X., in-8°, not. in Procemium, p. 685.)

Among the manuscripts in the royal Library of Stockholm, there is one folio on paper, containing, under the title of *Breta Sögur*, i. e. British Narrations, a translation of Geffrey of Monmouth's History, which was interrupted after the 33th chapter; but our impression is that it is in prose. See P. E. Müller's *Saga-Bibliothek*, quoted by M. Geffroy. (*Archives des missions scientifiques et littèraires*, etc., vol. IV, p. 220. Paris, M DCCC LVI, 8vo.)

GESTA

REGUM BRITANNIÆ.

Incipit primus liber gestorum regum Britannie.

Primus ab Ytalia, post patris fata, relegat
Brutum. Nubit ei regalis virgo. Dianam
Consulit. Invadit Mauros. Corineum sibi jungit.
Post maris et terre diversa pericula, vincit
Pictavos. Turonim sibi construit. Albyon intrat.
Gaudet; sacrificat; discurrit per loca; nomen
Inmutat patrie; sociis assignat habendas
Pro meritis sortes. Urbes, castella, deorum
Templa facit; statuit leges, et semina spargi
Precipit in terra; tutos jubet esse colonos.

Caliope, referas, ut te referente renarrem
Unde genus Britonum, que nominis hujus origo,
Unde suos habuit generosa Britannia reges,
Quis fuit Arturus, que gesta, quis exitus ejus,

Qualiter amisit infelix natio regnum.
Hiis presul Venetensis opem conatibus addat,
Qui, si post sacre Scripture seria, ludi
Presentis cursum vacuus spectaverit, et si
Theumaque propositum consertaque verba poete
Auctorisque stilum laudaverit, omne timores
Excussum cedet nostro de pectore frigus;
At si ridiculum vel inutile viderit, igni
Supponat totum, vel lima tollat abusum.

Brutus ab Enea quartus, casu patricida,
Exulat. Italiam fugiens, Lacedemona querit.
Pandrasus est ibi rex, sub quo captiva tenetur
Progenies Heleni, quem cum multis Frigiorum,
Post cineres Troje, post diruta menia, secum
Adduxit Pyrrus; mortem parentis in illos
Ulciscens, captos glebe servire coegit.
Interea numerus servorum crescit in ipsa
Anxietate jugi, jugique labore; sed ecce
Brutus adest, sapiens, formosus, fortis et audax,
Quem reges, quem turba ducum, quem femina, quem vir,
Quem dives, quem pauper amant; placet omnibus. Ejus
Audita fama, gaudet captiva caterva.
Plebs igitur Trojana virum de semine cretum
Dardanio, flexis genibus, lacrimisque profusis,
Passibus aggrediens timidis, sic Horsa profatur:
"Dedecet ingenuos sub iniquo principe vitam
Ducere degenerem. Pudet, ha! pudet esse tot annis
Sub domino dominos. Servi sumus et generosi.
Dum nos servimus, partim servire videris;

Cum sis pars nostri, nostri miserere tuique;
Nam potes et debes nostros dissolvere nexus.
Grecia nunc victrix reddet tibi victa tributum
Auxilio nostro. Fortes sumus, et legione
Majores numero, preter sexum muliebrem
Et pueros. Nostre casus ulciscere Troje;
Esto dux noster. Vincemus, te duce, regem
Grecorum; Grecos credas tibi terga daturos.
Nec status hic faciet servilis condicionis
Nos pavidos. Memores antique nobilitatis,
Nos labor assiduus duros, armisque ferendis
Aptos; delicie Danaos et pax diuturna
Efficiunt molles : hec pugna videbitur impar.
Cedentes Danaos cademus; vulnera Grecis
In tergo dabimus; vultus ostendere nunquam
Audebunt nobis, fugientque; fugabimus et nos.
"Adde quod Assaracus, Trojana matre creatus,
Patre tamen Greco, tria munitissima castra,
Que sibi legavit moriens genitor, tenet. Illi
Hec auferre parat ejus frater, quia non est
Legitime natus. Rex Pandrasus auxiliatur
Assaraci fratri; tibi vult hec opida sponte
Tradere seque simul. Hec et nos suscipe. Greci
Qui nunc sunt domini, fient, te vindice, servi."
Brutus ut attendit gemitus fletusque suorum,
Frendet, et assumit vires, et concipit in se
Ingentes animos. Victos servire Pelasgos
Jam sibi mente videt; curru victore superbus
Jam vehitur; sibi se sublimior esse videtur.
Annuit ergo suis; dux erigitur; tria munit

Castra relicta sibi. Petit Assaracus nemorosa,
Cum multa turba sexus utriusque suorum.
Dux igitur regi Grecorum talia scribit :

Epistola.

"Pandrase rex Danaum, Brutus rex Dardaniorum,
Hec ego mitto tibi premissa verba salute.
Turpe reor regem regum de semine natos
Supposuisse jugo : quare Trojana juventus,
Quam male tractasti, penitus tua jura resinans,
Saltus et nemorum tenet abdita, more ferarum.
Herbis et crudis potius vult carnibus uti,
Quam male divitiis honerata, subesse tiranno.
Elige quod malis, quod sit magis utile : vel tu
Permittas Frigios nemus et saltus habitantes
Libertate frui, vel eos patiaris abire."
Pandrasus est ob verba ducis turbatus; et ultra
Quam regem deceat, nimie non imperat ire.
Convocat ergo suos proceres, secumque citato
Cursu ducit eos, ut Troas precipitato
Turbine correptos, ad vincla relicta reducat.
Perpendens acies Sparatinum preterituras,
Sub precedentis tetra caligine noctis,
Ignaris Grecis, Brutus se claudit in illo
Cum ter mille viris ad bella gerenda paratis.
Postera lux aderat; dux regem pretereuntem
Cernit, et invadit incautum cautus, inermem
Armatus. Danay fugiunt, Troesque sequuntur
Nunc huc, nunc illuc; et quo suus impetus illos

Ducit, diffugiunt; perimuntur, non perimentes.
Ceduntur gladiis, moriuntur more bidentum.
Ad ripam rapidi fugiunt Achelonis; in illo,
Ne pereant gladiis, pereunt rapientibus undis.
Libertate frui sic gaudent agmina Bruti.
Antigonus, frater regis, fugientibus inquid :
" Quis furor, o socii, vitam finire sub undis?
Stemus et obstemus; lapides jactemus in hostes,
Telaque mittamus, nec sic moriamur inulti."
Sic faciunt, nec proficiunt; ceduntur inermes.
Antigonus capitur, et concors par Anacletus.
Vix rex, cum paucis, hostiles effugit enses;
Et Brutus Sparatini menia munit,
Et nemorosa petit ubi gens Trojana moratur.
Antigonum sociumque suum post terga ligatis
Adducit manibus, et eos includit in antris.
Rex vero, ob propriamque fugam stragemque suorum
Et captum fratrem, nimio merore movetur.
Illa nocte tamen dispersas colligit alas,
Ut veniente die castrum, spe ductus inani,
Obsideat, capiatque ducem, fratremque ligatum
Liberet, et referat victo victore trophea.
Astra fugante die, festinant undique Greci
Cingere castellum. Lituis clangentibus, Echo
Ex equo reboat; colles mugire videntur;
Incutitur terror reprobis; audacia crescit
Fortibus; evulsis telis obnubitur aer.
Inmensam fabricant molem testudinis; illam
Implent militibus, ut tali tegmine tuti
Dilapident murum. Sed Troes sulphur et ignes

Deiciunt in eam. Molem rapit ignis et ipsos
Dilapidatores, cassumque Grecique laborem
Et comitum mortem merent; sed meror eorum
Letitiam generat clausis; at panis egestas
Desperare facit illos. Legatus eorum
Mittitur ad Brutum, qui nunciat ut mora nulla
Illum detineat quin ipsis auxilietur.
  Hiis dux auditis, quia tot tantasque phalanges
Non habet ut contra regem committere martem
Campestrem valeat, hostes invadere nocte
Proponit caute; sed ad hoc opus est alicujus
Auxilio Greci. Vocat ergo dux Anacletum,
Cum quo fedus init pacis, fideique cathena
Se simul astringunt post oscula mutua. Bruti
Consilio fretus, ad regis castra latenter
Nocte fere media properat, vigilesque salutat.
Quis sit et unde rogant. "Ego sum carissimus, inquit,
Antigoni socius, venio de carcere Bruti.
Antigonum socium meo mecum de carcere duxi;
Sed quia cum pedibus gravis est huc usque venire,
Non potuit; tectum nemorosa in valle reliqui."
Agnoscunt vigiles Anacletum; creditur illi.
Ad vallem veniunt. Dux est absconditus illic,
Et Trojana cohors. Presens nox non sinit ultra
Ut vigilent illi, properata cede perempti.
Post mortem vigilum dux tendit ad obsidionem,
Compescuntque pedum strepitus et murmura vocum.
Ille suos cuneos sapienter dividit in tres
Turmas; cuique suam partem dans aggrediendam,
Edicens inhibet ne degrassentur in hostes

Donec cum fuerit regis tentoria nactus,
Det sonitum lituo. Troes se leviter infra
Castra gerunt; Brutus tentoria regis adeptus
Obtatum sociis signum facit; excitat illos
Ensis, quos cogit sompno dormire perhenni.
Nemo suo parcit gladio; fas omne nephasque
Cuncta licent ensi; manus huic, pes ceditur illi.
Sanguinis unda ruit; quos stravit vulneris ictus,
Hos cruor extinguit, et sic leto geminato
Exalant animas. Alios gemitus morientum
Excitat a sompno; mentes stupor eripit illis;
Dum fugiunt alios, alios labuntur in hostes.
Nunquam deest hostis, nusquam perimensque eadensque.
Frusta sepe secant, in frusta cadavera; mortem
Ictibus invitant repetitis, que venit ultro.
Inclusi quos rex obsederat ocius aura,
Se simul excludunt; stragem, que magna videtur,
Majorem faciunt; minus hic reputatur iniquus,
Interfectorum qui plures reddit acervos.
Hinc si quis gladios evaserat, obruit ampnis.
At Brutus regem servat, quem vivere mavult
Quam perimi gladio; processu temporis illum,
Qui nunc est hostis, fieri sibi credit amicum.
  Lucifero retegente diem, nocturna ruina
Magna patet. Brutus interne gaudia mentis
Vix recipit. Gazas Grecorum precipit eque
Distribui sociis; sua porcio cuique videtur
Justa. Jubet tumulis spoliata cadavera tradi.
Hiis actis, multo castellum milite munit,
Et repetit nemorum, cum capto rege, latebras.

Majores natu dux convocat, et quid agendum
Sit de rege rogat. Pars est que judicat illum
Esse reum mortis; dicit pars altera : " Partem
Regni rex aliquam nobis assignet habendam."
Tertia pars censet magis utile posse reverti
In patriam; causas pars invenit omnis honestas.
Diversis diversa placent, cum nobilis astat
Membricius, sociisque suis dubitantibus inquit :
" Quis vestrum, nisi mentis inops, habitaret in uno
Regno cum Grecis? Nullo morientur in evo
Hesterne noctis preconia tristia Grecis,
Dulcia Trojanis; ex hoc contentio surget
Inter nos et eos, nec eis obsistere multis
Sufficimus pauci. Quociens miseranda suorum
Fata patrum recolent, tociens sevire parabunt
In sibi suspectam sobolem; nec finis eorum
Rancori dabitur, donec plenaria fiat
Ulcio de nostris, et cedes cede luatur.
" Sanius est igitur quod major filia regis
Innogenta duci conjunx a rege petatur.
Conferet argentum nobis, et conferet aurum
Innumerasque rates et cetera congrua classi;
Inde manu forti terram queremus habendam."
Omnibus ista placet sententia. Pandrasus illam
Approbat. Innogenta duci conceditur uxor;
Naves ter centum vinginti quatuor, auro,
Argento, vino, farris, speciebus, honuste
Presentantur eis, et cetera commoda nautis.
Omnibus hiis sumptis, rex est a carcere liber
Ascendunt naves et dant sua lintea ventis.

At nova nupta sui ducis inter brachia, summa
Stans in pupe, suam patriam ceterosque parentes
Destituens, spectat terras, et Pandrasus equor.
"Me miseram! quid id est? Pater, o pater! auferor, inquit;
Efferor, ut dicam veracius; est mihi latum,
Pro tumulo, pelagus; syrtes mihi fata minantur;
Predulci me voce vocant Syrenes edendam.
Scilla suis canibus promittit ferre frequenter
Exequias vive, si recte vita vocari
Talis vita potest, que pejor morte videtur.
Exequias vòbis facio, sum mortua vobis,
Vosque mihi lugens nubo, dotata maritor
Exilio vitæve *(sic)* brevi. Cur matris in alvo
Non perii? Pereo monstris servata marinis."
Sic fatur; sed vocis iter singultus et orte
Impediunt lacrime; mens effugit et color oris,
Vires destituunt corpus; conlabitur amens
Conjugis in gremio. Nec verba minantia dicit,
Nec demulcet eam Brutus, nec basia nectit,
Donec post lacrimas et sompnum noverit egram
Tractandam melius et verbis dulcibus aptam.
Interea classis, vento deducta secundo,
Post maris ingressum transacta luce secunda,
Applicat ad terram quam circuit undique pontus.
Est nomen terre Loegencia; gentibus olim,
Nunc habitata feris. Armatos destinat illuc
Brutus, ut explorent si gens habitaret in illa.
Nulla vident hominum vestigia; sola ferarum
Signa patent. Passim discurrunt; denique muros
Inspiciunt urbis quam delevere pyrate;

Conspiciunt in ea delubra vetusta Diane.
Credere si fas est, ibi dat responsa petenti.
Hiis visis, discedunt inde, ferasque ferentes
Diversi generis, redeunt ad litus honusti.
Visa duci referunt; dux cum senioribus urbem
Et delubra petit. Gerio comitatur euntes,
Doctus in augurio. Vestitus sindone, Brutus
More suo niveis cingit sua timpora vittis;
Edis in ingressu tres aras construit : unam
Mercurio, mediamque Jovi, dextramque Diane.
Sacrificat bovis exta Jovi, cerveque Diane,
Mercurioque canis : tribus hiis tria numina placat,
Et nova vota facit, et verba precantia dicit;
Ante dee statuam stans, tollit ad ethera vultum,
Et plenum vino mixto cum sanguine cerve
In dextra cratera tenens, hec verba profatur :
"Diva triplex, cui sunt Proserpina, Luna, Diana
Nomina, claustra Stigis penetras, preclara refulges
In celo, jaculo nemorum gradiaris in apros;
Presens, preteritum tu conspicis atque futurum;
Dic, Dea, que michi sit tellus habitanda meisque.
Illic templa tibi statuam, te semper habebo
Pre cunctis gratam, pre cunctis te venerabor."
Hiis nonies dictis Trivie ter circuit aram,
Quodque tenet dextra vinum diffundit in ignes.
Jamque super pellem cerve jacet. Eripit illum
Dulcis sompnus, et est tempus quasi tercia noctis
Hora; venire deam visum est ac talia fari :
"Brute, sub occasu solis, trans Gallica regna
Insula vasta jacet, habitata gigantibus olim,

Nunc deserta quidem, quas ducis gentibus apta.
Huic terre tua jura dabis, te rege regetur.
Regnabit post te tua proles; exiet inde
Illustris toto rex qui regnabit in orbe."
Excitat a sompno quam vidit visio Brutum;
Miratur visis; dubitansque, retractat apud se
An verus sompnus fuerat, vel visio vera.
Cuncta suis narrat sociis ex ordine; gaudent
Auditis socii, surgunt repetuntque carinas;
Carbasa dant ventis. Decies tribus alta diebus
Equora classis arat. Demum patet Affrica nautis;
Inde salinarum petitur lacus; inde secatur
Inter Rusicadam Zareamque Zareeque fretum; sed ibidem
Insurgunt in eos nimia feritate pirate,
Quos tamen Hectorei superant. Ditantur eorum
Divitiis; abeunt, malveque fluenta relinquunt.
Ad Mauros veniunt; illic potusque cibique
Deffectus cogit illos invadere Mauros.
Devastant totam patriam. Discedit honusta
Classis; ad Herculeas tendit festiva Columpnas.
Vix ea Syrenes evadens, intrat in equor
Tirrenum; Troes illic prope littora plures
Inveniunt Troas habitantes; duxerat illuc
Antenor secum, fugiens incendia Troje,
Innumeros de gente sua, qui tempus ad istud
Creverunt numero. Corineus dux presidet illis,
Cui sensu, forma, vel viribus equiperari
Nemo potest. Si quem manibus tenet ille gygantem,
Ac si cum parvo contendat, suffocat illum.
Hunc habuit Brutus semper, dum vixit, in omni

Conflictu socium. Patrie commercia lingue
Hos et eos audita juvant, et gentis origo.
Sese concives seseque fatentur amicos.
Littoribus domibusque suis ortisque relictis,
Dux cum gente sua Brutum comitatur euntem.
Inde per inmensum mare currens Troica classis
Intrat in os Ligeris, per quod descendit in equor.
Noctibus hic septem remanent totidemque diebus.
A dextris jacet hiis Aquitania. Rex regit illam
Gofforius Pictus, a quo Pictavia dicta est.
Adventus ergo causas alienigenarum
Rex jubet inquiri, pacem bellumve requirant.
Regis legatis Corineus dux obviat, apros
Insectans aliasque feras in montibus altis.
Missorum primus, Hymbertus nomine, clamat :
" O stolidi miserique viri, mortique propinqui,
Que vos in saltus regis dementia duxit?
Numquid non constat vobis in saltibus istis
Venari vetitum, sine mandato speciali
Regis?" Ad hoc placide dux excipiens ait illi :
" Lex veterum commune facit genus esse ferarum;
Sic hic nulla tuo facta est injuria regi."
Hymbertus replicat utens pro lege sagitta,
Que penetrasset eum nisi se flexisset ab ictu.
Dux triplicans concludit ei non lege, sed arcu
Quem tenet in dextra. Frangit caput ejus, eumque
Destinat ad Stigios. Hymberti fata videntes,
Diffugiunt comites, et narrant omnia regi.
Rex stupet audita famuli nece; convocat ergo
Miliciam regni. Ligeris petit hostia, mortem

Hymberti cupiens ulcisci cede nocentum.
 Brutus ut adventum regis prope novit adesse,
In bene munitis pueros simul et mulieres
Navibus includit, et secum ducit in hostes
Electos de gente sua. Certamine juncto,
Inter Pictavos et Troas regnat Erinis.
Aggreditur Brutus Pictum, Pictusque resistit.
Ceditur et cedit pars utraque; cedere parti
Altera pars nescit, donec torrentis ad instar,
Qui de monte cadit horrendo turbine, mentis
Irate ductus, sua ducens agmina secum,
In dextro cornu Corineus certaminis intrat;
Ut lupus inter oves rapit has et dissipat illas;
Ut leo qui sedare volens jejunia, visum
Fertur in armentum, sic dux se mittit in hostes.
Hostibus in mediis frendens, quemcunque bipenni
Quam tenet assequitur, divisum in Tartara trudit.
Miratur Brutus, socii mirantur et hostes,
Unum posse virum tot milia tradere morti.
Dant hostes sua terga fuge; fugat hic fugientes.
"Proh pudor, ignavi! quo vos timor eripit? inquit;
Quo fuga vos retrahit? Stantes contendite mecum.
Vos tamen excuso, vestrumque minoro pudorem;
Nam mea vos terret virtus, que sepe gygantes
Tirrenos domuit, quos ternos atque quaternos
Ad Stiga direxit." Comes hec ad verba Suhardus,
Stans cum militibus ter centum milibus, ipsum
Impetit ense ducem. Comitis dux suscipit ictum
In clipeo, securus eo; tollensque bipennem,
Aggreditur comitem, cujus galeamque capudque

Et totum corpus medium secat. Hinc reliquorum
Corruit in turbam. Callis qui ducit ad Orcum,
Quamvis sit latus, strictus tamen esse videtur
Hiis quos occidit Corineus; qui solus in omnes
Currit, et incurrit exercitus omnis in unum.
Brutus ut hec audit, partem festinat in illam.
Tunc ingens oritur clamor; tunc magnus ad astra
It fragor armorum; tunc indicat utraque turba
Quid queat; alta ruit diffusi sanguinis unda.
Ignoratur cui parti victoria cedat;
Sed tandem sua terga fuge prebent Aquitani.
Rex vix evadens cedem, cum parte suorum
Gallica regna petit, ut ibi notos et amicos
Postulet auxilium. Bis sex tunc temporis illic
Regnabant reges, sine murmure regna regentes,
Quisque suum : regem reges venerantur, et omnes
Ejus in auxilium devota mente feruntur.
At Brutus socios spoliis condonat ademptis;
Inde cito cursu regionem vastat eamdem;
Depopulatur agros, villas incendit et urbes.
Plebs cum cive cadit, perit omnis sexus et etas
Et genus et species, preter volucresque ferasque;
Et si quam sibi vim mater natura reservat,
Tocius regni ferrum dominatur et ignis.
Effodiuntur opes; animalia, farra feruntur
Ad naves. Brutus post hec incendia, castra
Est sua metatus illic ubi dicitur esse
Nobilis urbs Turonis; fossatis circuit illa;
Et nisi Gofforii regumque resistere possit
Impetui, quos cum Turonis prope constat adesse,

Se deffendat ibi, valli munimine tutus.
Gofforius nova castra videns : " Proh Jupiter! inquit,
Quis Deus exulibus nostris ostendit in horis
Condere castellum? Satrape, prosternite vallum;
Ducite semimares, aut cesos tradite morti."
Armantur Galli velociter; arma capescunt
Trojani cicius. Pars utraque tendit ad illum
Conflictus campum. Sua spes utrique triumphum
Promittit parti; sed non manet exitus idem.
Omnes in Gallos concurrunt agmina Bruti.
Incurrunt in eum Galli. Victoria nescit
Cui parti faveat, dum Mars sua tela ministrat.
In primo belli conflictu, Troica turba
Prevalet agminibus regis; duo millia morti
Gallorum data sunt; crescunt tamen agmina regis.
Decrescunt Troes, quamvis majore prematur
Gallica clade cohors, et Troica turba minore.
Regis in auxilium concurrunt undique Galli;
Quod Dux prospiciens, socios in castra reducit.
Incurrunt in eos toto conamine Galli.
Se bene deffendunt infra munimina valli
Dardanii juvenes, lapides et previa mortis
Spicula mittentes in eos et mille sagittas.
In nemus adducens secum tria milia Troum,
Exit de castris Corineus de nocte latenter.
At Brutus, cum jam cepit clarere diei
Aurea lux, reserat firmata repagula valli.
Egrediens Trojana cohors se mittit in hostes;
Insurgunt in eam Galli : Mars morsque propinquunt.
Spicula mille volant, obnubunt mille sagitte

Aera. Mille simul haste franguntur utrinque.
Mille cadunt proceres; sternuntur mille clientes.
Occiditur Turnus, de cujus nomine clarum
Nomen habet Turonis; quo nec formosior alter
Vel probitate prior, vel Bruto carior, istud
Venerat ad bellum, preter mirabile corpus
Invicti Corinei, qui quanto Lucifer astra,
Et sol Luciferum, tanto supereminet omnes.
Dum dubitat Mavors cui parti pareat, impar
Apparet Corineus; Gallos nil tale timentes
Occupat a tergo; sternit sternuntque cohortes
Que comitantur eum, Gallos in terga; gerentes
In Brutum vultus, illis audacia crescit
Qui stant cum Bruto. Galli nec retro nec ante
Cede carent. Cedunt cedentes. Troica cedit
Ense cohors, nec cessat eos diversa petentes
Usque sequi, donec Bruto victoria cedit.
Dux igitur, quamvis feliciter accidit illi,
Corde tamen teritur, quum decrescere Troias,
Augeri semper Gallos videt. Eligit ergo
Utiliusque putat extranea regna relinqui,
Promissamque sibi terram per lata requiri
Equora. Trojanis placet hec sententia. Naves
Confestim repetunt, et eas ingentibus implent
Divitiis; ventis dant lintea. Terra petita
Quinta deinde die Frigiis patet. In Totonensi
Littore consistunt; infingitur anchora terre.
Omnes exultant, omnes loca grata salutant,
Grates dant Trivie. De navibus egrediuntur :
Terra viris nemorosa placet; piscosa fluenta

Cernens delectat. Tunc temporis Albyon hujus
Nomen erat terre, nunc dicta Britannia Major.
Illustrant faciem terre; sed nulla virorum
Facta vident, nullosque viros, ni forte gygantes
Paucos, qui fugiunt illos adeuntque cavernas.
Inde novus regnum sociis rex dividit eque,
Cuique suam tribuens sortem. Castella domosque
Edificant. Miratur humus se vomere lesam,
Semine se gravidam, se fetam germine, messe
Se canam subito; tamen est in tempore parvo
Dedita culture, quasi sic ab origine mundi
Culta foret. Nomen populi terreque novatur :
A Bruto Britones dicuntur, sive Britanni,
Nomine corrupto. Corineo concedit habendam
Cornubiam; nomen suum sortitur ab illo.
Plaga duci placet hec, quoniam provincia nulla
De cunctis aliis tot habet quot et illa gygantes,
Inter quos unus, cujus nomen Goemagus;
Horridus est fortisque gygas, bis sex cubitorum
Corpore. Si quercum semel excutit, obruit illam.
Ille ducem sociosque ducis diis sacrificantes
Invadit; comitatur eum fera turba gygantum.
Vinginti cedunt crudeli cede Britannos.
Undique concurrunt Britones; subitoque gygantes
Omnes dant morti, preter solum Geomagum,
Quem sibi servari Corineus jubet, ut probet ejus
Vires luctando. Mirabile provocat ipse
Ad luctam monstrum; lucte certamen uterque
Letus adit; nacti certam certaminis, astant,
Hinc dux, inde gygas. Collidunt pectore pectus,

Frontem fronte; sibi circumdant brachia; nectant
Sese; conatur hic illum sternere; nullus
Exudit, nullus cedit. Par cum pare certe
Certat in incertum; crebris afflatibus oris
Et nimio sudore probant non posse duellum
Stare diu; nec constat uter sic obruat utrum.
Nec mora, constrictus tota virtute gygantis,
Tres costas sibi Corineus frangi percipit, unam,
In levo unam, dextroque duas; succenditur ira.
Inde suas vires revocat; tollitque gygantem
In collo, rupisque petit sublime cacumen;
Excutit inde Gygen et in altum proicit equor,
Qui preceps in frusta cadit. Memorabile nomen
Servat adhuc rupis Geomagi precipitati.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER SECUNDUS.

Prologus secundi libri.

Lundonias claras condit; tria regna secundus
Efficit ex uno. Succedit nupta marito,
Filius huic; frater fratrem laniat, lupus illum.
Ebraucus regnat et Gallica regna lacessit;
Expulso patri regnum sua filia reddit;
Ense sui fratris frater cadit, ille parentis.
Quinque simul regnant, regnat Dongnallo peremtis
Collegis; leges statuit, pacemque reformat.
Brennius in fratrem convertit prelia; victus
Confugit ad Gallos. Ducis illi filia nubit.

Incipit secundus liber.

Hiis ita dispositis, Brutus sibi construit urbem,
Appellatque Novam veteris de nomine Trojam;
Quare Trinovantum successio nominat urbem,
Lundoniasque vocant mutata voce moderni,
Quam faciunt situs ipse loci placidusque Tamensis
Prataque et arboribus circumdata littora gratam.
Hanc amat, hanc cingit muris, hanc turribus altis
Roborat, hanc decorat domibus templisque deorum;

Assignatque suas sub certo federe sortes
Omnibus, et condit leges; pacemque fidemque
Firmat, et infirmat contraria. Premia justis,
Injustis penas promittit, et utraque solvit.
Tunc in Judea dabat Hely sacra sacerdos,
Atque Philistei servabant federis archam.
Pandrasiden Brutus cognovit, progenuitque
Locrinum, Kamber, Albanactum. Moderamen
Regni pacifice vinginti quatuor annis
Rexit; tunc demum nature debita solvit,
Inque Nova Troja quam condiderat tumulatur.
Fratribus una tribus regio dissolvitur in tres
Partes : Locrinus primam, Kamberque secundam;
Albanactus habet primam mediamque sequentem.
Locrini pars est Loegria, Kambria Kambri,
Albanacti pars Albania dicitur; at nunc
Demum Locrini pars Anglia, Guallia Kambri,
Est Albanacti pars Scocia. Tres tria regna,
Quisque suum, sine lite tenent, sine lite gubernant,
Donec in Albanas partes rex applicat Humber.
Albanactus ei cum multis obviat; Humber
Tradit eum morti; fugiens Albana juventus
Locrini deposcit opem. Locrinus in Humbrum
Et Humber veniunt; committunt prelia partes.
Pars Humbri dat terga fuge; que dum fugit ensem,
Mergitur in fluvium; submerso nomen ab Humbro
Humber habet fluvius. Victoribus omnia victi
Distribuit sociis Locrinus; sed tamen aurum
Argentumque sibi proprios conservat in usus,
Et nimium pulchras tres quas in classe puellas

Invenit. Estrildis prior est et pulchrior harum,
Filia Germani regis, quam barbarus Humber
Abstulerat patri tunc cum Germanica regna
Traderet exitio. Regalis forma puelle
Vincit Locrinum, connubia cujus inesset,
Si licuisset ei; sed facta priora repugnant;
Nam postquam Corineus hec novit, filia cujus
Nubere Locrino premisso federe debet,
Indignatus adit regem, tollensque bipennem,
Sic ait: "Hocne mihi meritum, Locrine, rependis
Pro tot vulneribus que pro te proque parente
Sustinui tam sepe tuo, quod Guendoloene,
Quam ducturus eras, penitus connubia spernas,
Prepositurus ei spernenda cubilia capte?
Haut impugne feres. Manus hec tibi gaudia vite
Eripiet, que sepe tuo stipendia mortis
Eripuit patri." Clamat, tollitque bipennem,
Percussurus eum. Medios utriusque propinqui
Inter ponunt se; fedus pacemque reformant
Inter eos. Ducit Locrinus Guendoloenam,
Sed tamen Estrildis non est oblitus amoris;
Inque Nova Troja ferri jubet esse ipse meatum
Sub terra, talamumque facit, clauditque puellam
Illic occulte. Non audet habere patenter
Illam, ne Corinei sedatam suscitet iram.
Septem rex annis illam sine teste frequentat,
Exceptis paucis. Quociens accedit ad illam,
Mentitur se sacra deis occulta parare.
Concipit interea Germanica; nascitur illi
Filia, quam patrie lingua mater vocat Habren;

Et regina simul puerum parit, impositumque
Est illi nomen Maden, materque docendum
Tradit eum Corineo. Processu temporis ipse
Decedit Corineus. Locrinus Guendoloenam
Deserit, Estrildem regine precipit uti
Nomine reque simul. Indigna[n]s Guendoloena
Patris adit patriam, populi collecta paterni
Agmina deducit in regnum conjugis. Ille
Obviat uxori; sed teli vulnere lesus,
Occidit. Hinc regni regnum regina regendum
Suscipit. Estrildim correptam precipitari
In fluvium cum prole sua facit. Inde novatur
Nomen aque que Stura prius, nunc dicitur Habren;
Ast alia lingua fluvius Sabrina vocatur.
Post mortem regis, regnavit quinque ter annis
Guendoloena; decem Locrinus rexerat ante.
Tunc etate videns Maden sua mater aductum,
Sponte resinat regni moderamen, eumque
Insignit regis dyademate. Vera prophetat
In Sylo Samuel, mirandaque fingit Homerus.
Membricium Malymque sua de conjuge Maden
Suscipit. Inter eos oritur, post funera patris,
Scisma super regno; fraterna cuspide Malis
Occidit occisus. Se solum gaudet habere
Membricius regnum, tantaque tyrannide ductus
In sibi subjectos bacchatur nobiliores,
Quosque fere perimit; cognatis insidiatur;
Progeniem delere suam conatur, et omnes
Qui debent illi succedere vive dolove
Opprimit; uxorem de qua susceperat ipse

Ebraucum juvenem lutat, venerique nefande
Deditus offendit naturam; provocat iram
Offensamque Dei. Vingenti polluit annis
Sceptrum, dum tandem, silvis venante, in illum
Exercet rabiem sevissima turba luporum,
Dilaniantque ipsum. Sic mors infanda nephandum
Perdit: ab introitu non discrepat exitus ejus.
Tunc in Judea rex Saul sceptra tenebat.
Ebraucus patri succedit, corpore magnus
Et fortis. Primus post Brutum Gallica regna
Classe petit; ferro regiones vastat et igni.
Transfert victor opes Gallorum; ditat amicos;
Vinginti natos habuit natasque decem ter
Ex vinginti conjugibus quas ipse tenebat.
Silvius in Latio successerat Alba Latino.
Ejus conjugium dedignabatur inire
Turba Sabinarum; quod cum fama referente
Constitit Ebrauco, decies tres ille puellas,
Sic sibi progenitas, dilectum misit ad Albam;
Nobilibus conjunxit eas rex Alba maritis.
Filius Ebrauci, fratrum cum parte suorum,
Germanos addit Assaracus, multoque cruore
Undique diffuso, tandem sibi subjugat illos.
At Brutus, Viridis Scuti cognomine dictus,
Ebrauci primogenitus succedit eidem.
Filius illius Leylus, contemptor iniqui,
Justitie cultor, venie dator, arbiter equus,
In dando largus, constans et pacis amator,
Succedit Bruto. Pacem servat statuitque,
Servarique facit leges, et construit urbem

Kaerleil, addit ei proprio de nomine nomen.
Quinque regit lustris, in vite fine remissus
Et nimium tepidus; ideo discordia mota
Est inter Britones, quia rex non corripit illos.
Rex Salomon templum Domini tunc edificavit;
Tunc Austri regina stetit coram Salomone,
Epitus in Latio post Albam scepra tenebat.
Post mortem Leyli Ruhudus diadema paternum
Suscipit, et septem lustris et quatuor annis
Imperat et rigide regnat, pacemque reformat
Inter discordes; illam quoque construit urbem
Quam proprio Thomas illustrem sanguine fecit,
Guintoniamque urbem cồndit, castrumque Palundur,
Quod nunc Scephtoniam dicunt, ubi cana vetustas,
Dum muri fierent, aquilam preclara locutam
Verba refert. Capis Epitides dat jura Latinis;
Ageus, Amos, Leu, Johel Azariasque prophetant.
Bladudus post fata patris dyadema paternum
Indignus sumit. Bladonem construit urbem;
Balnea condit in hac, quibus est prelata Minerva;
Ejus in ede viget qui nunquam defficit ignis.
Prestigiis intentus avesque imitatus, in altum
Aera ducit iter; tamen est dejectus ab alto,
Inque Novam Trojam liquefactis corruit alis,
Confractisque suis amittit gaudia vite
Ossibus. Excessum sequitur de jure ruina.
Bladudum sequitur Leyr, ejus filius; urbem
Construit, appellat constructam Kaerleyr, et nunc
Nostris eadem Lerecestria dicta. Puellas
Tres genuit. Nomen est Gonorilla prioris,

Alterius Regau, nomen Cordilla minoris,
Quas pater illarum magno dilexit amore,
Cordillam majore tamen. Vergentibus ejus
Annis in senium, primam sic temptat et inquit :
" Dic mihi, dic quantum me diligis. " Illa roganti
Respondet : " Nichil esse potest quod carius extet
Te mihi, care pater. " Responsum rex adulantis
Approbat, et dicit : " Tua sit pars tertia regni,
Filia cara, mei, generumque mihi generosum
Tu generosa dabis. " Regau quesita roganti
Sic respondit ei sicut responderat ejus
Ante soror. Sicut promiserat ante sorori,
Sic promittit ei. Querenti tertia patri,
Responsum varians, quem blandire sorores
Conspicit, inquit : " Eo, genitor karissime, tantum
Diligo te patrem quo filia debet amare.
Si non sufficit hoc, et si vis certior esse,
Audi, vera loquar : quantum te constat habere,
Tanti te dico, tantum te diligo porro. "
Rex ratus est quod eum sua filia despicit; unde
Sic affatur eam : " Quia patris despicis annos,
Te quoque despiciam; regno decorabo sorores
Conjugibusque tuas. Tu regni tocius expers
Exheresque, viro nubes, si forte maritus
Ducere te sine dote velit. " Quid plura? Puellas
Predictas, regni media cum parte, duobus
Conjungit ducibus, alia sibi parte relicta
Dum vivat. Totum regnum concedit habendum
Post sua fata suis generis, experte minore.
Interea celebris Francorum regis ad aures

Tendit Aganippi Cordille fama. Puellis
Illam preponens cunctis quas insula gestat
Predita (namque bonis tam forme, tam rationis,
Nomen habet clarum), Francorum rex amat illam;
Postulat hanc patrem; solo dotata decore,
Mittitur ad regem regalis filia conjunx.
Rex igitur Britonum, senio confectus, ab illis
Privatur regno quibus est divisio facta
Regni. Deponunt hunc qui prefecerat illos.
Inter eos oritur dispar discordia; toto
Privatur regno. Generi, gens impia, regnum
Eripiunt socero. Maglaurus, Scoticus heros,
Nec probitate minor Henninus Cornubiensis,
Ambo duces, tandem procerum mediante favore,
Sic sibi pacificant, premisso federe regni,
Quod sit triginta sociis contentus; eisque
Subsidium vite regali more ministrant.
Id placet, ad partes firmant. Sua filia major
Prima patrem recipit, et eum sociosque procurat;
Cumque duos annos sic una preteriissent,
Gonorilla suum sic est affata maritum :
" Nimirum, miror ita te parere parenti,
Dux Maglaure, meo. Pueris eadem senibusque
Mentis inest levitas, quoniam discretio mentis
Languescit quociens vires in corpore languent.
Nonne meum decuit private vivere patrem
Confectum senio? Ducit diffusius agmen,
Quam cum regnaret; nostre vix sufficit illi
Proventus terre. Contentus debuit esse
Viginti tantum sociis; reliquisque relictis,

Nos satis offendet." Maglaurus conjugis usus
Consilio, regi quod consulit illa revelat.
Rex igitur tristis, generum natamque relinquens,
Tendit ad Heninum, cui regis filia juncta
Est Regau. Regem letato corde receptum
Tractat honorifice. Tandem contentio mota
Est inter domini famulos utriusque; sed uxor
Indignata ducis jubet ut rex deserat omnes
Preter quinque suos socios. Rex anxius illam
Deserit, et repetit primam, quoniam feritatem
Deposuisse suam putat hanc. Tamen illa, feroci
Insistens animo, mandat sic impia patri
Quod si non uno contentus milite tantum
Esse velit, querat alium qui colliget illos.
Ille suos, crebro singultu verba secante,
Invitus socios excepto deserit uno.
O rota Fortune, que tam cito volveris, altos
Dejicis ab alto, dejectos tollis in altum!
Nusquam stas stabilis; nusquam pede firma tenaci.
Ecce Leir, quem turba ducum circumdabat olim,
Vix habet unius solatia militis. Illa
Quam facit heredem stirps, ducta Thesiphoneo,
Exheredebat eum. Rex ergo se sine regno
Esse videns, nescit quid sit sibi; quid sit agendum
Ignorat penitus. Tamen hec in corde revolvit:
"Que se dicebat me cunctis prepposituram,
Me mea progenies cunctis postponit. Oportet
Aut me, dum vivam, miserandam ducere vitam,
Aut quam despexi Cordille limen adire:
Forte sui miseri miserabitur illa parentis."

Nec mora, carpit iter; petit equor, navigat inde;
Vixque duo comitantur eum, quibus ille profusis
Sic fatur lacrimis : " O quam rata seria fati,
Que nemo revocare potest! Quis crederet unquam
Regem mendicum? Contraria sunt in eodem :
Pauper, rex; in me concordant hec duo solo;
Nec me tam graviter pondus premit esuriei,
Quam graviter cruciat repetitio diviciarum
Quas habui. Minus hunc ledit leviusque molestat
Paupertatis honus qui semper vixit egenus,
Quam qui mendicat, factus de divite pauper.
Hostes quos domui, dum sub me preside tota
Insula polleret, me deridere jacentem
Vidi; quas habui caras fecique potentes
Terga dedere mihi, postquam ravufia fugit.
Eloquium Cordille nunc denique sensi
Esse ratum, quoniam quanta est possessio rerum,
Tanta fides hominum, tanta est dilectio cordis.
Et quid erit tempus in quo Fortuna reversa
Restituet mihi regni jura, meisque rependam
Premia provinciis, ut qui me [nosse] negarunt
Nosse negem, qui me spreverunt spernere possim?"
Interea navis, felici concita vento,
Evolat ad Gallos. Carnotum rex erat; illic
Francorum regina manet; legatus ad illam
Tendit, qui patris adventum nunciat illi.
Rex extra muros expectat corde trementi.
At simul adventum cari regina parentis
Novit, et eventum, cadit amens et flet amare,
Massamque argenti tradens aurique clienti,

Sic ait : " Hinc cito rex aliam translatus ad urbem
Egrum se fingat et se regaliter ornet,
Associetque sibi socios quos exigit apte
Regia majestas. Tunc demum socius ejus
Dicat Aganipo socerum venisse Leir rex. "
Jussa sibi letus, sine cuncta, cuncta peregit.
Tocius regni cicius proceresque ducesque
Ducit in occursum soceri gener. Excipit illum,
Et se demittens, regni committit eidem
Jura sui, donec fuerit decoratus honore
Culminis amissi. Confestim convocat omnem
Miliciam regni. Leyrus cum milite multo
Invadit generos; quos extulit, opprimit; aufert
Hiis regnum quibus id dederat, regnatque duobus
Annis; decedit; succeditque ei sua cara
Filia, que socerum generis succedere fecit,
Ordine turbato. Britones Cordilla, marito
Et patre defunctis, regit annis quinque potenter.
Interea Britones reputant vile subesse
Femineo juri. Quod cum Cunedagius audit
Marganusque, ducum proles, quibus abstulit olim
Regnum rex Leyrus, memorant opprobria patrum,
Reginam infestant, capiunt, in carcere claudunt.
Se clausam regina dolet, mortemque propinat
Ipsa sibi, satagens gladio finire dolorem.
  Dividitur regnum dominis sine lite duobus,
Pars utriusque ducis sibi gaudet pace bienni;
Sed quia participum regni dissensio sepe
Assolet esse comes, Marganus solus habere
Regnum molitur; partem consortis in igne

Destruit et gladio. Cunedagius obviat illi;
Marteque conserto, capitur Marganus, et expers
Tocius efficitur : quoniam qui plus petit equo,
A toto de jure cadit. Cunedagius ergo
Tocius regni sex lustris rexit habenas.
Tunc Ysaias cecinit, tunc condita Roma est.
Postquam decessit Cunedagius, ejus eundem
Filius in regno sequitur Rivallo, locuplex,
Et pacis custos, et justus. Tempore cujus
Sanguineas guttas referunt muscasque cadentes
De celo, subitam cladem ingessisse Britannis.
Filius ejus eum sequitur Gurgustius; illum
Sillius; hunc Lago; Kinmarchus Gorbodugonem
Precessit. Successit ei sevissima proles,
Ferrux et Porrex, qui cum videre parentem
In senium vergisse suum, quis regnet eorum
Contendunt. Porrex majore cupidine regni
Tactus, Ferrugem molitur tradere morti.
Ille fugit, Gallosque petit, regisque Subhardi
Impetrat auxilium; redit, adducitque catervas
Francorum secum. Cui Porrex obviat. In se
Arma ferunt fratres. Ferrux obcumbit, et omnes
Qui comitantur eum; Indonaque, mater eorum,
Quam dolor in facinus trahit, anxia facta noverca,
Porricem jugulat fraterna cede madentem.
Post quorum cedes, Britonum cui cedere sceptrum
Debeat ambigitur; quia quisque potentior, ejus
Viribus indulgens, vult uti nomine regis.
Post varias lites diversaque prelia, demum
Quinque regunt reges regnum cum cismate scissum.

Interea Dongualo probus, nullique secundus
Viribus aut forma, post patris funera regis
Cornubie Clotonis, agit memorabile bellum
Contra Pynnerum, cui tota Loegria servit.
Cedere dum nescit Pynnerus, ceditur ense.
Hinc rex Cambrorum Rudaldus, Stateriusque
Rex Albanorum, confirmant fedus, euntque
In Donguallonem. Dongualo congregat omnes
Cornubie fortes. Ineunt certaminis impar
Discrimen partes; patitur pars utraque passim
Dampna sui; calcant defuncta cadavera vivi.
Dum manet in dubio cui stet victoria, fortes
Sex centos juvenes defunctis hostibus arma
Demere Dongualo jubet et sibi sumere dempta,
Et sua deponit assumitque hostica; sicque
Invadunt reges ut amici, sed tamen hostes;
Nam perimunt reges. Percussis regibus, omnes
Qui comitantur eos vertunt sua terga, fugeque
Indulgent. Illos sequitur Dongualo suique;
Sed tamen ille suos metuens, hostilia demit
Arma sibi, sumptisque suis, non desinit hostes
Sternere, donec ei cessit victoria. Victor
Victorum terras adit impiger et sibi subdit.
Insula servit ei. Facit ex auro dyadema;
Dat pacem; statuit leges; edicit ut omnis
Qui fugit ad templum vel ad urbes, si licet ille,
Vel latro, vel predo, vel sit quocunque reatu
Dampnandus, sit tutus ibi; tutas ut asilum
Esse vias, tutos jubet agricolas, ut aretur.
Cessant predones. Siccam consummit erugo.

Sic regnum lustris octo Dongnallo gubernat.
Post hunc Belinus et Brennius, inclita proles,
Illius in regno succedere certat uterque.
Dividitur regnum; sua pars signatur utrique.
Ut primo genito, cessit regis diadema
Soli Belino; frater quoque subditur illi.
Quinque suum fedus servant, non amplius, annis;
Namque misceri discordia prosperitati
Sepe solet. Quidam quibus est concordia discors
Paxque molesta, suo domino dixisse feruntur:
"Brenni, cur fratri subjectus es? At pater idem
Vos genuit, materque eadem. Qua conditione
Es, velut infamis, regis privatus honore?
Adde quod in multis bellis expertus es. Anne
Dux Morianorum, te compellente, Reulphus
Fugit, dum nostros vellet sibi subdere fines?
Tam fedum fedus rumpendum est; sit tibi conjunx
Norguegici regis Elsini filia, cujus
Nactus opem poteris adipisei regis honorem."
Talibus atque aliis inductus Brennius, illis
Annuit. Elsini regnum petit. Uxor eidem
Exoptata datur. Frater commotus in ejus
Discurrit sortem. Capit opida, vendicat urbes,
Munitasque suis tradit custodibus illas.
Brennius audito frater quod fecerat ejus,
Congregat innumeram soceri de gente cohortem,
Navigiumque parat; cum conjuge navigat. Ecce
Rex Dacus Guthlacus eum, correptus amore
Conjugis illius, collectis classe virisque
Assequitur. Navale parat pars utraque bellum.

Forte ratis capitur in qua predicta puella
Fertur; dumque volant ex omni spicula parte,
Ex improviso perturbant equora venti,
Disperseque rates diversa ad litora tendunt.
Rex vero Dacus, ventorum turbine raptus,
Applicat ad litus Norchanhumbrense, puellam
Adducens; populus capit hos, captosque reducit
Ad regem. Rex ergo serie recitata
Letus vix recipit interne gaudia mentis.
Brennius interea, collectis navibus, amens,
Amisso regno, rapta quoque conjuge, tristis
Transit ad Albanos et fratri talia scribit :
" Frater, si fratris es dignus nomine, regnum
Redde mihi, nuptamque meam, fedusque fidemque
Juratam serva. Quod si non feceris, ense
In populum regnumque tuum bachabor et igni;
Eripiamque tibi vitam, si forte facultas
Obtulerit mihi se. " Spretis monitisque minisque,
Perstat in incepto Belinus. Congregat ergo
Miliciam regni; fratrem petit. Obviat illi
Brennius in campo quem circuit undique silva
Dicta Calaterium; plus quam civilia bella
Committunt fratres. Obnubitur eminus aer
Grandine telorum; franguntur cominus haste.
Accedunt propius; commiscent ensibus enses;
Mors cum marte venit. Gladio testante probatur
Quis probus aut reprobus, quis fortis, quisve remissus,
Quis sit amans laudis. Sitit omnis turba cruorem,
Omnes arma tenent; omnes feriuntve caduntve.
Nemo pari parcit; strages jacet alta virorum.

Forte aliquis gladiosve timens, modiceve cruentus,
Labitur in terram; dejecta cadavera lapsum
Extinguunt, fictamque necem mors vera sequuta est.
Est alius letale gerens sub pectore vulnus,
Cum prope prospiceret actorem vulneris, ipsum
Impetit, et mersis digitis in gutture, fronti
Dentibus affixis, ad Tartara tendit uterque.
Brenius ergo videns socios sine fine diei
Deffecisse suos, et prevaluisse Britannos,
Destituit campum; lacero fugit agmine; litus
Et naves repetunt. Nox hostibus eripit illum;
Vix unam nactus navem dat lintea ventis,
Et fugit ad Gallos, ubi sors sua dirigit illum.
  Fratre triumphato, Belinus consulit omnes
Primates regni, quid agat de rege retento.
Convenit ut liber rex permittatur abire
Cum consorte sua, sumantque perhenne tributum
A Dacis Britones. Firmato federe, liber
Discedit, potiturque sua securus amica.
Porro Belinus se solum gaudet honore
Ditatum regni; leges jubet inviolatas
Esse sui patris. Proceres tamen ipsa viarum
Jura monent, regemque precantur ut indicet illis
Quas tutus jubet esse vias, regique dicatas.
  Rex igitur motus procerum prece, precipit unum
Extendi callem qui, factus scemate mixto,
Ad mare Comichicum Catinensi ducat ab urbe;
Alter ad Hamonis portum ducturus ab urbe est
Meneia; callesque duos non absque labore
Ducit ab obliquo qui cantellat regionem.

Limitat inde vias alias quibus itur ad urbes;
Quas omnes ex cementi lapidisque perhennat
Conjugio, jurique suo rex vendicat illas.
  Brennius est ergo Gallorum ductus in horis,
Quem bis sex equites comitantur. Supplicat ergo
Francigenis, et eos exorat supplice voce
Ut sibi succurrant. Non exauditus ab illis,
Tendit ad Alobroges; quorum dux suscipit illum,
Nomine Seginus, et digno tractat honore.
Nec mora, dux illum tanto sibi jungit amore,
Ac si carnalis foret ejus filius, ut cui
Viribus et forma ullus respondet, in omni
Obsequio promptus, prodest belloque togaque.
Unica Segini datur illi filia conjunx.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER TERTIUS.

Prologus libri tertii.

Tertius armatos fratres exarmat inermis
Ammonitu matris. Gallos urbesque Quirini
Vi superant. Patriam petit. Unus et imperat alter.
Dacia vectigal reddit. Dat Martia leges.
Devorat immanis crudele belua regem
Depositum. Pius instituens se degradat ipsum.
Ter sumit diadema Pius cum regis honore.
Julius Occeanum transit, victusque recedit.
Que tociens superare suos non desinit hostes,
Nec solita est vinci, sed sola Britannia vincit.

Incipit liber tertius.

Architenens vix Romuleum compleverat annum,
Cum dux decedit. Succedit Brennius illi,
Qui de thesauro quem dux servaverat, et qui
Est ab avis atavisque ducis collectus, in omnes
Large distribuit. Cunctorum acquirit amorem
Muneribus. Vigili cura rectractat apud se
Qualiter in fratrem Belinum vendicet : unde,
Agmine collecto, transit mare. Currit in illum

Belinus, Britonumque cohors, dum semper hanelat
In fratris jugulum. Mater Tonvenua trementi
Se gerit in medium passu; pacemque reformat
Inter eos. Armis ejectis, oscula fratri
Innectit frater; omnes sua tela cohortes
Deponunt; hostis fieri se gaudet amicum.
Pace reformata, fratrem pudet arma tulisse
Contra fraternas acies, junctisque catervis,
In Trinovantum veniunt feliciter urbem.
Illic proponunt sibi Gallica subdere regna.
Inde adeunt Gallos, devastantque Gallica rura.
Nacio Gallorum currit, communis in illos;
Prelia committunt partes. Tandem agmina fratrum
Excedunt Gallos, coguntque relinquere campum
Et dare terga fuge. Fugientes usque sequuntur,
Donec, dispersis Gallis, capiuntur eorum
Reges, et capti coguntur dedicioni.
Inde petunt Romam, percurrunt Ytala regna.
Porsenne Gabyoque subest Romana potestas
Consulibus, quibus ut reges venisse feruntur
Cum tot militibus, pacem, non bella petentes,
Occurrunt illis, portantes plurima dona,
Seque soluturos illis servile tributum
Jurant. Dant fratres veniam pacemque; receptis
Obsidibus, reges adeunt cum laude triumphi
Teutonicos, ut eos ingenti tyrannide vexent.
Penitet interea Romanos federis : unde
Ad Germanorum partem se consul uterque
Transfert. Quod postquam fratrum pervenit ad aures,
Consilio fretus Belini, Brennius urbem

Romuleam festinus adit. Romana juventus
Factum comperiens, Germanica castra relinquit,
Et Romam repetit promissa nocte. Reducens
Agmina, Belinus in vallem qua redituri
Sunt hostes Latii, jacet hic; expectat eorum
Adventum. Veniunt veniente die; ruit omnis
Cautus in incautos; exterritur. Agmen inerme
Armati sternunt Britones; non pugna videtur
Que geritur. Quum ferit hec pars, pars cadit illa.
Dant Fabii sua terga fuge. Belinus eorum
Terga secat gladio, nulla pietate retentus.
Tandem consulibus Latiis nox et fuga prodest.
Belinus vero, postquam victoria tanta
Cessit ei, sequitur fratrem, qui menia Rome
Obsidet, et longa muros indagine cingit.
Se commisceri gaudent collegia fratrum,
Impugnantque urbem. Muros Romana coronant
Agmina; telorum densus cadit undique.
Dum nil proficiunt fratres, perjuria patrum
Obstant obsidibus; quoniam, cernentibus ipsis,
Suspensi laqueis vitam finire pudendo
Funere coguntur, victa pietate paterna.
Urbis amor patres stimulat deffendere muros.
Dum simul intendunt penitus delere Britanni,
Servilique jugo perjuram delere Romam,
Ecce ruit scelerata cohors, quam ducit in hostes
Consul uterque suos. Norrunt vexilla suorum,
Inclusi portas reserant prestantque paratum
Auxilium sociis. Britones nec retro nec ante
Cede carent; nulla via patet qua cedere possint.

At simul attonitis animi rediere Britannis.
Stragem non minimam faciunt, ad milia sternunt
Hostes. Porsenna capto Gabioque perempto,
Diffugiunt Latii, cedes in terga gerentes;
Ingentemque urbem victores ingrediuntur;
Diripiuntur opes quas urbs servarat avara.
Brennius imperii Romani sumit habenas,
Sevicia gerit in cives populumque Quirinum.
Inde suum regnum cum magna laude triumphi
Rex Belinus adit, tractatque in pace Britannos;
Semirutas reficit urbes, legesque paternas
Confirmat. Claram Legionum construit urbem.
Cujus combusti cineres servantur in auro
Lundoniis, in turre nova quam fecerat ipse.
Goruhaudus Barbe-Rubee, non degener heres
Locrini, sumit digne dyadema paternum;
Justicie custos, cultor pietatis, amator
Pacis, deffensor vidue, tutela pupilli,
Hostibus hostis, amicus amicis, fortis in armis,
Vultu conspicuus illustri, corpore magnus,
Consilio cautus, in dando munere largus.
Qui cum vectigal sibi reddere Dacia spernit
Juratum patri, fert egre, transmeat ergo
Ad Dacos et eos sibi subdit, regeque ceso,
Reddere constringit populum servile tributum;
Dumque citis velis victor redit, ecce decem ter
In medio plenis juvenum simul et mulierum
Obviant Occeano ratibus. Rex querit eorum
Adventus causam. Quorum dux transit ad illum,
Et junctis manibus supplex, genibusque reflexis,

Inquit : " Ab Hispanis expulsi finibus, anno
Elapso, mare classe vaga sulcamus, ubi sors
Nos agit errantes. Petimus pronique rogamus
Ut certam partem sit nobis fas habitare
In regione tua. " Precibus ducis annuit. Illis
Insula nacta datur, nullis habitata priorum.
Cumque dies vite regis suprema veniret,
Ille bonis cedit, et in urbe jacet Legionum.

Guizelinus ei succedit; jura benigne
Regni, dum vivit, tractat; cui Marcia conjunx
Traditur, ingenio pollens, insignis et omni
Arte; novam legem statuit, de nomine cujus
Nomen sortitur. Defuncto rege gubernat
Marcia pacifice regnum; nam filius ejus,
Tantum septenis, Sisillius, ad dyadema
Portandum non est maturus. Marcia vero
Frena regit regni rigide. Postquam sua solvit
Debita nature, juvenis Sisillius illi
Succedit, regnique decus sibi sumit honusque.

Post illum regnat Kinuuarus, filius ejus.
Damus ei frater succedit; at illum
In regno sequitur Morindus, filius ejus,
Sed non legitime natus. Quo corpore major,
Vel probitate prior, vel largior in tribuendis
Muneribus, nullus toto reperitur in orbe;
Sed nimis indulgens feritati, suffocat omnes
Virtutes alias quibus est laudabilis ipse.
In regnum cujus, magna comitante caterva,
Rex Morianorum sevus venit. Obviat illi,
Innumero Britonum circumdatus agmine. Partes

Prelia committunt. Stragem facit agmen utrumque;
Solus rex Britonum gladio facit in Morianos
Majorem stragem quam cetera turba suorum.
Cedit ei tandem victoria; sevit in hostes
Terga fuge dantes, gladioque suo jubet omnes
Servari; satagensque sue furialiter ire,
In cunctos fertur; cunctorum funera gaudet
Ascribi sibimet. Fera dextra percutiendo
Forte fatigatur; sed mens sitibunda cruoris
Indefessa manet, dum cessat dextera lassa.
Ipse facit propriis spoliari pellibus omnes,
Appositoque jubet spoliatos igne cremari.
 Dum vacat in cunctis intento corde furori,
Bellua que regis crudelia vindicet acta,
Exit ab Occeano. Quam cum prope constat adesse,
Magnanimo regi poscit certamen inire,
Solus cum sola. Telis petit exiciale
Monstrum. Consumptis manet hoc sine vulnere telis,
Et regem oppressum mendico devorat ore,
Et quasi pisciculum ventri commendat inani.
 Gorbonianus ei succedit, filius ejus
Major, cui fratres sunt quatuor. Equius illo
Nemo regnavit. Restaurat diruta templa,
Et nova plura facit. Superis impendit honorem;
Justitiam servat; vires enervat iniqui;
Agricolas reddit tutos, et furta prophanat,
Et fortes ditat juvenes. Quo preside, pollet
Insula divitiis quantis nec retro nec ante
Claruit. Omnis abest pedo; pax regnat ubique.
Tandem de medio sublatus obit; clarisque sepultus

Londoniis, magno tumuli decoratur honore.
Ardigalo frater succedit Gorboniano,
Fratri dissimilis gestis, ut qui generosos
Opprimit, exaltat infames, divitibusque
Divicias aufert et opes, de rebus eorum
Accumulans. Britonum sibi querit in omnibus iram;
Insurgunt in eum, solioque viriliter illum
Privant, et regem private vivere cogunt.
Illius frater Elidurus regis honore
Post illum potitur; Pius appellatur ob ipsum
Quod fecit cum fratre suo signum pietatis.
Namque sui regni lustro incipiente secundo,
Dum sequitur cervos, frater suus obviat illi
In nemore Archallo. Quo viso, frater in ejus
Se gerit amplexus, repetitaque basia fratris
Imprimit faciem, consolaturque gementem,
Et secum deducit eum talamoque reponit.
Omnibus ignaris facti rex ergo vocatis
Regni principibus, pacemque fidemque reformat
Inter eos, fratremque suum fratrique coactos
Subdit eos, demitque suo dyadema suique
Imponit fratris capiti : Pius inde vocatur.
Rex novus hinc regnat lustris in pace duobus,
Exercens vite contraria facta priori;
Denique decedit; populoque favente Britanno,
Nomine reque pius Elidurus frena secundo
Assumens regni, bene regnat; sed Paledurus
Ingeniusque, duo regis fratres Eliduri,
Insurgunt in eum, et fratrem deponere temptant,
Et tandem capiunt, et privant regis honore,

Fratribus enim regni divisio facta duobus,
Mors concludit eis; Elydurum tertia regem
Mors facit. In regno post illum Gorboniani
Filius erigitur, patremque immitatur in actu.
Ardigalonis cum Marganus filius ipso
In equo sequitur, omni bonitate decorus;
Post quem sex annis frater suus Ennius ipsum
Regnum detractans, regni privatur honore.
Filius Ingenii post hunc Ytuvallo gubernat
Regnum. Succedit Pereduri filius illi,
Rynio. Pii proles sequitur Gerancius illum.
Succedit Castellus ei; sequiturque Coillus.
Hic habuit natos tres, est Fulgencius uni
Nomen, et Eldanus aliis est, Andragiusque.
Hinc primogenitus regnat Fulgencius; inde
Eldanus regnum post fratris fata gubernat;
Post hunc Andragius, Urianus, Enos, Eliudus,
Rodaldus, Cloteus, Gorhuandus, Merianus,
Bledunus, Capius, Sisillius et Beglabredus.
Hic quum cunctos excellit in arte canendi,
Est joculatorum decus et tutela vocatus.
Post hunc Archinayl, Rodyon, Rodericus, Eldon,
Succedunt, Samul, Pennisel, Piz, Capoyrus.
Isti succedit Dygoellus, filius ejus,
Vir justus, fortis, prudens, pius atque modestus.
Post illum regnat illius filius Hely,
Et lustris octo tractat sine fraude Britannos.
Post obitum cujus Ludh regnat, filius ejus,
Dapsilis, et fortis, et justus, et edificator
Murorum; renovat plures et construit urbes.

Cassibellanus frater succedit eidem,
Quamvis Androgeus, Tenuancius, inclita proles
Hely fratris, regalis attingere culmen honoris
Deberent; tamen id fieri minor impedit etas.
Julius interea, post Gallica regna subacta,
Partis in opposite stans litore, nomine regnum
Prospiciens Britonum, gentis terreque relato
Nomine, sic inquit : " Latios Britonesque fuisse
Ejusdem generis memorat veneranda vetustas;
Sed tamen a nobis distant probitate locoque.
Hortandi cito sunt nobis prestare tributum,
Aut vi cogendi. " Quod cum scripsisset, et ipsi
Mandasset regi, rex indignatus eidem,
Consilio fretus heroum, talia scripsit :
" Roma manus rodens, thesauri dedita tante
Ydropisi, quam nulla phisis tibi tollere novit,
Quid tibi nobiscum? Cur nos tibi subdere temptas?
Ardor avaricie quo naturaliter ardes,
Te stimulat census mundique sitire metalla.
Laudamus Partos, et in hoc absolvimus illos,
Quod Cresus vitam finivit funere digno,
Ore bibens aurum quod corde sitivit avaro.
Attamen Eneas a quo patre ducimus ortum,
Nos facit equales; nulli servivimus unquam,
Nulli paremus, nulli parere tenemur.
Nobilitas eadem nos et vos reddit eosdem
Quos partim superare cupis, partimque subesse.
Cesar, qui ceso nomen trahis istud ab hoste,
Ne quia cederis, sis Cesar : cede Britannis.
An quia subcumbit tibi Gallia victa, superbis,

Quam tam sepe patres nostri domuisse feruntur
Et quandoque tui nostris solvere tributum?"
Cesar ut audivit regis responsa, leone
Sevior irato, nimia succenditur ira;
Navigiumque parat, vento dat vela, Tamensem
Classe petit fluvium. Quem cum venisse refertur
Regi, regni rex armatos convocat omnes.
Princeps milicie regni, regisque nepotes,
Tresque simul reges, procerumque ducumque caterve,
Regis in auxilium properant; cum Cesare bellum
Committunt; hinc inde volant per littora pila,
Cesa cadunt quorum non est numerus morientum
Corpora. Sanguineus altas deducit harenas
In Pelagus torrens, rubeasque facit maris undas.
Dum stat in ambiguo cui martis gloria cedat,
Nennius, innumero stipatus milite, frater
Regis, et Androgeus dispergunt Cesaris agmen.
Nennius et Cesar, arreptis ensibus, alter
Tendit in alterius jugulum; sed Cesaris ensem
Alter ei demit, cujus natura stupenda est,
Nomine mors crocea : quod nomen contigit illi
Cedis ab eventu, quod si quem sauciat, illi
Nulla medela potest vite conferre salutem.
Julius, amisso gladio, fugit; ejus in ipsum
Nennius ense furit; convertunt terga Quirini,
Qui mortis crocee vim norant. Dum fugientes
Insequitur, dum mille cadunt ictuve metuve,
Occurrit Labienus ei, ditatus honoris
Jure tribunicii, cujus capud amputat ense
Nennius. Hinc fugiunt Lacii passim, laceratis

Agminibus, repetuntque suas cum Cesare naves;
Ad Gallos remisque rates velisque feruntur.
Rex igitur victor, superato Cesare letus,
Victorum dispergit opes victoribus eque;
Virtutum titulos declarat dextera dantis.
Sed quia dum ridet, deridet gloria mundi,
Inter letitie plausus vocesque triumphi,
Occupat interior luctus precordia regis;
Nam vulnus letale gerens in pectore frater
Regis, presentis amittit gaudia vite,
Et Tritonantum conditus conditur urbe.
In cujus tumulo tumulatur Cesaris ensis.
Constitit in Gallis Latios rediisse fugatos,
Cesareo sua colla jugo subducere temptant.
Namque putant Britones, fama referente, venire,
Romanosque sequi, tutum quoque classibus equor.
Cesar ut agnovit Gallos sibi bella minari,
Et se post Britonum certamina debilitatum,
Discordes sibi concordat cum plebe potentes,
Large distribuens illi aurum quod avare
Accumulaverat. Exheredatis sua jura
Restituit : timet hos Cesar quibus ipse timori est.
Quam bona libertas! quam detestabilis auri
Argentique fames! Que libera debuit esse
Et potuit, corrupta datis gens Gallica servit.
Cesar letatur Gallis sibi pacificatis;
Corde tamen teritur quociens memoranda retractat
Bella Britannorum, conversaque terga suorum.
Julius, innumero circumdatus agmine, magnum
Transmeat Occeanum. Quem rex Britonum venientem

Comperiens, urbes et diruta menia munit,
Hamatasque sudes prudens affigit in amne
Quo classis Romana venit; firmatque marinos
Portus, ne regnum possint intrare Quirini.
Nec mora, Cesar adest; fluvium petit; in latitantes
Se male fert ignara sudes, classis peritura;
Lesa receptat aquas; impletam ducit in imum
Pondus aque : Latii mortem patiuntur in undis.
Quorum naufragium Cesar cum parte suorum
Eminus aspiciens, ad terram vela retorquet,
Et sic evadit genus hoc miserabile mortis.
Rex vero Britonum, quem visa pericula gentis
Romane letum faciunt, pars salva molestat,
Irruit in Latios. Latiorum turba resistit;
Vulnera dant capiuntque simul. Pars omnis anhelat
Partis in interitum; sed pars Romana minoris
Est numeri, patiturque sui dispendia passim.
Decrescunt semper Latii, Britonumque cohortes
Augentur semper. Quod cum dux ipse videret,
Depuduit dare terga fuge, votoque petitum
Ad Morianorum litus subducere naves.
At victor, victo bis Cesare, pectore toto
Letus diis celi grates impendit, et omnes
Precipit acciri proceres procerumque maritas.
Conveniunt igitur ex omni parte vocati,
Sacrificantque deis tauros niveasque juvencas;
Innumerosque boves mactant, volucresque ferasque
Diversi generis, adolent quoque thuris odorem.
Inde vacant epulis. Ineunt post seria ludos.
Urbs Tritonantum leto tonat undique plausu.

Sed quia successus humani stare tenaci
Non possunt passu, sed eos rota volvit in orbe,
Vertitur in luctum regalis tibia plausus.
Namque duos juvenes, forma prestante, nepotes
Regis et Androgei, nitida certasse palestra
Contigit. Androgei nepos ferit ense nepotem
Regis, eumque neci tradit. Tunc concio tota
Concita turbatur. Regem dolor occupat ingens.
Acciri faciens homicidam, judicat illum
Esse reum mortis; quoniam qui percutit ense,
Ense jubet perimi veteris sacra lectio legis.
Hoc vetat Androgeus. Rex indignatus in ejus
Sevus bachatur igni ferroque ducatum;
Nec prece nec pretio cepta desistit ab ira.
Androgeus nil esse videns quod competat illi,
Cesaris in partem se transfert. Cesar in ejus
Auxilium confisus adit miserabile regnum.
Jam quoque Lundonias obsederat, opida, villas
Ruraque vastarat; sed postquam novit adesse
Cesareas acies hinc inde, necemque subire,
Pugnando cito deserit obsidionem,
Armaque convertit a civibus ejus in hostes.
Sese conspiciunt Latii Britonesque paratos
Ad bellum, votisque petunt committere martem.
Disponunt acies hinc inde, necemque subire
Pugnando cupiunt pocius quam vertere terga.
Omnis abest hinc inde timor; gravis esse videtur
Et dampnosa mora. Turmis pugnare paratis,
Concurrunt acies. Emittunt previa mortis
Spicula; nulla manus torpescit dum tenet ensem.

Aut cadit aut cedit pars utraque; cedere cede
Turpius esse putant. Mortem decus esse triumphi,
Qui cum laude venit, reputant; nec vivere curat
Quis, nisi cui dederit celebrem victoria vitam.
Dum Britones Latios lacerant, Latiique Britannos,
Irruit Androgeus et milia quinque virorum,
Invaditque ferox regem regisque cohortes
A tergo. Quibus ante dabat Romana juventus
Terga, suos fugiunt cives sua terga prementes.
Quid facis, Androgeu? Que te dementia cogit
In populum sevire tuum? Servire laboras,
Qui fueras dominus; tua te victoria victum
Reddit; dumque tuos superas, te subjicis hosti.
Non tu, sed Cesar curru victore vehetur.
Quo vultu cernes tabulam Britonesque ligatos?
Cesar erit victor, et tota Britannia victa.
Victor, honus pro laude feres, et Cesar honorem.
Ecce tuus frater, Tenuancius, hostibus hostis,
Pugnat pro patria et pro libertate tuenda;
Tu certas ut ferre jugum generosa propago
Addiscat Britonum, reddatque perhenne tributum.
Esto memor Bruti, nec agas contraria Bruto,
Qui libertatem captivis patribus olim
Reddidit, et proprio tribuit de nomine nomen.
Mons sublimis erat, cujus prerupta cacumen
Saxa coronabant, excelse turris ad instar.
Illic ascendunt Britones, cum rege, cohortes.
Cesar et Androgeus regem Britonesque sequuntur;
Sed rex et Britones, montis fastigia nacti,
Fortiter insistunt; jacentes saxa, sequentes

Precipitant saxis. Sed totum Cesaris ale
Circueunt montem. Nullus patet exitus illis
Obessis; fame Cesar eos consumere gestit.
Quod rex intendens, scribit mittitque nepoti
Talia verba suo cum precedente salute :
" Care nepos, miserere mei, miserere tuorum;
Parce tue patrie; mihi fac cum Cesare pacem.
Nos fame devicti submitti cogimur hosti. "
Androgeus, postquam regalis littera lecta est,
Sic ait : " In bello pietas, in pace tyrannis,
Utraque culpanda est. Quam recte, numina celi,
Omnia disponitis! Patruus meus ecce precatur
Quam dare contempsit veniam mihi. Cesaris orat
Pace frui, cujus pacem prius ipse rogabat
Cesar. Debuerat igitur me rex revereri,
Qui dare terga fuge dextra victrice coegi
Cesareas acies. Decuit perpendere regem
Hos quos victores feci me reddere posse
Victos; quos vici, versa vice, reddere posse
Victores. Non ego fui tractandus inique.
Est stolidus princeps, qui per quos ipse triumphat
Et per quos regnat caros, infestat ut hostes.
Sed quoniam supplex pacem veniamque precatur,
Tractabo jam de regis ego cum Cesare pace. "
Cesaris inde pedes amplexus, postulat illum
Ut tribuat regi veniam, sumatque tributum.
Cesar vix motus precibus ducis, annuit illi.
O rex infelix! quid agis? Pax Cesaris omni
Est nece deterior, et peste molestior omni.
Hanc tua posteritas pacem merebit in evum,

Imponet pax ista jugum servile futuris.
Cesaris et regis firmata pace, tributi
Taxato numero, cujus tria milia summa est
Marcharum argenti, tunc nostra Britannia primum
Addiscit portare jugum dominumque timere.
Vere novo, Cesar, collectis undique turmis,
Tendit in Ytaliam. Confundit fasque nephasque;
Contra communem bellum gerit utilitatem;
Pompeyo fugiente, sibi vis vindicat omne.
At postquam Tytan septem compleverat annos,
Cassibellanus nature debita solvit.
Succedit dux Cornubie Tenuancius illi;
Nam dux Androgeus ierat cum Cesare Romam.
Kybelinus ei succedit, filius ejus,
Quem prius Augustus Rome nutriverat, armis
Munierat, donis ditaverat. Unde Quirinos
Diligit in tantum, quod cum retinere tributum
Nec dare Romanis possit, sine murmure reddit.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER QUARTUS.

Incipit quartus liber.

Quartus ab Augusto cepit; factoque per orbem
Edicto, natoque sacra de virgine Christo,
Pacificat nova nupta suum cum patre maritum.
Rusticus intrusus vi regnat, rege perempto.
Lucius in Christum credit, Christoque dicatas
Ecclesias dotat; distinctas ordinat urbes.
Rex Constantinus sceptrum tenet imperiale.
Jura bis assumit Octavius, et gener ejus
Armoricam superat terram, mutatque ducatum
In regnum. Regnat Conanus primus in illo.

Dum Kibelino subjecta Britannia servit,
Augustus Cesar sceptrum gerit imperiale,
Edictoque dato totus describitur orbis.
Christus homo natus cepit carnaliter esse.
Qui sine principio, qui principium sine fine,
Et tamen est finis ad quem spes omnis hanelat;
Quem virgo peperit, genitorem filia, florem
Arida virga novum, qui contulit ariditati
Nostre fructiferum florem partus tamen ejus.
Unde sui partus nescit natura; stupetque

Angelus inferni, quoniam nil invenit illic
Mortali simile, nil quod corrumpere possit.
Quo veniente venit completio temporis : hic est
Sanctus sanctorum, regum Rex. Unctio cessat
Ejus in adventum, quem Sanctus Spiritus unxit.
Hic est Messias quem predixere prophete,
Sol sub nube latens, eclipsis nescius, et lux
In tenebris lucens, nullis obscura latebris,
Ignis non urens, ignisque in nocte columpna.
Hic verus Moyses sicco pede per Mare Rubrum
Duxit iter, subiens crucis aram sanguine fuso.
Jordanem primus Moyses non transiit; iste
In Jordanis aqua nostrum scelus abluit. Ille
Egyptum populo Domini spoliavit; at iste,
Infernum penetrans, inferni federa rupit.
Ille Dei servos ad terram melle fluentem
Ducere non potuit, preventus morte; fideles
Iste suos duxit secum, fecitque perhenni
Pace frui, faciemque Dei sine fine videre.
At Kybelino lustris regnante duobus,
Insula divitiis et larga pace resultat.
Jamque duos juvenes generarat, nomina quorum
Guider et Arviragus. Guider, post funera patris,
Frena regit regni rigide, prohibetque tributum
Reddi Romanis. Confestim Claudius illuc
Cesar ducit iter, cum quo venit impiger Hamo,
Milicie princeps, Britones vexare parati.
Cesaris adventum fama referente, Britannos
Ducit in occursum Latiorum Guider, eosque
Strenuus invadit. Rex solus vulnera plura

Infert Romanis, quam maxima pars sociorum.
Claudius ergo videns non posse resistere regi
Romanas acies, naves in litore stantes
Victus adit. Dispersa fugit Romana juventus.
Cum sua versutus deponit bellicus Hamo
Arma sibi, sumitque Britannica; cumque Britannis
Insequitur Latios. Demum mucrone soluto
Interimit regem; partem petit inde suorum.
Protinus Arviragus regis celer induit arma,
Hortaturque suos prosternere fortiter hostes.
Fortiter insistunt; credentes vivere regem,
Sternuntur Lacii. Cesar cum parte suorum
Litus adit navesque suas. At Lelius Hamo
Ad nemorum secreta fugit. Sequitur fugientem
Turba Britannorum; ruit huc illucque; ruentem
Occupat Arviragus, ejusque in margine ripe
Amputat ense caput. Nomen tenet inde perempti
Hamonis portus, longumque tenebit in evum.
Claudius interea, revocatis viribus, urbem
Obsidet atque capit cujus Porcestria nomen;
Arviragumque citis vestigat gressibus, urbem
Guintoniam ingressum, quem circumstantibus alis
Obsidet. Innumeras jaciunt hinc inde sagittas,
Grandine plura volant mortis prenuncia pila,
Bellica securos impellit machina muros.
Quod rex intuitus, equitum peditumque catervas
Dividit in turmas, et, apertis undique portis,
Egressi Britones Romanis bella minantur.
Claudius ergo, timens regem gentemque ferocem,
Extimat utilius sibi pacem regis habere,

Quam subiti dubium belli certamen inire;
Unde sub hac forma discordes unio pacis
Alligat. Efficitur subjecta Britannia Rome.
Arvirago Genuissa datur sacra Cesare conjunx.
Claudius inde redit Romam, potiturque triumpho.
Condidit Ecclesiam tunc temporis Antiochenam
Petrus; et inde petens Romam decoratur honore
Pontificis, decoratque suam, se preside, sedem.
Destinat ad Pharios Marcum, qui predicat illis,
Voce leonina, post mortem vivere Christum.
Arviragus vero regnum regnique propinquas
Pacifice terras regit, et pollere vigore
Et sensu cepit. Urbes, castella domosque
Edificat, legesque novas et principe dignas
Condit. Cuncta videns sibi subcessisse, superbit,
Juratumque negat Romanis solvere censum.
Claudius, audita re gesta, Vespasianum
Dirigit in Britones. Missus cum milite multo,
Applicat in portu Rutupi. Rex ocius aura
Hostibus occurrens, collatis denegat armis
Introitum regni Latiis; Latiique repulsi
Carbasa dant Euro, qui classem flamine recto
Ad litus Totonense trahit. Tunc Vaspesianus
Obsidet Exoniam. Rex Arviragus cuneique
Innumeri Britonum tendunt illuc, Latiosque
Fortiter invadunt. Latiorum turba repugnat.
Nemo referre potest quot corpora sunt in eodem
Interfecta die. Nulli victoria parti
Cessit ibi, donec exorta luce sequenti
In medium Genuissa stetit pacis mediatrix,

Cum Latiis Britones sedans, cum patre maritum.
Hinc repetunt Latium Latii, regnumque gubernat
Arviragus sine lite suum; sine fraude senatum
Tractat Romanum. Cana veniente senecta,
Mens regis viget interior, quam serior etas
Non premit; apparet in cano vis juvenalis.
Post obitum cujus Marius diadema paterni
Regni suscipiens, Romanos cepit amare,
Illis exactum solvens sine lite tributum.
Filius ejus ei Coilus succedit, et actus
Illius innocuos imitans, sine crimine regnat.
Inde patri Coilo succedit Lucius, orto
Lucifero prelucidior; nam lucet in ejus
Tempore vera fides, errorum nube fugata.
Quod simul audierat Christi vulgasse clientes
Verbum incarnatum, regem de virgine natum,
In cruce defunctum, vita post funera functum,
Scribit Eleutherio dictamina talia pape:
"Sancte pater patrum, me turbant traditiones
Que plures fecere deos pluresque penates,
Quique creatori res preposuere creatas.
Ydola plena dolo reor esse. Potentia celi
Non est in lignis; Demon respondet in illis
Vana suis membris. Deus est et trinus et unus,
A quo, per quem, in quo sunt omnia. Gloria, virtus,
Laus et honor sit ei soli per secula cuncta!
Uniat ergo Deo Christi nos unio, tanquam
Membra suo capiti. Sacri baptismatis unda
Postulo mundari, conformarique creatum
Plasma Creatori. Male pars committitur omnis

A toto diversa suo : te deprecor ergo
Ut mittas aliquos in Christi lege peritos
Ad partes vestras, qui me populumque Britannum
Informent mundentque sacri baptismate fontis."
Est igitur regis audita peticio digna;
Namque duos mittit presul sanctissimus illuc
Doctores fidei, qui sacri gurgitis unda
Devotum mundant regem regisque ministros.
Exemplo verborum vocant ad premia vite
Tocius regni populum, verique lavacri
Unda purificant; et phana prophana deorum
Sancta Deo sanctisque ditant, traduntque probatis
Illa colenda viris Christumque fidemque professis.
Assignant urbes viugenti et octo sacratis
Presulibus totidem; sed submittunt tribus illos
Archipresulibus. Pars subjacet Eboracensi,
Cum sibi commissis populis; pars Londoniensi,
Pars Legionensi. Sic disjuncta regione,
Doctores Romam repetunt. Confirmat eorum
Dictus apostolicus factum. Sunt idem reversi
Cum sanctis aliis, quorum doctrina fideles
Reddit et informat in Christi lege Britannos.
Lucius interea, regnum lucere corusca
Luce nove fidei gaudens, convertit in usus
Ecclesie, que templa prius tenuere deorum.
Ex octoginta subductis quatuor annis
Post incarnatum celesti semine Verbum,
Lucius ethereas letus secessit in auras;
Et quia decessit sine prole, Britannia Major
Rege carens, spernit Romanis solvere censum.

Curia magnanimum mittit Romana Severum
In Britones, pariterque duas equitum legiones,
Qui partem regni capiunt. Fulgencius illis
Magnaque pars procerum pro libertate resistunt;
Et quandoque fugant Britones, quandoque fugantur.
Nunc perimunt Lacios, nunc et perimuntur ab illis.
Tandem dux nequiens Fulgencius arma Severi
Ferre, Citas Pictosque adiens, implorat eorum
Auxilium; quod et impetrat. Inde reversus in hostes,
Innumeras ducit acies, castrisque locatis
Obsidet Eboracum. Velox petit obsidionem
Turba Quirinorum. Comitatus dux utriusque
Disponit cuneos, ineunt certamina partes.
Nullus arare stilo quot reddidit agrum utrumque
Exicio posset. Dux occidit ense Severus,
Et letale gerit vulnus Fulgencius in se.
Inde super regni lis diademateque mota est;
Namque duos juvenes, proles preclara Severi,
Quorum nomina sunt : Basianus, matre Britanna,
Et Geta, Romana geniti, quis regnet eorum
Certant; Basianum Britones, Romana laborat
Turba Getam, toti regno proponere regem.
Cum frater fratri contemnat cedere, cumque
Sic paris impaciens subeunt examina martis,
Proponunt gladiis Lacii, Britonesque cruentis
Ensibus excipiunt. Laciis concluditur armis,
Et pro Basiano Mavors sentenciat ipsum,
Contempnendo Getam, quem cum parte suorum
Occumbit Geta dux. Potitur diademate frater.

Quo regnante virum media de plebe creatum,

Magnanimum fortemque tamen Fortuna levavit;
Nam circumveniens simulato corde senatum,
Impetrat ut Britonum fines et litora tuta
Reddat ab incursu vicinorumque rapina.
Congregat innumeras naves, sociat sibi regni
Electos juvenes, et bella piratica toto
Exercet pelago, vicinaque littora vastat,
Et loca litoribus contermina. Nulla pavore
Axe sub occiduo caret, insula nulla tueri
Ejus ab incursu se sufficit; opida, villas,
Urbes, rura suis opibus spoliat, spoliisque
Conspoliatores ditat, ditesque manipli
Invitant alios quorum mens res alienas
Usurpare sibi est; tot habet tantasque phalanges,
Quod cunctos superans superari a nemine possit.
Est illi nomen Carausius inclitus actis.
Inde tumet festusque parit, sociumque recusat
Mens elata viri, que, originis immemor unde
Existat natus, ad regni culmen anhelat.
Jamque leves animos Britonum corrumpit, ut ipsum
Instituant regem, Basiano rege perempto.
Intrusus regnat, se regnum rege prophanans.
Que simul agnovit Romanus gesta senatus,
Destinat Allectum, committens tres legiones
Illi, qui mortem Basiani morte tyranni
Vindicet, et Rome, posita feritate, Britannos
Restituat, cogitque vetus prestare tributum.
Inde Britannorum, lactanti sevior ursa,
Invehitur populos, obstantes demetat ense,
Regemque intrusum perimens intrudit in orcum.

Hinc regni regimen sibi suscipit, opprimit omnes
Sub pedibus Britones, qui, tacti felle doloris,
Asclepiodotum decorant diademate regis;
Innumeraque acie procerum stipatus, in arma
Allicit Allectum patriis diis sacrificantem.
Londoniis audita novi collegia regis
Admirans exit, infestaque arma relinquit.
Ecce duo regni reges, unius ad instar
Fulminis, occurrunt. It tantus ad astra boatus
Et fragor armorum, quales quantosque tumultus
Collise nubes emisso fulmine reddunt.
Pluribus occisis, hinc inde Quirina pudende
Pars sua terga fuge committit; sed fugientem
Turba fugat Britonum, gladiis pars magna Quiritum
Occumbit cum rege suo; pars vero superstes,
Gallo college defuncti regis adherens,
Intrat Londonias; muros perimunt et arces.
Asclepiodotus rex clausam circuit urbem,
Allectique necem, quesitum marte triumphum,
Obsessos Lacios, ducibus populisque remotis
Nunciat, utque sibi succurrant voce precatur
Supplice. Demedeti, Deiri, Scoti, Venedoti,
Et plures alii veniunt, ad bella vocati.
Tot tantasque videns rex confluxisse catervas,
Reddit eis grates, et talia verba profatur :
" O veteris Priami proles, Brutique nepotes,
Este, precor, memores que sitis stirpe creati.
Libera nobilitas genuit vos, condicione
Servitis misera : libertas vestra petatur
Ex hac urbe, manus disrumpent vincula vestre

Que vos innodant, obstantes sternite muros."
Plura loquturum prohibent vocesque tubeque,
Et clangor lituum. Totam velociter urbem
Circueunt; jaciunt Romani pila, Britanni
Tela; sagittarum nimbo fit nubilus aer.
Nec magonelli desunt, nec machina belli.
Diversi generis mortem balista propinat;
Talpa fodit muros, quos crebro verberat ictu,
Dissolvitque arces. Lacii nil proficientes,
Jamque urbem captam, jam menia strata videntes,
Ignorant quid eis sit agendum; denique poscunt
Indigni veniam. Quam dum poscunt, Venedoti,
Intrantes urbem, gladiis ultoribus omnes
Obsessos perimunt, et in ampne cadavera jactant.
  Interea Christi laniante Diocletiano
Membra, fere Petri navis submergitur infra
Occeani claustrum, quam Lucius atque sequaces
Ejus reddiderant in eorum tempore tutam.
Illius imperium cunctas quas insula sanctas
Ecclesias habuit, subvertit Maximianus,
Scripturasque sacras positas combussit in igne,
Et totum regni clerum populumque fidelem
Occidit; petit ipsa tamen pars dignior astra.
Guttura suffocans, hominem non suffocat illum
Qui viget internis. Paciuntur corpora penas,
Nomina sanctorum vivunt in pace perhenni;
Cum quibus Albanus, Aaron et Julius, urbis
Preclari cives Legionum, corpora ferro
Et celis animas reddentes, ense tyranni
Supplicium passi, celesti pace fruuntur.

Inde Goel, cui clara duci Colocestria paret,
Asclepiodotum commisso mente peremit,
Assumpsitque sibi regni diadematis usum,
[Letificat regis mors hec audita senatum]
Et totum imperium. Constancius ergo senator
Mittitur in Britones, ut jura resarciat urbi
Perdita Romulee, sicut subjecerat ante
Esperios Rome. Cujus narrante Goeli
Adventum fama, rex pugnaturus in ejus
Se gerit occursum, non armis, sed pace; non vi,
Sed pacis signo; ramum virentis olive
In dextra gestans, Romano subicit illum
Imperio regnum. Sic pacis munere fretus,
Uno mense regit; tandem mors dividit illum.
Ossa premit tellus, petit ethera spes ejus.
Defuncti patris Helene sanctissima proles,
Unita, prestanti facie, prelata puellis
Occidue plage, sapiens, facunda, chorusca
Artibus ingenuis, signata caractere Christi,
Grata Deo servisque Dei, data gratia ministris
Contulit altaris : hoc est que dicitur olim
Invenisse crucem Domini, tradentibus illi
Judeis. Judam qui factum noverat, illam
Ducit in uxorem Constancius, et diadema
Assumpsit regale simul, lustrisque duobus
Rexit, et unius spacio non amplius anni
De medio sublatus obit. Suus inclitus heres,
Constantinus ei succedit, qui puer annis,
Mente senex, hostes enervat, ditat amicos.
Pax secura viget, pacisque domestica jura;

Predo, latro, fur illo regnante quiescunt.
Presidet imperio Maxencius, hostis amicis,
In cives predo, siccarius in generosos,
In commune malus, pejor sibi, peximus illi
Cui nichil occultum; jus naturale per illum
Et civile perit; sua predia, tecta, laresque
Aufert nobilium. Exheredata juventus
Ad Constantini fugit auxilium. Fugientem
Rex recipit, veneratur, amat, proponit amicis.
Quamvis divicias melioraque predia primi
Possideant, teneantque gradus a rege secundos,
Ipsa tamen patrii dulcedo cespites illos
Tangit, et angit amor, ut dicant talia regi :
" Inclite rex, cujus totum vulgata per orbem
Fama volat, cui se totus subponere mundus
Expetit, imperium princeps detractat iniquus :
Sicque vacat tibi sume vacans, tibi sume voventem
Te dominum Romam, nec bella movere necesse est.
Gratus ades gratis, cape sceptrum quod tibi grates
Ut capiatur agit; populo gratare Quirino,
Qui tibi gratatur, tibi mundi jura daturus.
Uxores, pueros, fratres carosque parentes
Restituas nobis. " Precibus devictus eorum
Romam adiens, illam sibi subjugat : hinc sibi mundi
Primatum subicit, et eodem principe gaudet.
Jamque Johelinum, Marium, fortemque Trahernum,
Quorum neptis erat Helene sanctissima mater,
Ipse senatores Romane fecerat urbis.
Interea Rome dum tota Britannia servit,
Consilio procerum dux est Octavius usus

Tocius regni diademate. Roma Trahernum
Destinat huc, et tres legiones ad reprimendum
Seviciam regis, et regnum restituendum
Romano juri. Mira virtute Trahernus
Insignis, Britones adit; urbes, opida, rura,
Occupat, occurrit, properans Octavius illi.
Prelia committunt, Romana fugata recedunt
Agmina de campo, litus navesque requirunt.
Albanos adeunt, Albanica rura domosque
Devastant. Tendit illuc Octavius, illic
Subcumbit, regnumque simul diademaque perdit.
Norguegia admittit expulsum frigida regem,
Et rex Hubertus; sumit diadema Trahernus.
Nec mora, depositi regis non fictus amicus,
Securum perimit inopina cede Trahernum.
Ad regni regimen rediens Octavius idem
Est successoris successor, more novato.
Excludit Lacios, cepit probitate vigere.
Tantas argenti massas coacervat et auri,
Quod nullos metuens fit cunctis ipse timori.
Denique confectus senio, disponere regno
Et populo de rege volens, interrogat omnes
Quem sibi preferri cupiant. Pars una nepotem
Regis, Conanum, dignum diademate censent;
Altera pars illum cui nupserit unica regis
Filia, namque caret rex sexus prole virilis;
Cum dux Cornubie Caradocus Maximianum,
Patre Johelino, Romana matre creatum,
Qui regale genus a stipite tangit utroque,
Asserit utilius ad regni amplustre vocari.

Filius inde ducis Caradoci, corpore magnus,
Mente tamen major, facundo maximus ore,
Mauricius, nutu patris, Romam petit; ipsum
Demulcens verbis, adduxit Maximianum
Ad regnum Britonum. Stipatus milite multo,
Gallorum sibi sumit opes; divesque recedens
Applicat ad portum Hamonis, mordet harenas;
Anchora litus adit, illic tentoria tendit
Et reficit socios. Conani rumor ad aures
Evolat, adventum referens alienigenarum.
Congregat ergo duces regionis, rege jubente,
Et regni proceres. Veniunt pugnare parati,
Romanasque acies adeunt. Quos Maximianus
Prospiciens, metuit quem numerumque virorum;
Seviciamque timens, dubitat sibi quid sit agendum,
Cum sic Mauricius : " Non armis hic opus esse,
Sed verbis video; nec ad arma gerenda venimus;
Blandiciis, non mente, decet temptare Britannos.
Dulcibus ergo ducem verbis, si precipis, utens,
Aggrediar, cauteque animum sedabo ferocem."
Dixit, et assumit secum bis sex seniores,
Pacifereque manu ramum pretendit olive.
Agminibus gravi processu turba senilis
Obviat armatis. Venerantes agmen inerme
Armati, causeque vie, patrieque relato
Nomine, credentes fictis sermonibus, illos
Ante ducem statuunt, quem ficta voce salutant.
Dux affatur eos : " Quis vos huc attulit error?
Aut que vos duxit demencia? Creditis istud
Rege carere solum? non est sine preside presens

Insula. Nos Rome submittere multis avare?"
Sic ait, et vultus pretendit principe dignos.
Nec mora, Mauricius suppressa silencia rumpens,
Explicat hec paucis : "Nec abest facundia fictis.
Regia progenies, Romanis Maximianus
Parens principibus, partes pervenit ad istas
Ut nostro regi mandatum narret eorum.
Contra Conanus sic excipit : "Hunc ducis esse
Constat Castrensis ritum tot habere maniplos,
Et non legati. Romani fraude doloque,
Cum nequeunt armis, didicerunt vincere semper."
Mauricius replicat : "Nulli dubitabile Gallos
Suspectos Laciis a tempore Cesaris esse
Suspicor; unde timens merito dux noster eorum
Insidias, secum socios, in pace quietos,
In bello fortes, duxit. Nec debuit ire
Tante fame vir inglorius; adde quod ex quo
Navibus egressi partes intravimus istas,
Nullis obfuimus, nullis molimur obesse.
Dux igitur noster, vestro de sanguine natus,
Pacificus veniens pacem, non prelia poscit."
Inductu procerum, quamvis invitus eundi,
Ad regem dat iter Laciis Conanus, eosque
Ducit Londonias. Caradoci Mauriciique
Consilio, regisque assensu, Maximiano
Filia regalis cum regno traditur uxor.
Conanus turbatus ob id turbare laborat
Regem cum regno; ferro supponit et igni
Oppida, rura, domos, cum rex incurrit in illum,
Non minimam stragem faciens, paciensque vicissim.

Tandem candida pax celi descendit ab arce,
Concordesque facit quos fecerat ambitus hostes.
Inde suos rex quinque regens feliciter annis,
Inmensas auri gazas cumulavit et eris :
Unde superbivit. De regni partibus omnes
Naves collegit omnes, armisque virisque
Fortibus implevit; velisque tumentibus Euro,
Venit ad Armoricam terram, quam tunc habitabat
Gallica gens; Minor est nunc dicta Britannia. Gallos
Invadunt Britones, dux et ter quinque virorum
Milia cesa jacent; Galli post prelia multa
Nudati propriis, fugiunt, aliena sequentes.
Rex igitur, tot stagna videns, tot prata, tot ampnes,
Tot saltus, tot agros, tot litora, tot nemorosa
Robora, tot frutices, tot fontes, omnia laudat;
Cernere delectat loca, Conanoque seorsum
Ducto subridens inquit : " Bello superata,
Presens terra dabit nobis iter ad superandum
Gallorum fines. Tellus fecundior ista
Nulla sub axe jacet, aut fortibus apcior istud.
Istud trado tibi, regnumque te regente regetur. "
Dux capud inclinat regi, gratesque rependit,
Et fidum se jurat ei dum vivat uterque.
Inde petit Redonim, quam jam custode carentem
Intrat; nam cives, Britonum feritate relata,
Terga fuge dederant. Sic hanc et cetera castra
Urbesque et villas sine vi, sine lite, capescunt.
Rex jubet occidi sexus quoscumque virilis
Dependant socii, conservarique puellas.
Occisis Gallis, regionis tocius urbes

Et castella suis tradit servanda manipls.
Interea Major mandante Britannia rege
Centum milia plebanorum equitumque decem tria
Milia mittit ad has partes cultore carentes,
Ut tueantur eas, habitentque, regnentque, colentque.
Rex igitur regnum, populo pollere Britanno
Gaudens, Armoricum Conano tradit, eumque
Promovet in regem, nomenque novat regionis,
Respectuque Minor est dicta Britannia Magne.
O regnum minime felix! o sanguine fuso
Optentum regale decus! Conane, resina
Hoc jus injustum. Prescriptio nulla tueri
Te poterit, quum dum vixeris, intus habebis
Accusatricem, que te tuosque nepotes
Semper mordebit. Non debet predo reatum,
Dum tenet ablatum? Res semper erit viciosa,
Que venit ex rapto, dum raptam predo tenebit;
Predonisque heres, postquam rem novit ademptam,
In vitium succedit ei. Tecum tua proles
Verget in interitum, penam luitura perhennem
Dum sic possideat juncte res alienas.
In sobolem peccata patrum de jure redundant.
Dum soboles effrena patrum peccata sequatur,
Quis putet intrusos Britones vel semen eorum
In male quesitis cum pace quiescere terris?
Eventus quis habere bonos se credat in illis
Que male parta tenet? Meritis Deus eque rependit.
Stirps homicidarum totis homicidaque votis
Perpatrare studens, reputat dispendia pacem.
Cortinam cortina trahit, sanguisque cruorem.

Inconstans Britonum populus constanter in ipsa
Mobilitate viget; nunquam Ramissia virgo
Mobiliore rota fertur quam spes ejus.
O regio! tibi nunc rex presidet, ante ducatus
Aut comitatus ejus; non regnum sive ducatus,
Sed comitatus eris tu qui ducibus dominaris.
Cum servis domino continget te dominari.
Ecce dies venient quibus ad sua jura reducti,
Tristia sub pedibus Galli tua colla tenebunt.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER QUINTUS.

Incipit quintus liber.

Quintus ad imperium sublimat Maximianum.
Regnum rege carens devastat barbarus hostis.
Missus ab Armorica rex regnum salvat ab hoste.
Contra jus regnat monachus, successit eidem
Proditor. Armoricum fratres adeunt duo regem.
Dux adit Engistus, quem suscipit. Ille triumphat,
Castellum condit; regi sua filia nubit.
Filius excludit patrem, perit ille veneno.
Regnat item genitor, gener hunc incarcerat ille.
Condere castellum captat, frustraque laborat.
A numeris vero collectis Maximianus
Militibus cursu Gallos adit et sibi subdit,
Germanosque cito Romanis inde minatur
Prelia principibus; Romano nam duo presunt
Imperio, quorum sunt nomina dissona metro.
Marteque commisso fugit unus, et occidit alter.
Interea Galli nimia feritate feruntur
Contra Conanum; Conanus mente feroci
Armoricum regnum deffendit et effugat hostes;
Cumque carere suos uxoribus ipse videret,
Regi Cornubie, cui tota Britannia Major

Commissa est, scribens, Dyonoto mandat ut ipse
Armoricis nimphas generosas et mediocres
Destinet uxores. Paret, classem parat, illam
Implet virginibus, dat nautica carbasa ventis,
Litus ad Armoricum tendit. Contrarius Euro
Missus ab Eoliis equor movet turbidus Auster.
Obruit unda rates, pereunt cum classe puelle;
Pars tamen illarum, rabie rabiente procelle,
Fertur in hostiles, agmen miserabile, terras.
Guanius has et Melga neci, vel forte pudendo
Tradunt servicio; qui toto corde faventes
Principibus Laciis, fautores Maximiani
Acriter infestant. Hiis Britannia Major
Subcumbit, quam vires subtraxerat illis
Armoricos adiens jam pridem Maximianus.
Qui jam Romano magna probitate subacto
Presidet imperio; sed postquam dira suorum
Est audita lues, propriam vix sustinet iram.
Destinat ergo virum, dederat cui gracia nomen,
Ad Britonum fines, equitumque duas legiones.
Collatis igitur armis, de finibus illis
Excludunt hostes, et firma pace Britannos
Letari faciunt. Pax est et plausus ubique.
Idem legatus, post mortem Maximiani,
In regno succedit ei, tractatque maligne
Subjectum populum. Populus subtristis anhelat
In mortem regis; tandem cadit ense suorum.
  Guanius et Melga redeunt, urbesque Britannas
Igne cremant, delere vacant lacrimabile regnum.
Insula Romulee devote supplicat Urbi

Ut sibi mittat opem. Legionem Roma Britannis
Mittit in auxilium. Lacii Britonumque cohortes
Expellunt hostes cedes in terga gerentes.
Inter et Albanos Deirosque labore stupendo
Extendunt murum, facilis ne forte pateret
Hostibus introitus regni. Romana recedit
Et Romam repetit legio. Redit ante fugata
Hostilis rabies, muro tenus omnia vastat.
  Rustica plebs Britonum murum defendere temptat;
Sed quia formido semper comitatur agrestes,
Ascendendo pigri, defendendo pigriores,
Cum possent telis hostes expellere, ponunt
In sola sua terga. Fugant timor et tremor illos,
Desperare probat; vultus pallere videres
Et trepidare manus, certa argumenta pavoris.
Nec mora, terga fuge prebent, terreque cavernas
Aut nemorum querunt latebras; hostilia murum
Agmina deiciunt, per mille foramina regnum
Incurrunt tutore carens; furit ignis et ensis.
Rura suis cum ruricolis, cum civibus urbes
Una depereunt; nulli sua proficit etas.
Lactentes matresque simul, juvenesque, senesque,
Occumbunt gladio : nulli sua munera prosunt
Ecclesie, clerum reverencia nulla tuetur.
Agracius, consul Romanus, ferre recusat
Auxilium positis in tanta strage Britannis.
  Cum Guizelinus, antistes Londoniensis,
Transmeat Occeanum, regni petit Armoricani
Aldrogeum regem, qui regno presidet illi,
Quartus post primum Conanum; suppliciterque

Orat opem presul, regni rege carentis
Suscipiat regimen, quod barbarus occupat hostis.
Aldrogeus sic inquit ei : " Nos undique Galli
Assidue vexant. Nostrum deffendere regnum
Sanius esse reor, dubio quam querere mente
Per mare, per terras regnum quod possidet hostis;
Sed ne subjaceat illud sine vindice regnum
Barbarico juri, duo milia sume virorum,
Quos cum fratre meo Constantino tibi trado. "
Presul agit grates, Constantinoque vocato
Subridens inquit : " Salve, juvenis! tibi virtus
Christi, qui superat, qui regnat et imperat, adsit!
Ecce decus nostri, spes et defensio regni. "
Nec mora, classe viris impleta, nauta repenti
Carbasa dat Zephiro; litus Totonense repente
Navigio tegitur. Egressi navibus hostes
Impugnare parant, Britonum tamen ante vocato
Qui superest populo. Conserto mente fugata,
Barbara gens dat terga fuge, regnumque relinquit.
Undique conveniunt Britones, quos barbarus hostis
Sparserat, et capiti Constantini diadema
Regale imponunt. Uxor quoque traditur illi,
Ex Romanorum generoso sanguine nata,
Quam Guizelinus nutrierat. Huic oriuntur
Tres pueri, quorum *Constans, Ambrosius, Uther*
Nomina sunt. Constans monachatur, patre jubente.
  Interea quidam Pictus, mucrone soluto,
Interimit regem famulus nil tale timentem.
Conveniunt igitur proceres, igitur de substituendo
Rege simul tractant, cum Vortigernus ad ipsum

Constantem tendit monachum, mortemque parentis
Nunciat ejus ei, dicens : " Cur veste sub atra
Hic latitas? Regnum vacat, et succedere patri
Te faciam, si forte, meis parere paratus
Consiliis, augere velis mea jura, tibique
Sim propior cunctis, nostrum dum vivat uterque. "
Sic fore constanter Constans promittit, idemque
Promissum jurat. Monachali veste remota,
Induitur regale decus, vix dante Britanno
Assensum populo; regni diademate fulget,
Quod Vortigernus, spreto moderamine juris,
Illius imposuit capiti; nam Londoniensis
Presul, cujus erat hoc jus, decesserat. Alter
Pontificum non audet eum diademate regis
Insignire, quia monachus votumque professus
In regem, contra votum, non debet inungi.
O puer inconstans, qui, falso nomine, Constans
Diceris, ad claustrum redeas habitumque resumas,
Et sanctum votum teneas! Regalia demas
Ornamenta tibi; nam te decet hyspida vestis,
Non regale decus. Dicens Psalmista : " ovete, "
" Reddite continuo " dixit; nec te resilire
A voto decuit, propria levitate reductum.
Ecce dies instat quo te viciasse pigebit
Sanctum propositum, dum te proponere regno
Proditor intendit; nam te deponere temptat. "
Rex igitur Constans, quem non constantia mentis
Erigit in regem, nec vires corporis ipsum
Detractat, regni tocius habenas
Dat Vortigerno, tantum sibi regis inani

Nomine servato; sed et hoc amittere dignus.
Traditor ergo videns monachalem simplicitatem
In vultu regis, ad regni culmen anhelat;
Sed prius argentum fisci regalis et aurum
Abscondit sub clave sua, custodibus urbes
Et regni castella suis committit operta.
Fraude metum simulans, regi mentitur in ejus
Regnum venturos tam Pictos quam Venedotes;
Proditor ut satagat sic concepte prodicioni,
Hiis verbis bibulas Constantis inebriat aures.
"Rex illustris, ait, Picti tibi bella minantur,
De quibus optato poteris gaudere triumpho.
Pictorum auxiliis famulos tibi sume fideles
Ex Pictis aliquos, qui fraudem fraude repellant."
Palliat ergo dolum fidei sub nube, vocatque
Regis in auxilium centum Pictos famulosque,
Et commensales ejus facit, hac tamen arce
Ut quorum instabiles animos avidosque cruoris
Noverat, instimulet in regis fata clientes.
Allicit inde leves diverso munere mentes
Et sibi connectit, et eorum invitat amorem;
Potibus assiduis versutus inebriat illos.
Ebria turba ducem commendans psallit et inquit:
"Est Vortigernus dignus diademate, sceptro
Dignus et imperio; Constans indignus honore."
Quadam nocte viros imbutos munere Bacchi
Sic dux alloquitur, lacrimis super ora profusis:
"Marcia gens, cujus probitas vulgata per orbem
Hostibus est terror, cujus nichil obviat ausis,
Cui fas omne nephas, ad cujus nitor honorem,

Cujus opes augere meum semper fuit estque
Propositum, si forte meis fecunda facultas
Par esset votis; sed ego quia sumptibus impar
Est mea bursa meis, patriam famulosque relinquo."
Et simulans fletum, dicit : "Discedo, valete."
Tunc furor innatus, vino triplicatus et ira,
Regis in interitum Pictos trahit; arma capescunt;
Irrumpunt cameram, dicentes : "Proh pudor! inquit,
Occupat hic monachus regnum; mendicat et ipse
Dux Vortigernus, pocius diademate dignus.
Rex miser occubat, regnet dux imperia." Mitem
Insontemque nocens occidit dextera regem,
Et caput abscisum regis (miserabile visu)
Ad Vortigernum referunt; sed dux quia tristis,
Quamvis leticia latitanti fluctuet intus,
Lumina detergens, veluti lacrimancia, clamat :
"Me miserum! quid id est? cur te manus impia nobis
Eripuit Constans? Cives, accurrite; vinctos
Auctores sceleris adducite, fasce cruenta
Colla cruentorum cicius resecate clientum,
Quam male mors eadem rapit insontemque reosque."
Accusat pars una ducem, pars altera purgat
De nece Constantis; constat tamen esse peremptum.
Ne leto simili pereant, regis duo fratres
Armorici regni regi mittuntur alendi
Budicio, qui nutrit eos et tractat honeste.
  At Vortigernus, sumens sibi regis honorem,
Sumit honoris honos, sumit cum cismate sceptrum;
Nam Picti, Scoti, Venedoti Norguegicique
Arma gerunt in eum, nec ab ipsis civibus ejus

Diligitur, patitur pressuras intus et extra.
  Interea plenas armisque virisque cuillas
Cancia tres habuit; fratres Engistus et Horsus
Omnibus hiis presunt. Rex Vortigernus eorum
Adventus causam, qui sint, patriamque requirit.
Cui sic Engistus : " Germania patria nostra est,
Cujus mos hic est, quem non tamen approbo; cum sit
Vel victu tenuis, vel multa gente gravata,
Sorte data, quem sors condempnat vel qua relegat,
Vel tibi, vel cuique domino parere parati,
Quos dux Mercurius partes perduxit ad istas."
Rex stupet, et vultus extollens nomine dicto
Mercurii, querit legemque fidemque virorum.
Respondens Engistus ait : " Nos numina celi,
Cum Jove Junonem colimus, cum Pallade Martem,
Saturnumque senem, satyros, faunosque laresque,
Innumerosque alios; preponimus omnibus illis
Mercurium, qui nos et nostros dirigit actus."
Rex ait Engisto : " Personas diligo vestras,
Errorem vestramque fidem detestor et odi;
Sed tamen aula patet mea vobis. Undique turbant
Nos hostes : presens regnum defendite mecum;
Et cum vestra meos virtus superaverit hostes,
Deliciis opibusque meis in pace fruemur.
Si vos contigerit consortes esse laborum,
Participes eritis, me judice, semper honorum."
Dixit, Saxonibus placet; hoc regique fidele
Obsequium semper se jurant exhibituros.
Nec mora, Pictorum ruit impetus, ensis et ignis
Bacantur passim; confestim ducit in hostes

Rex Britones cum Saxonibus. Dat terga pudende
Barbara turba fuge; fugienti Saxones instant,
Mille neci tradunt, et mille in vincula trudunt.
Nec multum Britones hic desudare necesse est.
Rex igitur victor grates impendit eisdem
Per quos victa fugit, que victrix esse solebat,
Hostilis rabies; vestes, entennia, terras
Donat eis; pociora datis se dona daturum
Pollicitat eis, si forti mente resistant
Hostibus, et regnum victo tueantur ab hoste.
Dum sibi rex in Saxonibus bene complacet, et dum
Illorum vox pondus habet, sibi cuncta licere
Illicitumque nichil sperans Engistus, operta
Fraude, sub optentu fidei seducere regem
Molitur, dum dicit : " Tibi bella minantur
Finitimi, nullumque latus tibi cessat ab hoste
Auxilium Zephirus. Populum qui subjacet Artho
Destinat huc Boreas, huc dirigit Auster Hybernos,
Et Dacos Eurus; odio quoque civibus esse
Nos vestris constat nostris queremur ab horis
Si placet auxilium. " — " Placet id mihi, " rex ait. Ille
Preterea regi : " Rex illustrissime, dicit,
Nos generosa ducum genuit regumque propago.
Debueras igitur nobis dare castra vel urbes,
Ut capiamur in hiis tutam post bella quietem. "
Respondisse duci six rex perhibetur : " Avorum
Lex alienigenis prohibet vetus opida nostro
In regno tradi, quam nostri nunc quoque servant;
Nec satis exacta est nostre constancia mentis,
Cum sit vestra fides fidei contraria nostre. "

Dicit; at Hengistus versutus sic ait illi :
" Da saltem quantum terre percingere possim
Una corrigia. " Quantum petit impetrat ille,
Unam corrigiam de toto tergore tauri
Scindit, cingit ea montis sublime cacumen;
Turrim condit ibi, cui nullo turbine belli
Hostis obesse potest, defenditur arte situque.
Montis corrigie castrum nunc usque vocatur.
Ecce viris plene, vento rapiente, carine
Octodecim veniunt, quas jam Germania flava
Miserat Engisto; cujus quoque filia Rowen
Virgo venit, facie regni prelata puella.
Dux igitur letus, nata sociisque receptis,
Invitat regem, natam sociosque novumque
Castrum visurum, veniens cum milite pauco.
Omnia visa probat, miratur opusque locumque,
Applauditque viris, et eis donaria donat.
Cumque cibis esset et Bachi munere functus,
De thalamo prodit Engisti filia, vino
Impleta cratera tenens, genibusque reflexis
Inquit : " *Laverd king wasail.* " Rex igitur puelle
Conspecta facie stupet, et calet ejus amore,
Et querit quid id est et quid responderit illi.
Interpres dicit : " Responde : *Drinchail.* " Ille
" *Drinchayl,* " inquit ei. Primo potare puellam
Precipit. Illa bibit primo, bibit ille secundo.
Anglia deinde bibax hunc ritum servat, ut illi
Qui potus potant equales sic sibi dicant.
Rex ergo vise correptus amore puelle,
Postulat hanc patrem; fratris, patris et sapientum

Consilio fretus, dilectam tradit amanti.
  Quid facis, o demens? quid id est, stultissime regum?
Cur caperis facie? quid inis connubia contra
Preceptum Domini? nam mas et femina cultus
Disparis esse pares divina lege vetantur.
Non tibi, sed regno virgo Germanica nubit.
Hoc tibi pro facto venient incommoda; perdes
Infelicem animam, regno privaberis; in te
Insurgent cives, quibus hostes preposuisti.
Te tua, quam spolias, solio proles spoliabit;
Sceptrum quod cede cepisti, cede relinques.
  Exclusis ducibus igitur famulisque Britannis,
Regis tota patet solis gentilibus aula.
Excitat ira duces; juvenes tres, quos generarat
Rex, irascuntur ob turpia facta parentis,
Dicti Vortimerus, Pascencius et Catigernus.
Interea Germanus adest et par Lupus, almi
Pontifices, quorum virtutibus acta coruscant.
Hii revocant Britones ad Christi cognicionem,
Quos jam deliros dederant contagia gentis,
Atque error cujus datur esse Pelasgius auctor.
Dum rex Engisto pareret in omnibus, illi
Sic ait Engistus : " Video quod tota movetur
Insula contra te, proles tua te quoque vexat.
Si simul huc veniet frater meus Octa, meoque
Fratre satus cui nomen *Abissa,* viri sapientes,
In bello fortes, qui, si preceperis, omnes
Occius excludent hostes de finibus istis. "
Rex ait : " Huc veniant. " Veniunt Cheldricus, Abissa
Octaque, qui plenas armata gente carinas

Adducunt secum. Rex letus suscipit illos
Et donat donis, quorum virtute triumphos
Optinet innumeros. Engistus semper eorum
Augmentat numerum. Que cum videre Britanni,
Saxonice gentis metuentes prodicionem,
Regi sic aiunt, oculis prodentibus iram :
"O rex! mirandum est te conjunxisse puellam
Sic tibi gentilem. Nulla est convencio Christi
Ad Belyal; multo magis est mirabile regni
Te dare frena tui populo sine lege regenda.
Te regni expertem gens reddere nititur exlex.
Saxones amoveas, qui te deponere temptant."
Rex tamen hoc fieri renuit; communiter illum
Destituunt Britones; proceres, plebs, clerus adherent
Vortimero, patrisque sui diadema relicti
Imponunt ejus capiti : novus ergo vocatus
Rex exercitibus, exleges fertur in hostes.
Nil ibi Mercurius, nil prodest Jupiter aut Mars;
Christus vincit, Christus regnat et imperat illic.
Terga dat Engistus minima cum parte suorum,
Et vix evadens cum paucis navibus exit
De regno; generoque suo nataque sua relictis,
Saxoniam repetit, nil dignum laude reportans.
Vortimerus vero, postquam victoria tanta
Cessit ei, dispersit opes; dat larga maniplis
Dona suis; urbes, villas, castella, domosque
Illis restituit, quibus has subtraxerat ante
Effera gens, Christique fidem preceptaque servat.
Dum bene disponit regno, dum regnat ubique
Pax et amor, dum fur nusquam, dum predo quiescit,

Humani generis hostis, quem cuncta molestant
Que recte fiunt, regis prejudicat annis;
Instinctu cujus miscens aconita noverca,
Piringi tradit famulo, famulusque propinat
Illa suo domino. Dominus mortale venenum
Assumit, potatque suam cum nectare mortem.
Cum fore vicinam mortem sibi sentit, amicos
Convocat et socios; large dispergit in omnes
Quas cumularat opes; monet illos ut bene pugnent
Pro patria, ponantque suum super ardua montis
Culmina sarcophagum, fabricatum ex ere micanti,
Hic ubi Saxonibus portus suus esse solebat.
Dicit enim : " Si forte meam Germanica tumbam
Agmina prospicient, prebencia terga recedent. "
At Trinovantum tamen est tumulatus in urbe.
Inde sibi natoque pater succedit, honoris
Ordine turbato. Regem regina precatur
Ut revocet socerum. Revocat, prohibetque venire
Agmina cum socero, Britonum ne suscitat iram,
Si plures ducat socios; tamen ille, parata
Classe, armatorum ter centum milia ducit.
Arma movent Britones; fallax regina parenti
Intimat hoc, regem et proceres sub tegmine pacis
Prodere molitur. Engistus nunciat illis,
Dicens : " Non nos bella juvant, non arma movemus
In vestrum regnum. Pacem, non prelia, posco.
Ne formidetis classem numerumque virorum :
Vivere Vortimerum credentes, arma timentes
Ejus, ut experti, nos tot tantasque catervas
Duximus, ut qui nos bello superaverat ante,

Illum possemus versa vice reddere victum;
Sed quia dii nostri nobis sine cede triumphum
Sunt dare dignati, non est opus agmine tanto.
In patriam, nisi quot regi retinere placebit,
Dirigimus socios; vel si rex jusserit, omnes,
Si placet, assignet nobis, tempusque locumque,
Ut tractaturi de pacis federe, pulsa
Suspicione doli, bene conveniamus inermes."
Prima dies mensis majorum nomine dicti
Assignatur eis, certusque locus; venit illuc
Sediciosa cohors, cultros sub crure recondens,
Et Britones veniunt, minime gens crudelitatis.
Dum de comuni tractarent utilitate,
Engistus sociis dat signum prodicionis.
Protinus, extractis cultris, gens perfida Christi
Impedit incautos nullo discrimine servos.
Pars tamen illorum, percepta sedicione,
Fustibus et saxis toto conamine missis,
Nonnullos perimit. Consul fortissimus Eldon
Claudiocestrensis, tigno quod gestat honustus,
Quecumque attingit, confractum in Tartara trudit.
Huic humerum, illi crus, latus huic, caput obruit illi;
Sed quia perfida gens numero precellit et armis,
Diffugiunt sparsi per devia rura Britanni.
Quos vel mors vel plaga sinit, victoria plaudet
Saxonibus; regemque tenent servantque ligatum,
Donec reddat eis urbes et opida regni.
Hostibus ille suis, quamvis invitus, obedit;
Tradit eis omnes regni, cum turribus, urbes.
Cum nonnullum muri munimen habere

Se rex conspiceret, nimie non imperat ire.
Consulit ergo magos regni quis competat illi
In regione locus, ut in illo construat urbem.
" Mons, aiunt, Herir tibi congruit, ut tibi muros
Edifices illic et turrim nubibus equam. "
Id placet, et missis legatis congregat omnes
Artifices regni. Murus fundatur, et ecce,
Res horrenda nimis, quicquid lucente lucerna
Phebi fundatur, Phebes confunditur hora;
Molesque absortas tellus abscondit in alvo,
Et nichil apparet de precedente labore.
Adveniente die multis labor ille diebus
Apparet cassus : ideo stupet, occupat omnes
Artifices operum. Tum rex responsa magorum
Exquirit, dicens : " Mihi, vos quos cura laborque
Mundi sollicitat, exponite quid sit agendum,
Ut presens consistat opus quod sorbet abyssus. "
Respondent murum consistere posse, cruore
Aspersum parvi geniti sine semine patris.
Rex jubet exquiri per regni climata, si quis
Talis haberetur. Missi dum forte redirent
Ad regem tristes invento nemine tali,
Ad quamdam veniunt urbem, lassique sedentes
Conspiciunt parvos ludentes insimul, unus
Quorum Merlinus, et Dinabucius alter,
Dicitur. Inter eos, dum ludunt, rixa movetur.
Dicit Merlino sic Dinabucius : " Ut quid
Contendis mecum, cum sis me nobilitate
Inferior? nam sum genitus de semine regum.
Tu vero quis nescitur sis. Cum tibi nullus

Extiterit genitor, dispar discordia nostra est."
Qui missi fuerant, animis letantibus, aures
Hiis adhibent verbis, dicuntque : "Qui est puer iste
Qui sine patre satus fertur, res mira relatu?"
Astantes aiunt : "Nullus pater extitit illi.
Filia Demecie regis, que sub monachali
Veste latet, coitus maris expers edidit illum."
Inde adeunt urbis prefectum, jussaque regis
Exponunt illi. Prefectus tradit eisdem
Merlinum cum matre sua, quos protinus illi
Ad vultum regis referunt. Rex ergo puelle
Vultum conspiciens, ex ipso percipit illam
Ortam nobilibus; querit quo filius ejus
Patre satus fuerit. Respondet : "Vivere caste,
Virginibus sociata sacris, a virgine cepi.
Interea, thalamis clausis portisque seratis,
Quidam sub specie juvenis, pulcherrimus ore,
In cunctis placidus, coram me stare solebat,
Et repetita michi dare basia, deinde jocose
Luctari mecum, cujus michi lucta placebat.
Victa, nec invite subcumbens vim paciebar;
Sed gratam passe violate non violatam
Inde recedebat, tenues dilapsus in auras,
More reversurus solito, sed tardus amanti.
Aut hec causa mei partus fuit, aut sine causa.
Hunc peperi parvum, meus est, ignoro parentem."
Dixerat. Inde magos rex consulit et sapientes,
Qui de naturis rerum discernere norunt.
E quibus unus adest Magancius, omnibus illis
Doctior; alloquitur hunc rex, et querit an illud

Quod narrat mater parvi, natura creatrix
Permittit fieri. Cui sic Magancius inquit :
" Luna subest soli, distantque loco.· Locus ille
Demonibus datus est, qui, sumpta sepe virili
Forma, decipiunt fatuas, gravidantque puellas.
Hujus forte fuit parvi pater incubo talis. "

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER SEXTUS.

Incipit sextus liber.

Sextus ab augurio Merlini cepit. Inungit
Aurelium, regem comburit; dilaniatur
Engistus. Parcit rex Octe, ditat amicos
Et novat ecclesias. Spoliatur Hybernia saxis.
Rex sollempnizat; sumit Pascencius arma.
Rex perit; Uther ei succedit, vincit; in illum
Octa movet bellum; superatur Cornubiensis.
Nupta ducis regi datur uxor; nascitur inde
Arturus, languensque diu rex fertur in hostes.
In feretro superat, sumpto perit inde veneno.

Omnia Merlinus intenta colligit aure,
Indignansque rogat : " Cur, rex, huc usque venire
Me matremque meam, distractos more reorum,
Impie jussisti? Non sum tractandus inique. "
Rex ait : " Effusus sanguis tuus, ut mihi docti
Asseruere magi, murum, qui nescio quare
Stare nequit, stabili faciet consistere fundo. "
Cui puer arridens : " Mendaces esse probabo
Fallacesque magos. Veniant te precipiente. "
Dixit, et ecce magi veniunt, quos cana senectus

Longaque barba facit et verba diserta verendos.
Quos puer ut vidit, insultans sic ait illis :
" O quorum mens est incautos fallere! quorum
Vita nociva, quibus prebent mendacia victum!
Quid muro preferre potest, ut sistere possit,
Sanguinis humani diffusio? Non bene nostis
Quid fundamento subsit, quod dissipet illud?
Sub fundamento stagnum latet : effodiatur
Terra, patebit aqua." Foditur, stagnum patet : illud
Impediebat opus, nec murum stare sinebat.
Ille magos iterum temptat, dicitque : " Magistri,
Dicite perfidie sub stagno quid latet ipso."
Erubuere magi, nec ad hoc certum potuere
Reddere responsum; cum sic Ambrosius inquit :
" Sub stagno presente latent duo concava saxa,
In quibus abdita sunt duo corpora magna."
In rivos aqua dividitur, duo saxa videri
Incipiunt; saxis avulsis, inde coloris
Diversi, visu res admiranda, dracones
Exiliunt, stagnumque petunt, bellumque minantur
Ambo sibi, quorum rubus unus, candidus alter.
Dirum committunt certamen, hanelitus ignem
Evomit amborum; tandem rubus effugat album.
Converso rubeo, versa vice terga dat albus.
Rex igitur, postquam stupefacto pectore bellum
Vidit inauditum, dixit : " Merline, stupendum
Quid tibi significet presens mihi pande duellum."
Ille silet, totusque tremit dum spirituales
Concipit afflatus, lacrimisque rigantibus ora
Conqueritur vates : " Serpens tibive rubus, inquit,

Ecce tuas caveas, expulso te, tenet albus.
Presignat Britones rubeus draco, Saxones albus,
Quos conjunxisti, quibus in se tela dedisti.
In rubeum niveus convertet prelia, montes
Vallibus equabit, fedabit sanguine rura,
Diruet ecclesias, cultores ecclesiarum
Interimet, Christi nomen delere studebit,
Donec fulmineus, obliquo dente timendus,
Cornubiensis aper, rictu spumante feretur
In niveum; sternet niveum, cedetque flagellis.
Ille caput nivei pede conteret, ille rubenti
Restituet stagnum; subjectus serviet ipsi
Occeanus, subdet sibi Gallica regna. Timebit
Hunc Romanus apex, anceps erit exitus ejus.
In populis celebris erit, et narrantibus ejus
Actus causa cibi, cujus preconia fine
Nullo claudentur, quem semper vivere credet
Simplex posteritas, quamvis natura repugnet."
Postquam Merlinus hec pluraque vaticinavit,
Quorum difficile est seriem committere metro,
Etas narrantis et verba obscura prophete
Mirari faciunt regem regisque sodales;
Cum sic alloquitur rex illum : "Nescio quis te
Spes instigat ventura evolvere fata,
Sive malo sis, sive bono spiramine plenus."
Sic respondet ei Merlinus : "Si potes, ignem
Effuge natorum Constantini. Duo fratres
De portu ducunt classem, litusque relinquunt
Armoricum; ventis jam vela per equora pandunt,
Jam litus Totonense tenent, jam Saxones armis

Invadunt, subeuntque sibi; jam vindice flamma
Ureris inclusus in turri. Fratris eorum
Te cruor accusat fusus, te conciliante.
Ve tibi, rex, quem nullum latus est tibi tutum!
In te concurrunt hinc fratres, Saxones inde
Occidet Engistus, dabitur diadema patrinum
Aurelio; pacem populo dabit, ecclesiarum
Restituet dampnum, sumpto regnare veneno
Desinet. Uther ei succedet, qui morietur
Fratris consimili leto; sed prodicionum
Auctores digna multabit morte scelestos
Cornubiensis aper." Soli cedentibus astris,
Crastina lux oritur, cum fratribus Armoricani
Jam litus Totonense tegunt. Jam rumor adesse
Pupplicat Armoricos; Britones quos sparserat hostis
Conveniunt, dominosque suos civesque videntes,
Illis se sociant; decorant diademate regni
Aurelium. Decoratus eo, jam mente feroci
Fertur in Engistum; tamen eligit ante peremptum
Ulcisci fratrem. Collectis ergo catervis,
In Vortigernum rapitur, qui nomine regis
Territus audito fugit ad castrum Geneorum.
Quem rex insequitur, inclusumque obsidet igni.
Concremat obsessum; quamvis consumptus in igne
Proditor expiret, infamia prodicionis
Extat adhuc, quam non flammarum incendia delent.
Quod simul attonitas Engisti perculit aures:
Aurelium, Christi famulum, pietatis amicum,
Cultorem fidei, custodem religionum,
Pacis amatorem, casti rectique magistrum,

Nestora consilio, sed viribus Hectora, sevum
Hectoris aspectu, membrorum lege gigantem,
Agnum simplicibus, mansuetum mitibus, hostem
Hostibus, attonitus populus gentilis obhorret.
Collectis igitur sexus utriusque catervis,
Jam querens loca tuta sibi, communiter Humbrum
Transmeat effera gens, urbes ac menia munit.
Ex aquilonali plaga Dacos, Venedotes
Congregat et Scotos. Veniunt ad bella caterve
Diversi cultus, varie collegia lingue.
Aurelius vero sequitur vestigia gentis
Pagane fugientis eum; qui dum regionis
Ecclesias, urbes et menia diruta mestus
Cerneret, exclamat dicens : "Rex Christe, triumphum
Si mihi contuleris, devictis hostibus, omnes
Ecclesias reparabo tuas, quas barbarus hostis
Diruit, et larga dotabo dote refectas."
At simul Engistus regem prope novit adesse,
Disponens socios in turmas, obviat illi.
Campus erat, Beli de nomine nomen adeptus :
Illuc Engistus socios deducere furtim
Nititur, ut Britones ineat non premeditatos.
Quod tamen Aurelium minime latet, ocius ergo
Anticipat campum, statuitque ex ordine turmas,
Dum veniunt hostes; quos cum prope inspicit, inquit :
"O socii, quorum virtus mihi cognita, quorum
Non dubitata fides, quorum constancia certa est,
Vincite jam victos, captos vincite, vel ense
Vindice dejectos mature tradite morti.
Ne formidetis numerum viresque virorum,

Quas in castra trahit injusta occasio belli.
Vos pia causa movet patriam deffendere vestram.
Illos Mercurius fallit, nos Christus ab hoste
Protegit. In Christo tantum spem ponite vestram."
Dixit, et ille suos cuneos precedit, et ire
Non jubet, immo sequi. Regem devota sequuntur
Agmina, nullus abit trepitanti corde retrorsum.
E contra pagana cohors, quam ducit in arma
Dux Engistus, adest, Britonum sitibunda cruoris.
Quam dux dispositis turmis ex ordine bello,
Excit at, et dicit : "O generosa deorum,
Robusti juvenes, quibus idola nostra triumphum
Prestant continuum, votis deposcite bellum!
Ecce greges Britonum, cum paucis Armoricanis,
Quos innata trahit stolide vesania mentis
In bellum, votis, etsi non prece, precantur
Ut capiamus eos; minima est laus ipsa triumphi
Hic ubi semimares bello superamus." Et ecce
Occurrunt acies, ad missi fulminis instar.
Tunc clangor lituum, voces, hynitus equorum,
Armorumque fragor impellunt aera tanto
Concussu, quantus fieret si machina rerum
In Chaos antiquum rueret compage soluta.
Atropos occat ibi tot forcia fila sororum,
Quot messes messor defalcat falce recurva.
Aurelius vero gladio ductore per hostes
Ducit iter, sternitque viros, sternuntque Britanni;
Sternunt Armorici, sternit fortissimus Eldon;
Sed recolens tempus antique prodicionis,
Tendit in Engistum, quem prospicit ense furentem

In Britones. Sed cum paganos cedere regi
Cerneret Engistus, lacerato flebile bellum
Agmine destituit, vicinaque menia castri
Conani festinus adit; non est tamen ausus
Cum tot militibus castri se credere muro,
Ne rex qui sequitur, qui plurima vincula victis
Mancipit aut perimit, obsessum dedicioni
Cogat, et ignavus leto moriatur inerti.
Pulchrius esse putat mortem pugnando subire,
Quam fame depressum vitam veniamque precari.
Dispositis igitur turmis, prope menia regem
Expectans, inquit : " Fortissima stirps superorum,
State, precor, mecum, mentesque resumite vestras.
Dii nostri, qui nos superari sustinuerunt,
Jam vigilant, jam stant pro nobis; jam pudet illos,
Dum superaremur, sompni gravitate teneri.
In manibus nostris dant hostes. Christus eorum
Jam dormit : vincamus eos dum dormiat ille. "
Rex igitur cernens positas ex ordine turmas,
Ponit et ipse suas, et eas hortatur, et inquit :
" Gloria sit Patri, Nato sit gloria, Sancto
Gloria Spiritui, qui nostros tradidit hostes
In manibus nostris. Desperant longius ire,
Lassati nequeunt, nimio sudore soluti.
Nemine eos pulsante, cadunt sine cede cadentes.
Cedite semineces, gladiis dissolvite nodos :
Servicii minimus labor hic et maxima merces. "
Dixerat, appropiant acies sibi; grandine plura
Tela hinc inde volant, post tela venitur ad enses.
Ense liquet cui laudis honor, cui dextera fortis,

Regnum cui mens est acquirere sive tueri.
Mutua dampna sui patitur pars utraque passim,
Cesaque vel cedens pars omnis cedere cedi
Turpe putat, cedique priusquam cedere gaudet.
Rex facit ense viam, fortem fortissimus Eldon
Impetit Engistum; parili virtute resistit
Dux Engistus ei : quis eorum forcior aut quis
Sit major dubium est. Crebros dant ensibus ictus,
Compulsusque graves; sed stans immotus uterque,
Cum pare par constat; sed adhuc non est bene certa
Quis cedat vel quis excedat. Permicat ignis
Ex collisura gladiorum. Pallada, Martem,
Cum Junone Jovem, Saturnum Mercuriumque
Invocat Engistus; Christo se deputat Eldon;
Sed neque Christus adhuc isti, nec muta triumpha
Idola dant illi. Dubio victoria pendet,
Donec Cornubie dux se Gorlosius illam
Transtulit ad partem, stipatus milite multo.
Quo viso, virtus Eldonis crescit, et ipsum
Abstrahit Engistum, dextra nasale capescens
Cassidis ipsius, victumque per agmina ducit.
Saxones Engistum vinctum captumque videntes,
Attoniti fugiunt; fugientes Armoricorum
Agmen equestre sequens non cessat sternere, donec
Aurelio cedit victoria. Victor ad urbem
Conani tendit, et eam capit. Hinc sepeliri
Precipit occisos, curari vulnera, lassa
Membra quiete frui, discerni quis cruciatus
Engistum maneat; cum sic vir religiosus,
Eldonis frater, Eldonis episcopus, inquit :

" O si forte virum mendacem, sediciosum,
Sacrilegum, furem, vellent absolvere, ducti
Injusta pietate duces, examine nullo,
Ipse meis manibus membratim dilaniabo
Injustum juste, Samuelis more prophete,
Qui cum cepisset Agaz, captumque ligasset,
Extra castra trahens membratim dilaniavit. "
Omnibus ista placet sententia presulis : Eldon
Extra castra trahens Engistum, demetit ejus
Ense caput. Corpus sepelitur more suorum.
Filius Engisti de bello fugerat Octa.
Eboracum veniens, rex obsidet ocius Octam.
Ille videns urbem non posse resistere regi,
Egreditur, regemque petit, manibusque cathenam
Sablonemque gerens in vertice, sic ait illi :
" Dii pereant nostri, valeat Deus Israel, ille
Regnet in eternum; vitam veniamque petentes,
Rex, tibi subicimus, serva servire volentes. "
Dixit, et exurgens Eldonis episcopus inquit :
" Cum Gabaonite submissa fronte venirent
Ad populum Domini, vitam veniamque tulerunt.
Nos vero, qui propicio gens dedita Christo
Et devota sumus, pocius miseris misereri
Supplicibusque decet. " Miserans miseratur eorum
Aurelius; certa regionis pars habitanda
Assignatur eis, immundis proxima Scotis.
Devictis igitur rex hostibus, Eboracenses
Ecclesias refici necnon et Londonienses
Vicinasque jubet, demolirique deorum
Templa; novas condit leges, renovatque vetustas;

Judicium cum justicia rectumque fidemque
Servat, et enervat contraria. Predo quiescit,
Fur cessat, vis nulla rapit, pax regnat amorque.
Opida, rura, domos, urbes cum menibus altis,
Exheredatis reddit, quos efferus hostis
Exheredarat. Plagas herede carentes
Illis assignat bene qui meruere maniplis,
Ne quid inexpertum desolatumque relinquat
Eradicando vicia, et plantando bonorum
Radices operum. Regionis circuit urbes,
Wintoniamque venit; Eldonus episcopus ipsum
Ad montem ducit, ubi proditor ille Britannos
Engistus proceres cultris jugulaverat olim.
   Conspectis igitur tumulis, suspiria ducit
Pectoris ex imo, lacrimisque fluentibus inquit :
" O procerum generosa cohors! o digna perhenni
Extolli laudum titulo! tua mors preciosa
Est in conspectu Domini. Tua vile sepulchrum
Ossa tegit, meliorque tui pars fulget in astris.
Si mea forte meis votis suffecerit etas,
Hunc ego perpetuo montem venerabor honore,
In quo cesa jaces pro libertate tuenda. "
Dixit, et artifices de regni partibus omnes
Congregat, ingeniisque suis velocius uti
Ut felix et perpes opus dignumque relatu
Edificent in honore patrum. Dubitant aiuntque
Artifices, quis posset opus fabricare perhenne,
Preter eum qui cuncta suo produxit adesse
Ingenio, qui congeriem divisit et inde
Omne quod est, quod erit et quod fuit, ordine sumpsit;

Cum Legionensis Tremorinus episcopus inquit :
" Merlinum vatem, cui fas est scire futura,
Consule; consultus tibi consulet. Utere docti,
Rex bone, consilio vatis. " Rex ergo prophetam
Presentem presens affatus, sic ait illi :
" Tu cui nosce datur abscondita, vaticinare
Casus venturos. " Cui vates : " Spiritus ille
Qui vates ventura docet, non est sine causa
Alliciendus, ait, nec frustra fata revelat. "
— " Dic saltem, Merline, mihi quis posset honore
Perpetuo proceres extollere, corpora quorum
Pro patria bene cesa jacent in montibus istis. "
Cui sic respondet Merlinus : " Hibernia servat
Inmensos lapides, quos adduxere gigantes
Ex Affris olim, positos ex ordine, quorum
Circumstans series est dicta *Corea gygantum*.
Illos huc adduc, et eos hic stare jubeto
Sicut stant illic, et sic que queris habebis. "
Hiis rex auditis ridet, dicitque prophete :
" Tam magnos lapides de tam regione remota
Huc impossibile est afferri posse, nec illis
Saxa mei regni precii reor esse minoris. "
Cui Merlinus ait : " Non est ita; maxima virtus
Est in eis. Cum terrigene langore gravatos
Se fore sentirent, limphis ea saxa gravabant;
Limphas servabant, et eis sua membra rigabant,
Sanaque reddebant. Hec saxa nec arte nec astu
Ingenii, nec vi tolli, sed carmine possunt. "
Protinus Aurelius Uthri ter quinque virorum
Milia committit, et eos vatemque disertum

Destinat armatos, vento rapiente carinas
Ad regni litus in quo stat dicta Corea.
Rex Gillominus, qui regno presidet illi,
Adventum Britonum, fama referente relatu,
Quid querant querit. " Lapides afferre gygantum
Ad regem nostrum, vel te nolente venimus, "
Dicunt. Rex respondet eis : " Cognomine Bruti
Et re sunt Britones, quos propria vita molestat,
Dum nostros lapides nobis auferre laborant,
Ac si non habeat meliora Britannia saxa.
Haut impune ferent. " Tunc congregat armipotentes
Tocius regni, Britonesque invadit, et illum
Invadunt Britones; conserto marte fugatur
Rex cum gente sua, multis tamen ante peremptis.
Inde gyganteam cursu veloce Coream
Turba petit Britonum, quos sic temptando propheta
Alloquitur, dicens : " Juvenes, prosternite moles
Astantes lapidum, regique per equora ferte. "
Restibus et sudibus et nisibus omnibus unum
Infestant lapidem; sed stans inmotus, eorum
Vires nil prodesse probat. Sudore soluti
Infecto cessant, annullatoque labore.
Tunc ridens Merlinus ait : " Discedite, segnes. "
Discedunt, dicit vates sine murmure carmen.
Quo dicto, sociis inquit : " Deponite saxa. "
Deponunt sine vi, ducuntque ad littora ducta;
Navibus imponunt, dant vento lintea, regi
Presentant lapides, gaudet presentibus; omnes
Regni pontifices, abbates, archilevitas
Convocat et proceres, Pentecostenque diebus

Continuis celebrans tribus, imponit diadema
More suo capiti. Regis patet omnibus aula,
Quam non ornat ebur, quam non testudo decorat,
Sed nemus et frondes; quis enim tot milia cleri
Agmina, tot procerum, tot vulgi, tot mulierum,
Inclusisse simul aula potuisset in una?
Eboracensis apex vacat archipresule, necnon
Et Legionensis. Sampson datur Eboracensi,
Et Legionensi Dubricius, ambo beati
Pontifices, quos vita probat, moresque perornant.
Hinc jussu regis Merlinus saxa Coree
Ad montem procerum transfert, et collocat illic
Ordine quo quondam stabant in monte Kilaro.
Post Vortigerni mortem Pascencius, ejus
Filius, Aurelium dispersis fugerat alis,
Quem male dejectum Germania flava recepit.
Inde recollectos audacter ducit in ipsum
Saxones Aurelium; sed eos de finibus ejus
Fortiter excludit. Dant ventis vela fugata,
Ut repetant patriam; sed eos contrarius Austro
In Gillomini regnum rapit invidus Eurus.
Ad regis vultum veniunt, ejusque precantur
Auxilium contra regis fera castra Britanni.
Ille memor probri proprii, lapidumque Coree,
Fedus init cum Saxonibus, regnique phalanges
Ducit in Aurelium, loca proxima subicit igni.
Cujus fama rei postquam pervenit ad Uthrem,
Congregat electos Britonum; nam febre gravatus,
Wintonie jacet Aurelius, cujus dolor hosti
Dat spem vincendi. Largo corruptus Eosa,

Munere se phisicum fingit, doctusque Britannum
Eloquium; monachique nigro velatus amictu,
Wintoniam tendit, et pissidas innumerasque
Radicum species exponens, suscipit egri
Curam. Nec curat morbum, sed currit in ejus
Mortem; nam mixtum cum duci melle venenum
Porrigit egroto. Porrectum suscipit eger,
Susceptum mortis potum cum nectare potat.
Inde fugit phisicus; conditur more suorum,
Conditus in tumulo rex est sub monte Coree.
Ecce novum sidus, cunctis fulgencius astris
Mirandumque magis, in eadem nocte coruscat;
Horriferi speciem profert nova stella draconis,
Et duo procedunt radii serpentis ab ore,
Et diversa petunt. Unus trans Gallica regna
Tendit, ad australes extenditur alter Hybernos.
Sideris aspectus, monstrum mirabile visu,
Incutit horrorem spectantibus; inclitus Uther
Augurium vatis Merlini, quid sibi sidus,
Quid draco, quid radii, divisio quid radiorum
Vult, jubet inquiri. Vates, dum spiritus intrat,
Suspirat, fremit et trepidat, flet, clamat et inquit:
"O regis casus! o publica pena, ruina
Communis, nullo reparabile tempore dampnum!
Aurelius periit, sub quo pereunte perimus;
Sed bene consuluit nostro deus ipse periclo,
Quod vivis, dignusque potes sucedere fratri.
Festines igitur hostes invadere ferro,
Pugna pro patria, prope stat victoria tecum.
Te draco significat, radii duo sunt tua proles

Que tibi nascetur; radius qui tendit in Alpes,
Rex erit illustris, cui regum serviet agmen.
Unica nascetur tibi filia; regis Hyberni
Uxor erit, prolem producet : significatur
Illa per hunc radium qui plagam prospicit Austri."
A monitu vatis obstantes fertur in hostes.
Utraque pars in parte cadit, cadit ille rebellis
Rex Gillominus, et dux Pascencius, inde
Saxones ostendunt et Hyberni terga Britannis;
Et repetunt naves, cedes in terga gerentes.
Wintoniam dux victor adit, cleroque favente
Et procerum cetu, regis decoratur honore.
Fabricat ex auro duo rex vexilla draconis,
Illius ad formam quam nuper in aere vidit;
Unum deponit sedis cathedralis in ede,
Et reliquum precedit ei cum fertur in hostes.
Uther Pendragon vulgaliter idem vocatur,
Quod Britones dicunt stupidum caput esse draconis.
Interea dum tota novo favet insula regi,
Ecce duces quibus Aurelius donaverat olim
In regno partem, contra rectumque fidemque
Quam dederant, dispersa vocant collegia gentis
Saxonice, regemque novum regnumque molestant.
At rex magnanimus, collectis viribus, hostes
Impetit, impetui cujus perjura resistunt
Agmina; nulla manus torpescit dum tenet ensem.
Omnes arma tenent, omnes prosternere temptant.
Arva cruore rubent, occumbunt strata per agros
Corpora, dampna sue patitur pars utraque gentis.
Ambigitur que sit pars gavisura triumpho,

Donec rex campum retroducens frena relinquit.
Mons sublimis erat, circundatus undique saxis,
In medio frutices : illuc cum rege Britanni
Ascendunt, hostesque suos sua terga sequentes
Expectant illic, tali munimine tuti.
Jam nocti cedente die, sua sub pede montis
Castra locant hostes. Rex vero quid sit agendum
Querit, querenti sic dux Gorlosius inquit :
" Quis pudor armatos includi more bidentum?
Jam dormit pagana cohors, sompnoque gravatos
Nos rata consimili fruitur secura sopore
Nocte soporatos hostes invadere ferro. "
Id placet, armantur, descendunt, inde sopitos
Bachantur gladiis; de sompno suscitat ensis
Illos, quos cogit sompno dormire perhenni.
Effusi per castra vage ruit unda cruoris,
Declivo ruitans in valle jacentibus ictu.
Vulneris ingeminat mortem cum vulnere sanguis.
Corpora cesorum coacervat sanguinis unda
Vallis in extremo, defuncta cadavera firmo
Obice diffusum faciunt stagnare cruorem.
O pietas dampnosa! tuis nimium pius, hosti
Impius, ipse suis capit Octam rex et Eosam.
Diffugit effera gens, regi victoria cedit.
Victor de regno victos exterminat hostes,
Pacificat regnum, jus dictat, justiciamque
Servari, metuique jubet, penasque nocentum
Taxat, taxatas nulla pietate relaxat.

Rege jubente, duces, clerus, reliquique potentes
Londonias veniunt, Pasche sollempnia rite

Concelebraturi. Venit et dux Cornubiensis
Cum consorte thori, que quanto Cintia stellis
Et Phebus lune, tanto preest illa puellis.
Rex igitur, visis oculis facieque ducisse,
Ejus amore calet, nusquam declinat ab illa
Lumina, torquetur mente, suique
Oblitus decoris, fieri Gorlosius optat.
Percipit errorem regis Gorlosius : unde
Clam venit ad patriam cum conjuge. Tangitur intus
Felle doloris amans, ferro devastat et igni
Cornubiam; sed dux duo munitissima servat
Oppida, Tyntagolum, quod circuit undique pontus.
Hic Ygerna latet, necnon et Dimiliocum;
Quod dux ingreditur, ingressumque obsidet Uther.
Dumque animo recolit cultum vultumque ducisse,
In regis rapide serpunt precordia flamme;
Cumque suum celare diu non posset amorem,
Ulphino mala que patitur sub amore revelat.
Ulphinus Merlinon adit, poscitque dolenti
Auxilium regi. Merlinus, carmine dicto,
Mutat in effigiem regem ducis, addit et ipsi
Ulphino speciem Jordani Tyntagolensis,
Assumitque ducis famuli Britelis ydeam;
Tyntagolumque petunt, admittit portitor illos.
Rex subit optatum talamum votoque potitur.
Tres noctes totidemque dies dux, creditur, illic
Continuat, quum non est nox unica tanti
Ut tantus generetur homo; nam dum quadrangulus orbis
Manserit, Arturus eternum nomen habebit.
Interea nota est clausis absencia regis.

Dux igitur portis Gorlosius exit apertis,
Et gladio faciente viam se mittit in hostes.
Cum ter mille viris in primo marte peremptus,
Dux cadit. Occisi casum ducis intimat ejus
Nuncius uxori; sed forma sophistica regis
Contradicit ei. Regis fallace remota,
Vera redit facies; quam rex cognovit adulter,
Cognoscit conjunx pleni quod suscipit inde.
Nobilis Arturus hinc nascitur et soror Anna.
Inde diu placita gavisa est insula pace;
Sed quia sepe solent misceri tristia letis,
Tocius in luctum vertuntur gaudia regni :
Nam simul egressi de carcere regis Eosa
Octaque sunt, bellis regem regnumque lacescunt;
Nam rex egrotus obsistere non valet illis.
Loth tamen egregio regni committit habenas.
Ille vices regis supplet pro posse Britannos,
Ducit in adversas acies, quandoque fugatur
Et quandoque fugat; sed rex, qui vincere semper
Est solitus, vincique suo conquestus ab hoste,
Se fecit in feretro Germanica in agmina ferri.
Omnes in feretro tum conspicientes
Seminecem, renuunt armis incessere. Regem
Excitat ille tamen acies in Saxones. Octa
Dux et Eosa cadunt cum magna parte suorum.
Diffugiunt alii, regem sentire dolorem
Langoris prohibent cantus plaususque triumphi.
Vis tamen illa mali, post tanta molestius ipsum
Gaudia facta gravant regem, graviusque fatigant.
Purius argento, regali subditus aule

Fons manat : rex inde solet sua membra lavare
Et relevare sitim. Fons est de nocte veneno
Infectus, rex inde bibit cum morte venenum.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER SEPTIMUS.

Incipit septimus liber.

Septimus Arturum decorat diademate regis.
Infestat Colgrinus eum, rex obsidet hostes.
Cheldrico veniente fugit; sed tutus Hoeli
Auxilio dispersit eos. Devincit Hybernos,
Scotos divertit, festum colit, et tria donat
Regna tribus; ducit uxorem, regna propinqua
Subjugat, Occeanum sibi subdit, Gallica regna
Vi superat, diversa suis dat munera maniplis,
Eboracum repetit, et sollempnizat ibidem.
Cum sibi subjectis ineunt post fercula ludos.
Candida Caliope, cetu comitante sororum,
Ex Elicone veni, pectusque arentis inane
Sacro fonte riga; neque enim describere gesta
Arturi metrice, ne detractare viderer,
Presumo sine te. Nil hic prodesset Homerus,
Nil Naso, nil Virgilius, nil Tullius ipse
Absque tuo motu; quia quantis fortis Achilles
Tersiten excedit, tantis prefertur Achilli
Laudibus Arturus. Cujus preconia vatis
Meonii condigna modis Eneydos auctor
Hystorie veteris Anchise proposuisset,

Lucanusque gravis tacuisset Cesaris actus,
Et veteres Thebe caruissent perpete fama,
Si precedissent Arturi gesta poetas;
Sed ne depereat tantus sine laudibus heros,
Principis invicti laudes extollere conor.
Officium tamen esse meum virtutibus ejus
Inferius constat; sed pauper gratus ad aram
Acceptusque venit, nec in ejus munere numen
Estimat effectum precii, sed sacrificantis
Affectum: non est accepcior hostia Cresi,
Mactato vitulo, quam ceso pauperis agno.
Conveniunt igitur, defuncto rege, Britanni
Arturumque patris dignum diademate censent,
Ut quem commendat mentis constancia, Christi
Gratia, larga manus, virtus invicta, diserta
Lingua, decor vultus, discrecio, dextera fortis.
Jam tum quinquennem, populo plaudente Britanno,
Archipresul eum Dubricius, associatis
Presulibus regni, diademate regis honorat.
Rex novus ergo, novo non depravatus honore,
More colit Christum consueto; largus in omnes
Spargit opes, Britonumque datis adquirit amorem
Muneribus, munit munito milite regnum.
Interea subitum regis Germania casum
Audierat, fortesque suos transmiserat illuc
Sub duce Colgrino. Qui regnum depopulantes,
In populum populique domos bachantur in igne,
Et gladio passim perimunt juvenesque senesque;
Et lactans lactensque simul, insonsque nocensque,
Morte pari pereunt in templa nephanda deorum.

Ecclesias vertunt, nulla est reverencia sacri
Ordinis, et Christi nomen deletur ab Humbro.
Ad Cathinense fretum cedunt divina prophanis.
Rex fremit audita miseranda strage suorum,
Congregat ergo suas acies et fertur in hostes.
Ut leo jejunus sicienti fauce cruorem
Fertur in armentum, six Saxones impetit heros.
Marcius Eboracum tendens, ubi Saxones esse
Fama refert, cum gente sua rex obviat illis.
Perpetuo cursu rapitur Doulasius ampnis
Illuc; concurrunt hinc perfidus, inde fidelis.
Quantus amor regni communis tangat utrumque,
Ictu teste probat; par est utriusque voluntas
Partis, et affectus adquirere sanguine regnum.
Utraque pars in parte perit, pars mergitur ampne,
Pars cadit ense fero. Post factas undique cedes
Pars pagana fugit, cedentem verbere cedens.
Arturus sequitur ingressos, obsidet urbem
Eboracum; per inane volant utrimque sagitte.
Nec mora, Baldulphus, Colgrini frater, ad urbem
Obsessam tendit, statuens de nocte Britannos
Securos armis invadere. Comperit ejus
Arturus fraudem; quem fraude repellere caute
Premeditans, equites sexcentos mittit in ejus
Occursum, peditumque simul tria milia nocte
Sub duce Cornubie; quem dum Baldulphus et ejus
Agmina pretereunt, invadunt agmen inerme
Armati Britones. Bellum committitur impar;
Nam nudos armata cohors non percucientes
Interimit. Dat terga fuge Germanica turba.

At cum Baldulphus clausi non posset habere
Colloquium fratris, tuto radi sibi barbam
Cesariemque facit contra pagana statuta;
Et posito vultu pagani, se citharedum
Assumpta fingit cithara, gentisque fidelis
Castra subit. Timidus muris approximat urbis,
Agnoscit fratrem frater, jactoque rudente
Tollit eum. Frater letatur fratre reperto.
Denique cum clausi desperant, dumque triumphi
Spem gerit Arturus, dum muri concuciuntur,
Ecce fere naves sexcente milite plene
Adveniunt, quas jam Germania miserat illuc
Cum duce Cheldrico. Quas cum rex novit adesse,
Ne sibi deterius contingeret, obsidionem
Deserit, et laxis ducto petit agmine frenis
Londonias. Rex Armorice regionis Hoelus
Ducit in auxilium regis ter quinque virorum
Milia, de quorum numero confisus, in hostes
Se gerit, obsessam cingentes Lindecolinum.
Perfida christicolis gens firma mente resistit,
Datque capitque graves constrictis ensibus ictus;
Et clipeo Christi protecta caterva fidelis
Tradit pagane gentis sex milia morti.
Cumque sibi prodesse nichil videt ydola, campum
Deserit effera gens, fugiensque relaxat habenas.
Stat nemus arboreo Calidonis robore densum,
In quo se recipit fera gens; et mente resumpta,
Stans illic jactis telis saxisque resistit
Impetui Britonum. Britones sua tela videntes
Nil prodesse sibi, quum nemus excipit ictus,

Arboribus cesis includunt Saxones. Ipsi
Cum sibi preclusum cernunt iter egrediendi,
Ne fame depereant, vitam tantummodo regem
Poscunt, et jurant quod vectigalia solvet
Annua christicolis Germania serva Britannis.
Quidquid habent regi concedunt eris et auri.
Hec audita placet res regi, liberat hostes,
Obsidibusque datis ad propria dirigit illos.
Ingressique rates expandunt lintea ventis;
Jamque maris medium nacti, jam litora regni
Cernentes patrii, cum se sine laude redire
Conspiciunt, rediisse piget; pugnando perire
Quam sic degeneres inhonestam ducere vitam,
Pulchrius esse putant. Retroducunt ergo carinas,
Et litus Totonense petunt, et litus adepti
Discurrunt per rura vage. Furit ignis in edes,
Ensis in agricolas; nichil est a litore dicto
Ad mare Sabrinum quod non sit tempore parvo
Subpositum exitio. Veniunt Badonis ad urbem,
Obsessamque suo conantur subdere juri.
Postquam fama rei regis pervenit ad aures,
Horum perfidiam miratus tendit in hostes;
Corde tamen teritur quo rex jacet eger Hoelus.
Indignans igitur visa procul obsidione,
Sic ait : " O socii, quorum probitate subactus
Solis ab occasu vivam modo solis ad ortum,
Vertice subposito totus michi serviet orbis!
Ecce maligna cohors, quam credimus hostis,
Spretis que dederat juramentoque fideque,
In nostrum regnum ferro bachantur et igni.

Perjuros igitur invadite, sternite forti
Dextra mendaces. Fieri perjuria debent
Noxia perjuris. Miles cui vincere mens est,
Arturi regis actus imitetur in armis.
Si quis cedentem, nec Martis in agmine primum,
Viderit Arturum (quod nullo tempore fiet),
A simili fugiat, et iners imitetur inertem."
Antistes vero Dubricius astat in alto,
Expositoque Sacre Scripture teumate, clamat:
"Lectio sacra docet Christum posuisse sub hoste
Pro nobis animam: pro Christi ponite vestras
Membris, que laniat furiis invecta tyrannis
Saxonice gentis; patriam defendite vestram
Ecclesiasque Dei, quas destruit hosticus ignis.
Presentis vite est spacium breve; vita futura
Morte caret; justi mors gloria, pena perhennis
Mors peccatoris; servatur mortibus ille.
Pruna gravat corpus, animam necat altera prima,
Inducit natura necem, premissa secundam
Accio, pruna perit cum corpore, durat in evum
Spiritus et sua mors; non posse perire periclum
Talibus est, non posse mori mors tristior omni
Morte: moram mortis accusant qui paciuntur.
Cum judex justus hominum discusserit acta,
Diffinitivam precise proferet, a qua
Appellare nephas, reprobis: "Discedite," dicens,
Atque "Venite" probis. Tunc post divorcia primi
Conjugii, nubet iterum caro lege perhenni
Spiritui, vitave simul vel morte fruentur,
Felices vita, presciti morte merendum est.

In mundi campo quis qua gaudebit earum,
Aut flebit semper; flebit qui tempus in actus
Expendit pravos, gaudebit qui bene vixit.
Qui bene certavit, donabitur inde corona.
Ergo pro fratrum, fratres, pugnate salute.
Si vos contigerit mortem pugnando subire,
Perpetuum regnum capietis pro perituro.
Purpura martirii, precio preciosior omni,
Preminet in celo, cunctosque excellit honores.
Martiribus debetur honos cum martire Christo,
Cui laus et virtus et honor per secla cuncta."

Vix ea finierat presul, cum tota capescit
Arma cohors, votisque petunt certamen inire.
Induit Arturus loricam principe dignam,
Assumit galeam, cujus draco fulgidus auro
Irradiat; conum clipeum quoque, nomine *Pruden*,
Fert humeris, in quo Christi genitricis ymago
Fulget; fert gladium, cujus nomen *Caliburnus;*
Hastam dextra gerit *Ron* dictam, cladibus aptam.
Dispositis igitur cuneis, hinc inde Britanni
Saxones invadunt. Adversa fronte resistit
Tota turba die. Germanica, sole latente,
Axe sub occiduo montis sublime cacumen
Occupat, hic credens tutum munimen habere;
At postquam Tytan hebetavit crastinus astra,
Montis in ascensum velocius alite tendunt
Invicti Britones, cujus vix culmen adepti
Ensibus incurrunt in Saxones. Ensibus illis
Saxones obsistunt; sed cum pars magna diei
Nec quidquam consumpta foret, nec cederet isti

Aut illi parti victoria, concitus ira
Impiger Arturus obstantes fertur in hostes.
Ut leo quem stimulant jejunia ventris inanis
In pecudes fertur, sternitque et diripit illas,
Nec stratis sedare famem, sed sternere curat,
Dum quas stare videt, sic heros marcius hostes
Impetit et sternit et dissipat; ad Stiga solus
Quingentos mittit. Campum Cheldricus et ejus
Agmina destituunt, potitur rex laudis honore.
Inde Cador, dux Cornubie, sequitur fugientes
Saxones, et naves illorum perpete cursu
Anticipat, reditusque sui spem subripit illis;
Nam rex audito Scotos Pictosque nepotem
Obsedisse suum, valido languore gravatum,
Tendit eo, ne forte fero capiatur ab hoste.
Navibus ergo Cador captis sua ducit in hostes
Agmina; bella gerunt hinc Saxones, idem Britanni.
Quot ferro cecidere viri, concludere certo
Difficile est numero. Tandem dat terga pudende
Gens perjura fuge; fugiens, terreve cavernas
Aut nemorum latebras querit. Manet insula magno
Eminus Occeano; se fert Germanicus illuc
Qui superest hostis. Cador hostem, forcior hoste,
Insequitur. Cheldricus obit perimente Cadore;
Quo ceso, reliqui coguntur dedicioni.
Inde Cador sequitur Arturum, qui vice versa
Pictos et Scotos inclusos obsidet infra.
Limonos stagnumque plures continet in se
Insululas, ubi nidificant aquile, et regionis
Excidium horrisonis predicunt vocibus : illic

Obsidet Arturus hostes ter quinque diebus.
Perpessique famem pereunt ad milia Scoti,
Cum Gillominus de finibus exit Hybernis,
Electosque viros regni cum classe parata
Ducit in Arturum. Rex deserit obsidionem,
Atque in Hybernenses ferrum convertit, eosque
Cedibus affectos retro dare carbasa cogit.
Inde redit, Scotosque petit, cum turba fidelis
Pontificumque clerique, sacro velamine tecta,
Nuda pedes, puro portans abscondita in auro
Corpora sanctorum, simplex humilisque, faventi
Obviat, et flexis genibus lacrimisque profusis
Sic ait : " O juvenum fortissime, maxime regum,
Quem virtus invicta probant, quem gratia Christi
Mitem, quem facies placitum, quem lingua disertum
Roborat, exaudi gemitum fletusque precantum
Christi servorum; miseris miserere precamur.
Quam meruere pati, penam subiere nocentes.
Pena doli tenuit auctores; nec licet ultra
Vindictam extendi quam sint delicta reperta.
Subicimus tibi nos, tua sit provincia presens,
Et tua te pietas vincat, qui cetera vincis. "
Fletibus hiis motus flet, et ipse, piisque piorum
Devictus precibus, votis indulget eorum.
Inde nepos regis, rex Armoricanus Hoelus,
Predicti stagni rupes, nidos aquilarum,
Insululas, fluvios cernens, miratur; at illi
Sic ait Arturus : " Magis est mirabile stagnum
Haut procul hinc distans, cujus natura stupenda est.
Dispositum in quadro est, non longius esse videtur

Longum ejus lato : viginti constat utrumque
Esse pedum; sed quinque pedum non amplius altum est.
Pisces in stagno generum sunt quatuor illo,
Unum quodque sibi partem tenet appropriatam.
Nec metam excedens istud genus invidet illi;
Sed contentum sorte sua, quam lege perhenni
Mater ei Natura dedit, non se gerit ultra.
Est aliud stagnum magis hiis mirabile, juxta
Sabrinum litus; quia cum mare fluctuat in se,
Abdit aquas pelagi velut insaciata vorago.
Cum mare se retrahit, vomit undas montis ad instar.
Si versa facie stagni quis prospiciet undam,
Dum sic ebullit modicaque aspergine stantis
Irrorat vestes, stantem petit impetus unde,
Aut vix aut nunquam vim fluctus vincere possit;
Sed verso dorso cernenti non nocet unda."
Inde data Scotis venia cum laude triumphi,
Rex venit Eboracum, cujus cum strata videret
Menia et ecclesias, contritus corde dolori
Condolet oppresse et viduate civibus urbis,
Compatiturque apici proprio pastore carenti;
Nam sanctus Sampson, de sede fugatus eadem,
Fugerat hostiles gladios populumque Dolensem.
Exemplo verboque docet prelatus eidem.
Rex igitur vidue pastorem providet urbi,
Piramon insignem meritis, virtute coruscum.
Ecce dies instat in qua de virgine nasci
Christus homo voluit; cujus sollempne diei
Rex celebraturus festum, clerum proceresque
Convocat huc, et, more suo dyademate sumpto,

Post sacra missarum sollempnia, post epularum
Diversi generis data fercula, dona maniplis
Larga suis tribuit, et quas destruxerat hostis
Ecclesias reficit et dotat dote perhenni.
Dat tria regna tribus regali stirpe creatis
Fratribus : Anguseli pars Scocia, pars Uriani
Muresia est, pars Loth Lodonesia, cui soror Anna
Arturi nupta est, de qua susceperat ipse
Illustres juvenes; appellavitque Modredum
Galvanumque pater, mire probitatis utrumque.
Inde Guenhomaram, Lacia de gente creatam,
Ducit in uxorem, cujus preclara decorem
Sidera mirantur, cui solis lumina cedunt.

Hiis ita dispositis, in regnum tendit Hybernum
Impiger Arturus, regnoque et rege subactis
Irlandrense petit regnum, jurique Britanno
Vindicat et subdit. Regis vulgata propinquis
Fama metum generat regnis; et sponte tributum
Pollicitantur ei, ne vi superentur ab illo.
Partibus occiduis tam vi tam sponte Britannis
Subpositis juri, populo clamante triumphum,
In patriam rex regreditur, regnumque quieta
Pace facit gaudere fere ter quatuor annis.
Nobilium interea de quantumcumque remotis
Partibus adveniunt. Juvenes rex letus honorat,
Neoptolomosque facit, et equis armisque decorat,
Muneribusque datis ditat. Venientibus ejus
Omnibus aula patet, nec queritur unde vel ad quid
Quis veniat. Nichil proprium, communia cuncta.
Rex regum tantum servat sibi nominis usum.

Incutit Arturi regnis vulgata remotis
Fama metum. Metuit Germania, menia munit
Gallia, Roma tremuit, non est Hyspania tuta.
Rex simul agnovit se regibus esse timori,
Concipit ingentes animos, classemque refectam
Armatisque viris validis in litora ducit
Norguegie, quam Loth Sichelis, avunculus ejus,
In testamento dederat rex; sed regionis
Ejusdem proceres sibi proposuere Riculphum.
Qui cum Norguegicis adversa fronte resistit
Arturo; tamen ille cadit cum parte suorum.
Norguegicos Dacosque regit diademate sumpto,
Rege sub Arturo, rex Loth, probitate choruscus.
Viribus inde petit collectis bellicus heros
Litora Gallorum, Lacio commissa tribuno;
Gallia Frolloni servit provincia Rome.
Hic sibi subjectos Gallos ad bella paratos
Ducit in Arturum. Pars parti cedere nescit.
Utraque fulmineis telis infestat utramque,
Utraque fraxineis hastis impugnat utramque,
Utraque mortiferis gladiis detruncat utramque,
Utraque sanguineis torrentibus inficit equor,
Utraque dampna sui patitur pars. Dampna minora
Pars subit Arturi; sed pars majora tribuni.
Frollo suos nil posse videns, dat terga Britannis,
Parisiusque fugit, et munit menibus urbem.
Obsidet Arturus munitam milite multo,
Impellit muros. Defendunt menia Galli.
Mense fere elapso Gallos fame depereuntes
Frollo conspiciens, Arturo talia scribit :

"Rex, ait, illustris, cujus preconia laudum
Solis ab occasu solis vulgantur ad ortum,
Ne mea depereat gens et tua marte sub uno,
Cum solo solus ineas Frollone duellum,
Et victi victor habeat sine cismate regnum."
Id placet, id firmo firmatur federe. Sumunt
Arma, vehuntur equis. Quisnam sit major eorum
Aut minor ambigitur, aut quis sit viribus impar.
Haut procul a muro, Secane circundata fluctu,
Insula amena jacet. Pugil illuc tendit uterque.
Distantes spacio mannos calcaribus urgent,
Erectisque adeunt sese velociter hastis,
Dantque graves ictus. Regis felicior hasta
Deicit a sella Frollonem; Frollo, leone
Sevior irato, pretenta cuspide regem
Impetit et sternit. Britones cecidisse videntes
Ad terram regem, festinant ferre jacenti
Auxilium domino, promisso federe rupto,
Cum subito cernunt armatum surgere regem;
Jamque ambo pedites, gladios clipeosque tenentes,
Dissolvunt gladiis clipeos in tempore parvo.
In paris exicio par est intentus et ictu.
Teste probant quante sit eis victoria cure.
Dant crebros ictus; toto conamine Frollo
Allidit regis terebrata cuspide frontem.
Purpurat arma cruor. Quo viso flagrat in ira
Utherides heros, et Merlinus impete miro
Impetit auctorem; strictumque tenens Caliburnum,
Adquirit vires extenso corpore toto,
Astantisque viri galeamque caputque bipartit.

Frollo cadit, rex victor abit, plauduntque Britanni,
Et cives portis regem venerantur apertis.
In partes rex inde duas sua dividit eque
Agmina; magnanimo partem committit Hoelo,
Et partem retinet reliquam sibi, qua regiones
Vicinas superat. Pictavos vincit Hoelus
Cum duce Guitardo, solitosque sitire cruorem
Wascones humanum, posita feritate, Britanno
Subdere colla jugo cogit, legemque subactis
Indicit, ritusque novis inducit, et uti
Nunc primum dapibus communibus edocet illos.
Delius undecies longum compleverat annum,
Cum rex regreditur cum magna laude triumphi
Parisius; bene pro meritis dat dona maniplis
Larga suis : picerna tibi Normannia tota
In sortem Beduer cessit, concedit habendam
Andegavim Keyo, dat plures pluribus urbes
Oppidaque et villas et opes; sua jura suosque
Inducit ritus, firmat pacemque fidemque.
Vere novo Zephirus dat carbasa, transmeat equor
Occeani, regnumque suum cum plaudibus intrat.
Ecce dies instat qua pectora discipulorum
Tristia consolans, solidavit celitus ignis.
Illa rite die festum sollempne, vocatis
Regibus et ducibus sibi subjectis, celebrare
Rex cupit Arturus, ut si quid litigiosum
Inciderit, vel judicio vel pace secundet.
Invitata cohors clerique ducumque
Convenit ad regem, quorum si singula metro
Nomina commendem, nimium prolixus habebor.

Nobilis urbs et amena situ quam labilis Osca
Irrigat Eboracum, capiendis apta videtur
Tot populis. Illuc veniunt, regemque salutant
Centum pontifices, prelati mille, bis octo
Reges, viginti fasces, comitesque ducesque
Et proceres, quorum numerum depromere non est
In promptu, multo minus enumerare minores.
Rex igitur, regni sumpto diademate, limen
Ecclesie cathedralis adit, quod turba verenda
Pontificum superat, regumque ducumque caterve.
Quatuor incedunt reges, et quatuor enses
Ante ferunt auri puri fulgore micantes.
Precedens alios cleri processio Regem
Regum collaudat, et dulces personat hymnos;
Regineque gerens insignia regia conjunx,
Presulibus stipata sacris matrumque catervis,
Tendit ad ecclesiam, Juli tibi sancte dicatam.
Quam precedentes precedunt bis duo reges,
Portantes manibus albas de more columbas;
Virgineique chori subtili voce canentes
Precedunt, vocisque movent dulcedine cunctos.
Hic audit regina sacre sollempnia misse.
Illic Arturus, hic dulci voce puelle,
Illic organica pueri dulcedine cantant.
Quamvis magna foret jam pars consumpta diei,
Pars tamen illa brevis presentibus esse videtur.
Inde petunt epulas. Cum rege mares epulantur,
Et cum regina mulieres, more vetusto
Trojane gentis; Keiusque et mille potentes,
Herminio tecti, clarissima, turba ministrant

Diversas epulas; Beduerus totque ministri,
Induti vario, nectar vinumque propinant.
Tyrones leti, vinoque ciboque refecti,
Diversos ineunt ludos. Pars una palestram,
Pars tyrocinium, taxillos tercia querit,
Pars lucte certamen init, pars vincere cursu
Certat. Victores largo rex munere ditat.
Edita murorum mulierum turba coronat.
Cui faveat, pro quo timeat, pro cujus amore
Langueat, omnis habet mulier specialiter illic;
Nulla puella tamen alicui se reddit amicam
Qui tunc non fuerit bello superasse probatus.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER OCTAVUS.

Incipit octavus liber.

Destinat octavus legatos. Participato
Consilio procerum dat rex responsa, movetur
Lucius, Eoos reges jubet arma movere.
Congregat Occeani reges Arturus ad Albam.
Utraque pars properat. Galganus Quintilianum
Interimit, refugit; fugientem mille sequuntur.
Obstat Ydernus eis, capit hos, regique ligatos
Tradit; Parisius mittuntur. Lucius illis
Mittit in occursum fortes; missi capiuntur.
Cesar abit pede retrogrado, rex pervenit illuc.

Continuis sollempne tribus celebrare diebus
Conlibuit festum; sed gratos seria ludos
Interruperunt letas mutancia mentes:
Namque senes bis sex moderatis passibus adsunt,
Qui coram rege astantes hec verba profantur:
"Lucius Augustus, cui totus subjacet orbis,
Miratur qua fronte tuas excedere metas
Ausus es, et nostrum jus, juris federe rupto,
Usurpare tibi. Cur in messes alienas
Inmittis falcem? Metis hic ubi semina nulla
Sparsisti, spargis ubi spicas colliget alter.

Quid tibi cum Gallis, quos nostro Julius olim
Subdidit imperio? Cur vectigalia nobis
Reddere contendit subjecta Britannia nostris?
Sis tantum contentus eo quod jure paterno,
Rex Arture, tenes; Rome sua jura remitte.
Brutica stirps, miserere tui, miserere tuorum,
Ne tua forte tuis noceat temeraria virtus.
Romanus princeps te jussit adire senatum,
Conspectumque suum prefixo tempore certo,
Ut pena discente scias quam perniciosum,
Quam grave Romanum fuit offendisse senatum;
Quod si distuleris scelus hoc, manet ultio dira.
Cede flagellatus, proprio privabere regno,
Omnibus amissis, si sit tibi vita relicta.
Principis existet clemencia micior equo."
Vix bene desierant, cum rex in turre gygantum
Congregat electos proceres, ut consulat illos
Quid sit in hoc casu faciendum; dumque gradatim
Ascendunt turrim, letanti corde solutus
Dux Cador in risum sociis coeuntibus inquit:
"Hoc solum metui ne pax diuturna Britannos
Redderet ignavos, delerent occia nostre
Milicie famam, qua cunctis gentibus armis
Preferimur, si pace diu frueremur inertes.
Lustrum transactum est postquam nos gessimus arma.
Inde sumus facti jam desuetudine segnes;
Sed ne depereant nostre preconia fame,
Ecce Dei virtus Romanos suscitat in nos."
Rex igitur septus regum procerumque corona,
Sic ait: "O quorum mentes belloque togaque

Expertus novi, michi pandite quid sit agendum,
Quid respondendum. Temeraria Roma tributum
Exigit a nobis, pretendens premeditatam
Erroris causam. Quia vi perceperat olim
A nostris Cesar vectigal Julius, ex hoc
Jus non adquirit successio Cesaris; immo
Turpiter allegat, dum sic auctoris iniquum
Pretendit titulum quam violencia nullo
Jure facit dominum, nec ei prescripcio prodest.
Ex inconcessis procedere si licet ultra,
Si Rome adquirit violentus predo tributum,
A simili causa nobis est subdita Roma.
An non Belinus et Brennus, ambo Britanni,
Imperiale decus Roma tenuere subacta?
Et Constantinus, Helene clarissima proles,
Prefuit imperio, nec non et Maximianus;
In quorum succedo locum, non degener heres.
Si placet, idque michi, socii, prodesse videtis,
Predecessorum michi reddere jura meorum
Mandabo Rome que privat honore meo me."
Vox erat in cursu dicentis talia regis,
Cum sic excepit rex Armoricanus Hoelus :
"Fluctuo leticia quod te, clarissime regum,
Magnanimum video et tante virtutis habere
Indicium. Tua jura petens, sua jura petendi
Jus tibi Roma dedit : concesso jure fruaris.
Ecce Sibillinum carmen complebitur in te,
Quo cantum est regem venturum ex axe Britanno,
Qui sibi subiciet ferro, flama, fame Romam.
Utere jure dato tibi fatis, utere sceptro

Imperii quod Roma tibi jus fecit habendi.
Cum decies tibi mille viris ad bella paratis
Obsequium faciam; solum hoc specialiter opto
Ut tibi subjectam reddas me milite Romam."
 Hiis dictis postquam vocem suppressit Hoelus,
Explicat Auguselus : "Rex maxime, talia regum
Quantam leticiam concepi lingua referre
Nulla potest, postquam concepi te dare dignum
Principe responsum, nec te mutare rigoris
Propositum, nulloque quati terrore minarum.
Roma tumet, fastusque parit, sacramque recusat,
Fasque nephasque sibi licitum facit; omnia credit,
Que jubet aut statuit, vim sacre legis habere;
Omniaque esse putat Romani propria fisci,
Serviciumque sibi partes debere remotas.
Nonne veretur in hiis nature offendere legem,
Que proprium aut servicium condempnata odit?
An non ipsa suam legem de jure subire,
Quam statuit, meruit? Pro legibus indicat esse
Viribus utendum, pociorque in jure videtur
Qui quocumque modo rem possidet indice Roma.
Ergo suas leges, quas condidit, ordo senatus
Senciat; et princeps, qui te servile tributum
Flagitat, inflatus fleat id, similique flagello
Vapulet, et feriat sentencia quam tulit ipsum.
Si nos cum Laciis sub eodem marte venire
Contigerit, quod precipuis desidero votis,
Quam michi libertas placeat quam triste subire
Sit servile jugum, gladio testante probabo.
Aggrediamur eos, ne nos prius aggrediantur.

Assumas pariter equitum duo millia mecum
Et totidem pedites, qui tecum castra sequantur. "
Finierat rex Auguselus, cum cetera regum
Turba, ducumque cohors, votis et vocibus ipsum
Arma movere monent pro libertate tuenda
Utheriden. Quot quisque potest, equites peditesque,
Regis in obsequium secum deducere taxat.
Gallia promittit equitum bix sex legiones;
Excedit numerum peditum promissio certum.
Rex igitur gaudens tot fortes esse paratos
Ejus in obsequium, grates impendit eisdem
Regibus et ducibus, et eos ad propria mittit;
Et jubet ut veniant cicius terraque marique
Ad Barbam fluvium cum turbis prenumeratis;
Assignatque diem venturis cetibus, illam
In qua de manibus Petri cecidere cathene.
Hiis dictis, proceres propere de turre gygantum
Descendunt, patriasque petunt; cum rex duodenis
Respondens senibus, quos princeps miserat, inquit:
" Dicite Romanis qui vos misere, Britannos
Romano juri nullo de jure subesse;
Nosque sciant in marte feros, in pace quietos.
Romam munitus veniam non ere, sed armis,
Ut rapiam aut reddam victor victusve tributum. "
Inde senes Romam redeunt, responsaque regis
Romanis referunt. Auditis Roma movetur.
Lucius, audito responso regis, ab axe
Convocat eos, reges procerumque catervas.
Egyptus Libie, Babilonia, Grecia, Crete
Merent discessum regum procerumque suorum.

Rex Frigie Teuther, medio rex Bocus, Echion
Persarum, Evander Syrie, rex Ytireorum
Herses, regnorumque duces, equitum legiones
Bis sex adducunt Romam. Romana potestas
Arma capit, sua castra movet, civesque Quirini
Flentes prospiciunt Romam non prospiciendam
Amplius, et sponsam flentem flens ipse relinquit
Sponsus; in amplexus uxor pia conjugis heret.
Filius in patris brevibus cervice lacertis
Pendens exclamat : "Quo te, pater, eripis, aut cui
Deseris uxorem? cui me fratresque relinquis?
Deserimur fratres uno genitore pupilli."
Ecce puellarum pulcherrima credita virgo,
Tacta tamen tecto pulchri tyronis amore,
Egreditur talamis, et quem celaverat ignem
Detegit insano Veneris stimulata furore;
Namque velut bache, stimulis exercita Bachi,
In furias rapitur, sparsis in terga capillis,
Sic ea mentis inops, vultu prodente furorem,
Se jacit in turbas, juvenis retentat habenas
Et clamans : "Meus est, meus est; quo te rapis? inquit;
Quid tibi cum bellis solitis inducere mortem?
Quid cum Normannis? Quid cum feritate Britanna?
Quid tibi cum Scotis, cum Pictis et Venedotis?
Arturum timeo, qui cum Frollone duellum
Commisit, mortique dedit rex ipse triumphans
Loth, Cador, Auguselus, Keius, Galganus, Hoelus.
Hec audita sono solo me nomina terrent.
Nulla domus plangore caret, via nulla querelis;
Feminei planctus et voces aera pulsant,

Horrisonos tonitrus reboat resonabilis Eucho.
Exequias vivi facit uxor mesta mariti.
Interea Occeani sulcatur classibus equor,
In quibus Occasus reges proceresque feruntur
Ad Barbam fluvium cum turbis prenumeratis.
At rex regine curam regnique Modredo
Committit, portumque petit qui dicitur *Hamon*.
Occius ascendunt classem, dant lintea vento.
Nocte fere media rex sompniat, et sibi visum est :
Ursus ab Hyspana plaga venit, et draco dirus
Surgit ab australi. Bellum committitur ingens
Inter eos; tandem dirus dracho prevalet urso.
Evigilans sua recolit sompnia, visa revelat
Auguribus, quorum Gerio doctissimus inquit :
" Te dracho presignat, bone rex, ursusque gygantem
Quem conculcabis gladio, cervice recisa. "
Crastina lux oritur, optati litora portus
Tota tenet classis. De navibus egrediuntur
Et sua castra locant. Arturo fama gygantem
Advenisse refert, et neptem regis Hoeli
Subripuisse Helenam, montisque tenere cacumen
Haud procul inde siti. Qui cum maris estuat unda,
Insula fit; cum se retrahit, facilis datur illuc
Ingressus pedibus. Rex illuc rite, duobus
Contentus sociis, Keyo simul et Beduero,
Ducit iter; montesque duos, quorum minor alter,
Conspiciunt, magnosque focos in utroque micantes;
Ignorant in quo maneat cum virgine raptor.
In parva vehitur Beduer picerna phaselo,
Solus, ut exploret quis mons sit mansio monstri;

Et venit ad montem, casu ducente, minorem,
Ascendensque audit vocem mulieris; ad ignem
Accedit, tumbamque videt, juxtaque sedentem
Cernit anum flentem, plangentem pectus inane,
Talia dicentem, singultu verba sequente :
" Seve deus, cur me post care funus alumpne
Vivere permittis, si fas est dicere vitam
Que nece fit gravior et pena sevior omni?
O quam, virgo, tue genus est miserabile mortis!
Hoc tamen ipsa michi solacia mortua prebes,
Quod tumulata jaces sine dampno virginitatis."
Vox erat in cursu subito cum sustulit ora,
Conspectoque viro : " Que te demencia, dixit,
Duxit in hunc montem? Miseranda morte peribis
Hoste sub infando, presenti nocte. Recede
Dum licet. Ille gygas, monstrum deforme, cruorem
Humanum siciens, veniet cum fauce cruenta,
Et male dispersum vacuo te condet in alvo.
Cujus in amplexu forma perterrita monstri,
Non corrupta tamen, vitam finivit Hoeli
Neptis, quam proprio nutrivi lacte; dedique
Defunctam tumulo, quem sic custodio lugens.
At postquam fedo coitu fedare nequivit
Ille gygas Helenam preventam morte, furoris
In me convertit rabiem, mecumque coivit;
Sed celum testor et celi jura, michi vim
Intulit invite. Miser, hinc fuge! jam venit ille
Ad solitum coitum. Si nos invenerit una,
Quam fame, quam telo, duplicata seviet ira."
Hiis verbis commotus, ait : " Dimitte querelas,

Pone metus; veniet qui te de carcere monstri
Eripiet, vindex oppresse neptis Hoeli."
Inde redit, regique refert que vidit; at ille
Virginis interitum male fert, sociosque precatur
Ut sibi cum solo soli certare gygante
Concedant; nec opem prestent, nisi forte subesse
Conspiciant ipsum nec posse resistere monstro.
Hinc ad majoris tendunt fastigia montis :
Ecce, pudor! matris Nature dedecus, horror
Obprobriumque hominum, porcorum tabe cruenta
Ora gerens, barbam concretam sanguine fedo,
Distortum nasum, dentes non ordine justo
Dispositos, fauces patulas, Acherontis ad instar,
Obliquos oculos, caput admirabile visu,
Innatas setas in toto corpore gestans,
Non alias vestes; ardenti presidet igni.
Qui simul aspexit regem regisque sodales,
Clavam quam duo vix juvenes extollere possent,
Extollit manibus. Denudat rex Caliburnum,
Pretensoque Gygen clipeo petit; ille Trivodem
Extollens clavam clipeum ferit, et sonus ictus
Litora tota replet. Rex impetit ense gygantem,
Et ferit in frontem. Sanguis de fronte redundat,
Sanguinis unda fluens excecat lumina monstri;
Non tamen est lesus letali vulnere, namque
Opposita gladio clava fit parcior ictus.
Acrior effectus post vulnus, fertur in ipsum
Vulneris auctorem, mediumque amplectitur hostem,
Et genua ad terram obstrictum flectere cogit.
Viribus exurgens revocatis, marcius heros

Terque quaterque ferum gladio ferit. Imprimit ensem
Terrigene cerebro; clamat, cadit, ingemit ejus
Et trepidat mater, vetuit vicinia motum.
Rex igitur cernens corpus exangue jacentis,
Solvitur in risum, sociisque stupentibus inquit :
Inter terrigenas monstro quod cernitis isto
Nullum depressi truculencius esse, Ritone
Excepto, qui peliciam sibi fecerat atrox
Ex barbis regum quos interfecerat ipse.
Excoriare meam barbam mihi jussit, honoris
Tantum promittens quod eam barbis aliorum
Consertam venerans in summa parte locaret;
Cumque recusarem dare quod quesiverat ille,
Aravion monte commisimus ambo duellum.
Quem domui, mortique dedi. " Caput ergo gygantis
Amputat, et secum repetens tentoria transfert.
Castrorum turmas inducit, causa videndi
Exiciale caput; et dignum carmine laudum
Extollunt regem, qui tam mirabile monstrum
Devicit, civesque suos a peste redemit.
At rex Armoricus, quem neptis fata molestant,
Ecclesiam condit illic, ubi virgo sepulta
Est Helene, Tumbamque Helenes jubet ille vocari
Montis congeriem, que sic nunc usque vocatur.
Inde celer rex castra movens producit ad Albam
Innumeras acies, illic tentoria tendit;
Nam prope Romanos cives sua castra locasse
Fama refert; sed rex inmotus mittit ad illos
Tres proceres, quorum sunt nomina : Boso, Gerinus,
Galganusque nepos regis, qui talia dicunt :

" Arturus, cujus tu jussis obvias, ipso
Te facto dampnat. Tibi precipit, inclite Luci,
Ut dum res patitur, fugias de partibus istis. "
Quintilianus eis, ira dictante, loquutus
Est ita : " Sunt Britones tam re quam nomine Bruti,
Quorum bella mine, quorum jactancia virtus.
Non venit ut fugiat, sed ut effuget imperialis
Majestas. Britones fugiant, regnoque Britanno
Intenti reddant nobis sine lite tributum. "
Plura loquuturum Galganus lumine torvo
Prospiciens, sic inquit ei : " Te teste probabo
Non linguis tantum Britones prodesse, sed armis. "
Dixit, et extracto gladio caput amputat ejus.
Inde vehuntur equis et eos calcaribus urgent
Legati, repetuntque suos. Romana juventus
Illos insequitur, vindictam sumere prompti
De nece concivis; sed loris Boso reductis
Raptus in Hesperios, vibrata traicit hasta
Insignem juvenem Fabia de gente creatum.
Quod cum Carnoti consul videt, invidet ejus
Actis, et versa facie se mittit in hostes;
Et feriens ticium qui proximus obviat illi,
Deicit a sella letali vulnere lesum.
Imminet a tergo Galgano Mucius; illum
Galganus perimens, a corpore dividit ejus
Et caput et galeam; dicit quoque Quintiliano :
" Junctus in inferno Britones linguaque manuque
Esse probos te teste proba, reprobosque probato "
Ytalicos sociosque duos hortatur et inquit :
" Invicti proceres, mecum properate, Quirites

Sternite." Semimares properant, sternuntque propinquos,
Quisque suum; propere victores inde recedunt.
Vallis opaca jacet, nemoroso robore densa :
Hic latitant Britonum sex milia, qui sociorum
Adventum expectant; sociis fugientibus, illuc
Consociantur eis, et in hostes consociati
Insultum faciunt. In primo mille Quirites
Conflictu pereunt, capiuntur mille; fugatur
Cetera pars, donec Petroius cum pluribus illis
Venit in auxilium, ducens bis quinque virorum
Milia, qui Britones retro dare cogit habenas
Et remeare citis ad silvam gressibus, unde
Exierant. Nemoris ingressus obice firmo
Armorum servant, incurrentique resistunt
Impetui, sternuntque suos viriliter hostes.
Filius Ennuti mire probitatis Ydernus
Quinque milia equitum, sociis fugientibus, hostes
Ducit in auxilium. Sociis audacia crescit.
Qui modo terga dabant, dant pectora mutua partes.
Vulnera dant stragemque parem; sed caucius instant
Aut fugiunt Lacii. Quem dux instruit illos
Nunc dare terga fuge, nunc impugnare rebelles;
At Britones sine lege ruunt, nec vincere tanto
Affectu captant quanta probitate probari :
Inde fit ut passim graviore strage prematur.
Quod cum Bosoni compertum est, convocat
Sejungitque viros fortes quos noverat acres
Milicieque avidos, et talia disserit illis :
"Magnanimi juvenes, sine nutu regis inimus
Presens certamen. Si nos contingat in isto

Devinci bello, quod abhominor, improbitatis
Arguet Arturus victos, et senciet inde
Dampna sue partis, necnon audacia crescet
Agminis Ytalici nostris in parte subactis;
Sed via nulla patet per quam victoria nobis
Plauserit arridens, nisi capto sive perempto
Consule Petreio. Rumpentes ergo catervas
Romane gentis, illum capiamus, et omnes
Committent sua terga fuge." Paretur, in ipsum
Incurrunt, capitur, captumque per agmen amicum
Ducit eum Boso. Concurrunt inde Quirites
Ejus in auxilium; Britonum conserta resistunt
Agmina Romanis; clamor, turbacio, cedes
Et strepitus fiunt. Illic apparet aperte
Quis telo, vel quis gladio bene pugnat utrinque.
Acephali tandem Lacii, capto duce, campum
Destituunt; Britones cedencia terga cruentant,
Prosternunt, spoliant, capiunt, captosque ligatos
Presentant regi. Rex, lete gaudia mentis
Vix retinens, donat victores divite dono.
Inde Cador, Beduer, Borellus, Richeriusque,
Innumerique alii quibus isti bis duo presunt,
Parisius ducunt captivos rege jubente.
Lucius id meditans tria milia quinque virorum
Eligit, et reges Sirie Libiesque, duosque
Quos decorant fasces, illis proponit, eosque
Mittit in occursum missorum regis in atre
Noctis secreto. Latitant in valle, suosque
Expectant hostes. Veniunt, captosque Britanni
Adducunt Lacios, quos vallis clauserat atra.

Emergunt hostes. Subito percussa pavore
Vix bene tela capit, vix ponit in ordine turmas,
Regis missa cohors; tamen est divisa, duasque
Scinditur in partes: unam que pugnet, et unam
Que captos servet. Servati preficiuntur
Richerius, Beduer, pugnat et Cornubiensis
Dux Cador et consul Borellus; sed Laciorum
Turma furens sine lege ruit, sternitque Britannos.
Tum disponuntur in turmas agmina regis.
Desperant, ceduntque fere, cum dux Aquitanus
Comperit insidias, et secum ducit in hostes
Guitardus ter mille viros ad bella paratos,
Cum quibus admixti Britones Romana repellunt
Agmina; sed multos in primo marte suorum
Amittunt. Borellus obit perimente Syrorum
Rege illum; dat terga fuge Romana juventus,
Et fugiens repetit tentoria. Vulnere cesa.
Terga gerens, percussus obit Vulcheius, et rex
Evander Siricus; occumbunt et capiuntur
Quos fuga non redimit. Plaudit victoria nostris.
Parisius primo mittunt, captosque secundo
Ad regem ducunt. A paucis tot superati
Prestant Arturo Romanos spem superandi.
Lucius attonitus, audita strage suorum,
Quid faciat dubitat, pugnet, cedatve Britannis;
Eligit ut cedat, dum possit habere Leonis
Principis auxilium: movet ergo castra sequenti
Nocte; locum querens totum sibi, Legrias intrat.
Comperit Arturus Lacios fugisse, fugamque
Prevenit illorum; disponit in ordine turmas,

Hortaturque suos, et talia disserit illis :
" Participes operum que gessi, carmine digna,
Quorum consilio, quorum virtute subegi
Tot mundi partes, quibus omnis se movet orbis,
Ecce dies optata venit qua Roma securi
Nostre colla dabit, periisse tributa pigebit.
Cum dare cogetur, nobis eterna petatur
Libertas gladiis; sit servus degener omnis,
Cui sua languebit furiendo dextera; quem non
Terrebit numerus, pius est, et criminis expers,
Qui, ne servicium subeat, desevit in hostes.
" Lucius et Lacii totam sibi spem remeandi
In turpem posuere fugam, nostra arma timentes;
Legrias intrarunt; ne summo mane fugaces
Alpinos montes repetant, precessimus illos.
Huc veniente die venient, capiemur inermes
Illos armati, vel detruncabimur ense.
Pugna tamen nostris erit instans dissona gestis;
Nam nichil obscure, nichil egimus insidiose.
Cuncta palam, claroque die, nil nocte gerendum
Duximus. Ytalici semper fraudesque dolosque
Moliri norunt : non est, me judice, culpa
Fallere fallaces, fraudemque repellere fraude.
Vincamus victos, modica est laus ista triumphi,
Magna tamen merces : presens certamen ab ortu
Solis ad occasum totum mihi subjugat orbem;
Subjugat et vobis. Tantum victoris habere
Nomen amo; vobis urbes, castella, domosque
Et villas et opes et cetera comoda trado. "
Vix ea finierat, et concita concio tota

Arma petit, dampnatque moras, bellumque requirit
Vocibus et votis; jam nondum marte subacto,
Non eciam cepto, victores esse videntur.
Insidiis igitur compertis Lucius istis,
Nil opus esse fuga sibi credens, convocat ad se
Hortaturque suos et talia verba profatur :
" O proceres quibus est Romana potencia curæ!
Obsecro, vestrorum memores estote parentum,
Qui ne Romanum sevo subcumberet hosti
Imperium, proprium minime renuere cruorem
Fundere; et exemplum probitatis posteritati
Forte relinquentes, Romam sibi proposuere,
Sepius assueti quam vinci vincere, nostrum
Jus augmentarunt; quorum Respublica semper
Consilio crevit, quorum virtute Quirino
Subditus imperio servit quadrangulus orbis.
Vos igitur moneo, vos deprecor, aucta parentum
Sanguine vestrorum defendite jura; Quirini
Culminis et Britones invadite vindice ferro,
Qui soli nostrum de cunctis quos habet orbis
Erecta cervice statum pervertere curant."
Vix dictis finem dederat cum turba senatus
Et regum, cetusque ducum, procerumque cohortes,
Jurando dicunt quod pristina jura tuentes
Urbis Romulee que toti presidet orbi,
Non metuent mortem subeundo perdere vitam;
Attamen in vultu tam principis ista jubentis
Quam promittendum firma hec promissa potentum,
De facili potuit belli pars victa notari.
Protinus armantur omnes, urbemque relinquunt,

Ad vallem tendunt, ubi rex expectat eorum
Forti mente fugam, sese pars utraque cernit.
Quis furor, o fortes! pro regno deperituro
Perdere perpetuum regnum? perdetis utrumque
Excedendo modum. Contenta Britannia fine
Debuit esse suo. Potuit quoque Roma tributum
Quod petit injuste non exegisse; sed hostes
Humani generis cui fas, rectumque fidemque
Esse nephas constat, quem turbant tempora pacis,
Partibus arma parat, permittit utraque triumphum.
Nec curat quam letificet victoria partem,
Qui princeps, qui principium, qui causa malorum
Seminat insidias, odium parit, excitat urbem,
Dissolvit leges, nodos denodat amorum;
Suppliciumque suum est hominum benefacta videre
Successusque, bonis et derogat invidus actis.
Et quamvis sedem nusquam est aditurus eamdem,
Quam miser amisit, tamen odit et impedit omnes
Quos optare videt in eadem sede sedere.
Qui didicit, doctrice phisi, quo fallere possit
Corde dolo cicius, sunt qui contagia vitant
Illicite Veneris; fatuis tamen efficit illos
Virginibus similes. Alii sunt non violenti,
Non fures, non falsidici; tamen inficit illos
Crimen avaricie, quod et est cultura deorum.
Est alius, qui pauperibus dispergit habunde
Plurima; sed tantum sibi colligit inde favorem
Humane laudis, et prodit rem meritumque.
Exornant alios facundia, lingua diserta,
Larga manus, facies illustris, dextera fortis,

Virtutesque alie; sed sola superbia cunctas
Suffocat. In Britones Lacios hec unica movit.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER NONUS.

Incipit nonus liber.

Nonus agit bellum. Victoria, Cesare ceso,
Arturo cedit. Nova narrat fama Modredum
Arturi violasse thorum : regreditur ergo
In patriam. Precludit iter redeuntis adulter :
Hec causa est virtusque necis. Successor eorum
Est Constantinus. Sequitur Conanus eundem,
Illum Vortiporus, hunc Malgo, Carecius illum.
Discidium civile furit, legacio Rome
Despicitur, regale datur sceptrum Caduano.
Filius ejus eum sequitur Caduallo parentem.
Visibus humanis, premissa nocte, cometes
Luciferum capud exeruit, tot regibus omen
Triste; striges et noctis aves cecinere propinquas
Tot procerum strages, ululantum rixa luporum
Latratusque canum; respondensque omnibus Echo
Incussere metum cunctis. Aurora maritum
Decrepitum fugiens, confuso sanguine vultu,
Obtusis radiis lacrimisque fluentibus orta,
Prestitit instantis presagia certa ruine.
Surgit ab Eois solito maturius horis
Phebus; et ut vidit acies et bella parata,

Pallidus et tristis et languens lumine torvo
Induxit sub nube caput, radiosque reduxit,
Ne videat tot fata ducum, tot funera regum.
Dispositis igitur Laciis hinc, inde Britannis,
In medium Bellona venit, gladiosque ministrat
Telaque militibus. Par est affectus eorum,
Et dispar numerus : numero Romana caterva
Excedit Britones, illam virtute Britanni.
Ecce ruunt partis acies utriusque tumultus,
Et fragor armorum; strepitus et clangor et Echo
Omnia confuse roboant, finguntque supremum
Advenisse diem. Rediisse elementa putares
In chaos antiquum, rerum compage soluta.
Auguselus fortisque Cador, dux Cornubiensis,
Agmen commissum precedunt. Obviat illis
Cum sibi commissa sibi legione Catellus,
Hesperiosque suos secum convertit; at illi
Hostibus obsistunt. Dant vulnera mutua partes;
Ex collisura gladiorum flamma coruscat.
Inde Gerinus adest, et Boso cum legione;
Cui presunt, stantes ineunt, rumpuntque cohortes;
Parthorumque petunt regem, qui impugnat Achillem,
Regem Dacorum. Furit illic Daca bipennis.
Bachantur gladiis, nullius dextera torpet
Stantis in interitum partis. Pars altera certat,
Utraque pars patitur et agit; sed strage premuntur
Majori Britones. Beduer picerna peremptus
Occidit, et Keyus letali saucius ictu;
Nam cum pugnaret Beduer cum rege Medorum,
Occumbit gladio. Cujus miserabile letum

Dum vult uscisci *(sic)*, Keius sub pectore vulnus
Letiferum recipit; Libies tamen agmina regis
Irrumpens, socii transfert exangue cadaver
Ad vultum Arturi, non multum longius illo
Victurus. Luctus oritur per castra dolorque
Et clamor; sed eos instans certaminis hora
Non patitur lugere diu; sed fortis Hyrelglas,
Strenuus ille nepos Bedueri, tristis et amens
Ob mortem patrui, juvenes in marte feroces
Eligit, et secum ducens in bello trecentos,
Vexillum regis Medie petit, impetit ense,
Regem prosternit, perimit ducitque peremptum
Ad patrui corpus, totumque in frusta recidit,
Et monet inde suos invadere fortiter hostes.
Invadunt sternuntque viros, sternuntur et ipsi.
Rex cadit Hyspanis, occumbit rex Babylonis,
Totque senatores et plurima turba virorum
Corruit ex Laciis. Ex nostris sunt duo reges
Tresque duces cesi, quorum dant agmina terga
Versa fuge, cesis dominis; et regis Hoeli
Galganique ducis comitatum concomitantur.
Orba cohors dominis se copulat Armoricanis,
Et simul arma gerunt, simul instant. Turba Quiritum
Ante fugans dat terga fuge, que non fugiebat.
Pars Britonum fugat Hesperios, lacerantque catervas.
Ense viam faciente, viri conamine toto
Ad turmam tendunt, ubi Cesar Lucius astat.
Qui simul aspexit sociorum fata suorum,
Inmodice motus medios se mittit in hostes.
Tunc oritur clamor et lamentabile bellum.

Mille cadunt Britonum, perimuntur mille Quiritum.
Laudibus insignes, rex Armoricanus Hoelus
Et dux Galganus, quorum quis forcior armis
Aut quis sit major non est depromere promptum,
Precedunt cuneos, gladiis secantibus, hostes.
Cesaris irrumpunt cuneum, nullumque virorum
Formidant numerum. Pereunt, perimentibus illis,
Mille viri; per rura vage ruit unda cruoris.
Porro Galganus, quo nil ardencius obstat,
Cesaris impetui velox, velocis ad instar
Fluminis, occurrit, et eum stricto impetit ense.
Lucius exultat, quia cum tam milite forti,
Cum tam magnanimo potuit certamen inire.
Ambo pares etate, pari probitate chorusci,
Viribus equales, equali mente superbi,
Mutua bella gerunt, crebros dant ensibus ictus.
Alter in alterius dispendia mortis inhelat,
Cum Romana cohors accedit, et Armoricanos
Cogit ad Arturum festino tendere gressu.
Arturus succurrit eis, dicitque : " Fideles
Et fortes socii, mecum properate, Quirinos
Sternite semimares, titulisque adjungite nostris. "
Parent; apparet cui mens adquirere laudem,
Incurrendo necem; regem precedere malunt
Quam vincendo sequi. Rex extracto Caliburno,
Irruit in Lacios, sternit ceditque facitque
Ense viam; quemcumque semel ferit, ad Stiga mittit.
Sternit equos equitesque simul. Veluti Jovis ales
Dispergit volucres, veluti leo nobilis ire,
Quem stimulat jejuna fames et ventris inanis,

Ingluvie pellente rapax, avidusque cruoris,
Se gerit in tauros, rapit hos et dissipat illos,
Sic in Romanos desevit marcius heros.
Ecce duo reges, fato rapiente sinistro,
Arturi simul ense cadunt; quemcumque vel hasta
Sauciat aut gladio, vitam cum sanguine fundunt.
Excitat Arturus Britones, Cesarque Quirites
Ad bene pugnandum. Pugnant quandoque Quirites,
Excellunt Britones, illos quandoque Britanni.
Dum sic ambigitur cui faverit alea Martis,
Claudiocestrensis consul Morindus in hostes
Cum legione sua ruit, irrumpitque cohortes
Cesaris, a dorso veniens, nil tale timentis.
Lucius imperio cedit, percussus in imo
Pectore letifere Morindi cuspidis ictu.
Desperant Lacii nec cessant, Cesare ceso,
Cedere cedenti, donec victoria cessit
Brutigenis, victrixque tulit pars omnia victe.
Inde suos proceres in eodem marte peremptos
Separat a Laciis Britonum rex, et sepeliri
Mandat honorifice, nec non et corpora condi
In tumulis Romana jubet ictu Laciorum,
Cesareumque facit portari corpus ad urbem
Romuleam, patribus sed vectigale petito.
Ponderat in Libra sol tempora pondere justo
Equatum cum nocte diem, cum victor ad urbes
Allobrogum tendit, et eas sibi subjugat illic.
Expectat dum cedat hyemps, et dampna diei
Restituens Aries nocturnas subtrahat horas,
Ut, nive cessante, cum prima volarit hyrundo,

Transvolet alpinos cum multo milite montes
Ytaliamque sibi Romamque, dolente senatu,
Subdat, et imperii moderetur frena subacti.
Sed Deus opposuit tantis sua numina votis;
Nam violasse thorum regis, regnique Britanni
Usurpasse sibi sumptum diadema Modredum,
Fama refert, minime justum, minimeque fidelem.
In sibi commissis auditis anxius istis,
Gallorum curam regi committit Hoelo;
Inque suum regnum, cum regibus insulularum,
Occeani pede retrogrado terras equora tendit.
At rex intrusus, sceleris temerarius auctor,
Fedus init cum Saxonicis, et tradit eisdem
Plagam illam regni; fluvioque distat ab Humbro
Ad Scotos populos, et quas Engistus et Horsus
Sub Vortigerno terras tenuere. Chericus
Dux octogentas, Euro impellente, carinas
Plenas paganis populis armisque Modredo
Ducit in auxilium. Modredus convocat omnes
Vicinos quos ejus habebat avunculus hostes,
Et venit ad Rutupi portum cum multiplicato
Agmine pagane gentis populique fidelis.
Occurrens Arturus eis se mittit in illos.
Mille cadunt utrinque viri, cadit inclitus ille
Galganus, cadit Auguselus rex Scoticus; ejus
Yvenus fratris Uriani filius, illum
In regnum sequitur, fortem fortissimus heros.
Arturus, tandem magna vi litus adeptus,
Modredum cuneosque suos ostendere terga
Cogit, inhonestas cedes in terga gerentes.

Impius inde fugit et tendit nocte sequenti
Wintoniam. Regina subit venerabile templum,
Virgineoque choro se conserit, et vidualem
Assumit vitam, viduam mentita; duobus
Nupta tamen, vivisque viris incesta secundi.
At rex Arturus, quia tot cecidere suorum
Anxius et tristis, defuncta cadavera condit
Vestigatque suos, aquila velocior, hostes,
Wintoniamque petit, et eam regemque Modredum
Obsidet. Egressus cicius Modredus ab urbe
Tendit in Arturum. Quot ibi pars utraque fortes
Amiserit, mandare stilo non est breve. Tandem
Destituit campum pars perfida, victa recedit;
Cornubiamque adiens dispersa recolligit illic
Agmina, et expectant regem proceresque sequentes.
Currit harenosus eterno Canibula cursu.
Undique conveniunt illuc, et bella minantur
Intestina sibi, fraterno federe fracto.
In jugulum fratris intendit frater, anhelat
Filius in patrem; victa pietate paterna,
Inminet exicio nati pater : omnia jura
Nature confusa jacent, concessa videntur
Fasque nephasque simul, gladio dum vincere captat.
Qui fera tela tenet, non curat quid sit honestum;
Esse tamen constat merore molestius omni
Et nece deterius, quod tanta licencia ferri
Sit data paganis in Christi dilanianda
Membra. Modrede, tuum facinus, populique Britanni
Dedecus eternum, miser et miserande, misertus
Esto tui, miserere tuis. Tibi federa nulla

Sint cum Saxonibus; nam rem cum nomine ducunt
Saxones a saxis, quibus hii sunt asperiores
Austerique magis. Hostes exclude malignos,
Teque reconcilia regi regnoque tuisque.
Peccasti, te peniteat; tibi parcior hostis
Rex erit Arturus quam Saxones. Ille laborat,
Armaque justa gerit pro libertate tuorum.
Illi nituntur, et votis omnibus optant
Ut subeas servile jugum; nescisque quod olim
Fecerat Engistus genero socer impius? Illi
Eripuit regnum. Manet ardor in omnibus idem:
Ejusdem generis te proles prodiciosa
Prodere molitur. Dum res sinit ipsa, resiste;
Sed quia regnandi te tangit tanta cupido,
Cedere te regi vetat angelus ambicionis;
Et memor ipse sui casus causeque ruine,
Consimile capiens te crimine tollit in altum,
Ut te deiciat lapsum graviore ruina.
Ecce tui sceleris celer et fortissimus ultor,
Cum virtute venit ut Saxones obruat armis,
Quos tociens domuit et ab hac regione fugavit,
Cujus virtutem quadrangulus orbis obhorret.
Wallia servit ei, famulatur Hybernia victa,
Scocia subicitur, Illandria mitis obedit,
Norguegia assurgit, subcumbit Dacia, cedit
Francia, Roma fere facta est provincia, ceso
Cesare; vectigal promittit solis ab ortu,
Regibus orbatus, orbis se sponte daturum
Ad gelidas Alpes, populumque subjacet artho.
Causa duplex trepidare facit quos torrida torret;

Arturi terrore tremunt. Hyspania pacem
Postulat et veniam poscit; quicumque superbe
Contradicit ei, se dampnat, seque reatus
Reprobat esse reum nec dignum ducere vitam.
O miser! o victure parum, quis te trahit error
Ut superare putes cum paucis hostibus illum
Quem totus metuit mundus, quem totus obhorret
Antipodum populus, cui mortis causa, propheta
Merlino testante, via est, si credimus illi?
Sed quod fatorum contra decreta venire
Nulli permissum est, ad bellum tendit uterque.
Ante datum fatis, acies disponit uterque.
Modredus statuit tres turmas et legionem
Qualibus in turma ponit; sibi sex legiones
Servat, et observant ipsum. Sublimis aperta
Voce suos socios exhortans, sic ait illis :
"O juvenes fortesque viri, prosternite mecum
Emeritos paucosque senes, quos longa malorum
Debilitat series, vesterque possidet hostis.
Assigno vobis urbes, castella domosque."
Agmina vero novem, totidem commissa magistris,
Ordinat Arturus, et eis hoc ordine dicit :
"O procerum generosa cohors! o munere quorum
Me metuit mundus, quorum belloque togaque
Consilio fretus domui tot climata mundi!
Ecce phalanx perjura, vage loca congrua querens,
Cornubiam peciit; nec habens quo prodeat ultra,
Restat ibi, de se desperans, cunctaque relinquit
Arbitrio fati. Laus est et fama perhennis
Tot simul a paucis superari, nec labor ingens.

Adde quod arma gerunt contra rectumque piumque,
Non veriti temerare fidem patrumque statuta.
Nos pia causa movet patriam defendere nostram.
Quis putet in bello stabiles dominoque fideles
Saxones empticios, pro munere castra sequentes?
Cum clangor lituum, voces, hynitus equorum,
Cum fragor armorum, strepitus resonabilis Echo,
Ingeminans voces, irruperit aera, viles
Terga dabunt conducticii, campumque relinquent."
Nec mora, concurrunt acies, tantoque fragore
Aer concutitur, quantus fieret resolutis
In Chaos antiquum celo terraque marique.
In primo belli conflictu, mille sagittis,
Mille cadunt jaculis. Gladiis, seges alta virorum,
Secta jacent membra. Late ruit unda cruoris
Et fluit in fluvium. Naturam Canibula fontis
Mutatam stupet esse sui; transcendit inundans
Sanguineus torrens ripas, et ducit in equor
Corpora cesorum. Plures natare videres
Et petere auxilium, quos nondum vita relinquit.
Dum stat in ambiguo cui parti gloria laudis
Cesserit, ecce ruit Arturus cum legione
Quam sibi servarat, illuc ubi stare Modredum
Conspicit, et tendit, gladio ductore, per hostes.
A dextra levaque cadunt quos enumerare
Non est in promptu; cadit auctor prodicionis
Causaque Modredus. Tamen agmina prodiciosi
Ceso non cedunt domino, sed fortiter instant;
Et sternunt Britones, necnon sternuntur ab illis.
Agmina cuncta fere pereunt, regesque ducesque,

Vivo tamen rege, cui mortis janua clausa
Creditur Arturo. Stat et hic, in pectore vulnus
Letiferum gestans; regni diadema Britanni
Dat Constantino genito genitore Cadore.

Cingitur Occeano memorabilis insula, nullis
Desolata bonis : non fur, non predo nec hostis
Insidiatur ibi; non nix, non bruma nec estas
Inmoderata furit; pax et concordia perpes,
Ver tepet eternum. Nec flos nec lilia desunt,
Nec rosa nec viole; flores et poma sub una
Fronde gerit pomus; habitant sine labe pudoris
Semper ibi juvenis cum virgine. Nulla senectus
Nullaque vis morbi, nullus dolor; omnia plena
Leticie; proprium nichil hic, communia queque.

Regia virgo locis et rebus presidet istis,
Virginibus stipata suis pulcherrima pulchris
Nimpha, decens vultu, generosis patribus orta,
Consilio pollens, medicine nobilis arte.
Que, simul Arturus regni diadema reliquit
Substituitque sibi regem, se transtulit illuc
Anno quingeno quadragenoque secundo
Post incarnatum sine patris semine Verbum.
Immodice lesus Arturus tendit ad aulam
Regis Avallonis, ubi virgo regia vulnus
Illius tractans, sanati membra reservat
Ipsa sibi; vivuntque simul, si credere fas est.

Inde duo fratres, Modredi perfida proles,
In Constantinum convertunt. Ille feroci
Mente resistit eis, et eos ostendere terga
Versa fuge cogit. Fratrum fugit unus ad urbem

Londoniam, fugit Eboracum perterritus alter.
Quos rex insequitur et eos interficit infra
Ecclesias, aliosque suos exterminat hostes.
Inde tribus regnum rexit feliciter annis.
Ense nepotis obit Conani, qui tamen illi
Succedit; juvenis mire probitatis, in ipso
Subjecti dignus regni diademate, si non
Esse videretur belli civilis amator;
Nam Constantini fratrem, qui proximus illi
Post ejus mortem succedere debuit, ense
Interimit, parvosque duos quos ille crearat,
Desistitque anno regni regnare secundo.
Vortiporus succedit ei, quem Saxones armis
Infestant; sed eos eliminat. Inde quieta
Pace frui Britones ceperunt quatuor annis.
Rege dato fatis Malgo, succedit eidem
Deffensor patrie, largus dator, hostibus hostis,
Ore decens, membris robustus, corpore magnus;
Sed tamen has omnes virtutes unica labes
Adnichilat penitus, cujus narratio nares
Offendit Domini, penetratque ad sidera fetor.
Qui simul Occeani superavit sex regiones,
De medio sublatus adit vel culmina celi,
Vel sedes Herebi, mediumve quod omnia purgat,
Que recipit proprioque loco purgata remittit.
Inde sibi sumit diadema Carecius, hostis
Justicie, patrie populator, amator iniquus
Nequicie, venie contemptor, segnis in hostes
Inque suos sevus, civilia prelia captans.
Quo regnante venit rex Affricus, innumerasque

Godmundus naves adducens, intrat Hybernas
Ut superat fines. Cui Saxones, impia turba,
Se sociant, veniuntque simul cum fortibus armis
In Britones, bellumque movent, regnumque lacescunt
Ignibus et ferro; nec eis obstare Britanni
Sufficiunt. Quem civilia bella moventes
Hostibus indulgent, hostes regemque suumque
Infestant, timidosque fugant, perimuntque fugatos.
Alma cohors cleri, sanctorum corpora gestans,
Ecclesias, reditusque suos, patriamque reliquit.
Occupat extera gens partem misere regionis,
Et partem retinent Britones sibi. Rege Britanno
Terra diu caruit, et Saxones instituerunt
Tres simul aut plures reges sibi; sed diuturna
Pace frui nequeunt, nam se quandoque cruentis
Infestant armis, et eos quandoque Britanni.
Huc Augustinum, meritis et nomine clarum,
Gregorius presul Romanus mittit, ut Anglos
Convertat doceatque fidem preceptaque Christi.
Ecclesias igitur Britonum legatus et urbes
Visitat, et sanctum semen disseminat illis.
Septem presulibus atque archipresule gaudet
Pars Britonum et multis abbatibus, et monachorum
Cetibus innumeris, cleroque, Deoque dicatis
Virginibus, quos sanctus adit legatus; et illis
Accitis inquit : " Britones, nos dirigit ad vos
Roma, caput rerum, cui vos debetis honorem,
Ut, vestra pariter ope freti, verba salutis
Catholicamque fidem perversos edoceamus
Saxonicos, gratosque Deo reddamus eosdem.

Inde est quod vobis mandamus precipientes,
Summo pontifici subjecti more priorum,
Exhibeatis opem nobis ad restituendum
Anglos ecclesie. Si sollicitudinis hujus
Participes sitis, eritis simul et meritorum."
Urbs antiqua fuit cui nomen *Bangor* : in illa
Claustrales monachi degunt abbate sub uno
Nomine *Dyonotes,* qui quanto Cintia soli
Cedit, et excedit eadem fulgore Bootem,
Tanto precedit vicinos celibe vita,
Artibus ingenuis, laudandis moribus, ore
Facundo, sancta doctrina, religione.
Ille ferens commissa sibi responsa suorum,
Exponit sancto legato, sicque subinfert :
" Sancte vir, admiror te nobis obvia juri
Precepisse duo statui non congrua nostro.
Quis, nisi mentis inops, inimicis predicet, aut quis
Libertate fruens domino se subdere querat?
Ortus et Occasus invisos esse Britannis
Saxones agnorunt, ut quos feritate maligna
Subplantare volunt, hostilis sermo placere
Non solet, immo suos pervertit et obstruit hostes.
Preterea Britonum gens libera ferre recusat
Obsequium cuiquam legato, more priorum.
Presulibus subjecta suis a tempore longo
Esse sui juris consuevit nostra propago."
Dixit, et Anglorum reges audita molestant,
Et minis offendunt cleri responsa Britanni.
Unde ineunt Britones, et eorum funditus urbes
Vi delere student, nulla pietate reducti.

Cingitur innumero Legecestria Saxone. Clausi,
Missilibus saxisque suos defendere muros
Graviter intendunt. Prosternere fortiter Angli
Ad terram properant muri munimina. Tandem
Urbs capitur; pereunt cives, discrimine nullo,
Insontes sontesque simul; sacratus apertis
Arva rigat jugulis cleri cruor; hostia celi
Tota patent valvis adapertis hostica; Christo
Hostia grata placet, non sacrificantis amore,
Sed quia membra sibi capiti conforma gaudet
Conseruisse Deus. O quam admirabile bellum
Est ubi qui patitur reputatur victor, et ille
Qui vincit victus! Cedit victoria ceso,
Cedit cesori confusio, cesus ad astra,
Cesor ad infernum post cursum tendit agonis.
 Dum sibi congaudent capta Six Saxones urbe,
Ecce duces Britonum collatis fortiter armis
Invadunt Anglos. Adversa fronte resistit
Hostilis rabies. Post multum vero cruoris
Undique diffusi, campum pagana relinquunt
Agmina, Christicole pociuntur honore triumphi.
Inde sibi Britones Caduanum, corpore magnum,
Viribus indomitum, sapientem, mente ferocem,
Preficiunt regem. Novus ergo rex fugientes
Anglos insequitur, Britonum comitantibus ipsum
Civibus innumeris. Quos cum prope novit adesse,
Rex Elfredus velociter excitat omnes
Anglorum reges; ope quorum tutus, in hostes
Tendit, dispositis turmis utriusque cohortis.
Consilio procerum ducuntur ad oscula pacis

Reges, inter eos firmato federe tali
Insula dividitur : Caduano cedit ab Humbro
In Zephirum; cedit Anglo pars cetera regi.
Nec mora, mirus amor reges connectit, ut ipsos
Non tantum socios, sed fratres esse putares.
Interea, propria deserta conjuge, ducit
Rex Eldelfredus aliam. Deserta recurrens
Occius ad regem Caduanum, supplicat illi
Ut sibi pacificet regem; quod cum nequit, illam
Tractat honorifice propria cum conjuge, donec
Utraque parturiat. Utero gerit utraque prolem,
Parturiunt parvos. Deserte nascitur infans,
Edwinus ei nomen datur, et Caduano
Nascitur ex propria Caduallo conjuge; nati
Nutritique simul, missi simul ad Salomonem,
Armorice regem, simul edocti rudimenta,
Illic milicie mira probitate coruscant;
Defunctis patribus patrum diademata sumunt.
Nodus amicicie qui patres vinxerat, idem
Vincit eos, et par concordia parque voluntas;
Sed quam brevis esse solet concordia regni
Ejusdem dominis, fidei Caduallo resolvit
Funiculum veteris, et amoris federa rumpit.
Et paris impaciens regni tocius habere
Dum parat, amittit regni tocius habenas;
Nam Caduallonem dum postulat ore doloso
Rex Edwinus ut eum permittat in ejus
Regno, more suo, patrie diis sacrificare,
Imposito capiti regis diademate, dumque
Consulit ipse suos quid ad id respondeat, ipse

In gremio cari declinat forte Briani
Rex Caduallo caput, cujus barbamque comamque
Irrigat effuso lacrimarum fonte Brianus.
Rex ratus est pluvie gutas cecidisse, suamque
Irrorasse comam, cum tollens lumina cernit
Ex oculis cari lacrimas fluitasse nepotis.
Querenti causas fletus respondit : " Oportet
Ut sine fine fleam dum sic gens extera nostras
Enervet vires, et deroget invida vestro
Paulatim regno, cujus pars major eidem
In sortem cessit, nec ea contenta laborat
Usurpasse sibi quicquid retinere videris.
An nescis quare petit Anglicus in regione
Sacrificare tua, cum sit sua lacior? Hoc fit
Ut postquam nactus fuerit tua predia, nostrum
Regnum vi capiat, et nostros nosque releget. "
Hac Caduallo, sui correptus voce nepotis,
Quod rex Anglorum poscit negat. Ille tumenti
Corde furens, regi scribit mandatque Britanno :
" Rex Caduallo, scias quod ego, nolisve velisve,
Trans Humbrum regale feram diadema, diisque
Sacrificabo meis. " Cui sic Caduallo : " Coronam
Et caput abscidam pariter tibi, si sine nutu
In mea jura meo te sors deducet iniqua. "
Commoti reges, collectis viribus, in se
Mutua bella gerunt. Caduallo transmeat Humbrum
Cum ducibus Britonum, quibus obviat Anglicus hostis.
Post cedes hinc inde datas, Caduallo relinquit
Cum paucis campum, fugiensque per avia Scotos
Preterit. Inde petit regem miserandus Hybernum;

At victor Britones adit impiger, et regionem
Illorum penitus ferro supponit et igni.
Collecta vero Caduallo classe reverti
Nititur in patriam, augurio pelliti doctus Hyberni.

GESTORUM REGUM BRITANNIÆ

LIBER DECIMUS.

Incipit decimus liber.

Rex fugit in decimo; classis perit; unica regis
Navis aquas vencit. Infirmus carne nepotis
Vescitur; excipitur regis Salomonis in aula.
Inde Brianus abit. Cadit augur. Bella moventur.
Occidit Eduinus. Convertunt Saxones in se
Arma. Bonis cedit Caduallo; filius ejus
Regnat, et excludit Anglos. Civilia bella
Exercent Britones; perimuntur peste, relinquunt
Regnum. Saxonici redeunt. Rex sanctificatur.
Ivo redit, bellumque movet, nec prevalet hosti.

Spes regni reditusque sui rerumque relinquit
Regem; desperans ad opem tendit Salomonis,
Armorice regis, et, lintea dans Aquiloni,
In Zephirum rapitur. Consurgens turbidus Auster
Commovet Occeanum; tumet equor, et horrida classem
Flamina dispergunt. Dispersam ventus et unde
In diversa trahunt. Nescit quas nauta sequatur,
Aut quas vitet aquas, nec, si sciat, imperat undis;
Nam caligo duplex noctis subiteque procelle,

Excecans oculos, vires usumque videndi
Eripit attonitis, nisi cum collusio nubis
Ethereos aperit aditus et fulminat ignes.
Unda maris nimbique cadunt, duplicique carinas
Impugnant redduntque graves aspergine; pondus
Naves equat undis, equatas obruit unda.
Regia sola ratis superest, superatque marinos
Fluctus et flatus ventorum. Nocte fugata,
Grata fatigatis apparent signa diei;
Vis Austri cedit Euro, cadit humida nubes.
Terra patet precincta mari. Rex applicat illuc,
Qui post amissos socios noctisque laborem,
Languidus et tristis, capitis mentisque dolorem
Vix tolerare potest. Expers sompnique cibique,
Noctibus egrotat tribus hic totidemque diebus.
Quarto deinde die nimis esurit, atque ferinas
Carnes ardenter optat, caroque Briano
Indicat hoc. Arcu sumpto pharetraque Brianus
Per totam insululam discurrit; nulla ferarum
Deprendens illic vestigia, tangitur ira,
Concutiturque metu, ne res optata dolorem
Augmentet regis, cum non invenerit illam.
O miranda viri dilectio! digna relatu
Audituque fides! res non audita priorum
Temporibus! partem femoris mucrone recisam
Torret in igne sui; tostam ratus esse ferinam,
Vescitur, et recipit rex vires carne recepta.
Inde datis Euro velis, portuque relicto,
Tendit ad Armoricani Salomonis lumina regis.
Rex adit, et narrat illi sua fata, petitque

Auxilium. Salomon placide respondet et inquit :
" Auxilium prestabo tibi, diademaque reddam,
Juraque restituam ; sed toto pectore motus,
Admiror doleoque simul quod nobile regnum
Quod nostri tenuere patres, gens extera nostris
Occupat ejectis. A prima nacio presens
Degenerat Britonum. Veteres genuisse modernos,
Si sapiunt post fata, pudet. De stirpe leonum
Egressi lepores; nam de stirpe gygantum
Gens tua Saxonibus cessit, regnumque relinquit
Quod Brutus multo terra pelagoque labore
Quesitum, quondam nostris dimisit habendum.
O probitas laudanda patrum, culpanda moderni
Segnicies populi! Bruto nostrisque subacta
Grecia subcubuit; Maurique, ferique pirate,
Pictavique truces, Majorque Britannia cessit;
Brennius et fratres Gallos urbemque Quirini
Subjecere sibi; Constantinusque, beate
Progenies Helene, necnon et Maximianus,
Imposuere jugum Laciis, et tocius orbis
Imperium forti dextra tenuere Britanni.
Cornubiensis aper, cujus vulgata per orbem
Fama viget celebris, reges quos Ortus habebat
Et quos Occasus, omnes superavit, et ipsum
Perdidit Augustum. Veteres didicere Britanni
Vincere nec vinci; norunt dare terga Britanni. "
His dictis, " Sic, inquit ei Caduallo, rependo :
Multimodas grates tibi, rex. Memor hujus amoris
Quem pretendis ero, dum spiritus etheriarum
Carpserit iste vias; sed ne mirere modernos

Dissimiles patribus, queis cum Maximianus
Venit in has partes: regionis nobiliores
Adduxit secum, nec eis permissa facultas
Ulla revertendi est. Plebs rustica sola remansit,
Propria res cujus timor est et mixta timori
Inrevocanda fuga. Non ego miror aggrestes
Quos natura premit, quamvis fortuna levarit,
Hos in equos equites proprium retinere timorem.
Est aliud quare mea gens pugnare recusat,
Sicut tractavit, tractatum cujus habemus,
Hystoricus Gyldas nostri sanctissimus evi:
Serva phalanx ditata, gulam veneremque frequentans,
Illam precipue per quam Dominus excitat iram
In sobolem, cujus est diffidencia mater,
Dissuevit bellis, nisi que Citherea requirit.
Jura, fides, pietas, patrum reverencia, fratrum
Gracia, conjugii concordia, federa pacis,
Virtutesque alie, populumque fugere ferocem;
In quorum subiere locum violencia, furtum,
Fraus, dolus, ira, mine, civilia bella, venena,
Census, luxurie, luxus, homicidia, scisma.
Quos probitas probat esse probos, reprobat reproborum
Improbitas, justosque ligans absolvit iniquum.
Quo magis offendunt viciorum labe notati,
Hoc magis ascendunt ad honorum summa vocati.
Membra caputque trahunt vicium commune sacerdos
Ut populus, dominus ut servus, rex proceresque:
Inde ruit vindicta Dei, niveosque dracones
Suscitat in rubeos, qui predia, castra, penates,
Flumina, stagna, lacus, afflata tabe veneni

Cuncta cruentarunt infeceruntque, fugatis
De stagno rubeis, sicut predixerat ore
Fatidico vates Merlinus; sicque Britannum
Perdidimus regnum, successeruntque feroces
Saxones, expulsis patria de sede Britannis.
Est igitur nostrum dampnum commune pudorque,
Sicut communis est nostri sanguinis auctor;
Nam Malgo, cujus de sanguine ducimus ortum,
Quartus ab Arturo succedit ei, genuitque
Ennion et Rivum. Genuit pater Ennius Helym,
Qui Jachonem, qui Caduanum; me Caduanus.
At simul expulsus partes pervenit ad istas
Rinus, virgo duci sata Rino nupsit Hoelo,
De qua suscepit mire probatis Alanum.
Ille tuum patrem sic nos a stipite primo,
Quinta parentele series distinguit utrinque."
Interea dum sevit hyemps, Caduallo quietem
Cum Salomone capit; sed nocte dieque Brianus
Auguris in mortem pelliti totus hanelat.
Transmeat ergo fretum, vilique inductus amictu,
Tendit ad Eduini regis penetrale, manentis
Eboraci, pauperque habitu se miscet egenis
Qui regis fragmenta petunt. Soror ergo Briani
Egrediens, pelium ferens, limphamque ministrans,
Agnoscit fratrem, lacrimisque rigantibus ora
Pellitum demonstrat ei, fugiensque recedit.
Accedens igitur in turba, stantis Hyberni
Pectus ferrati burdonis traicit ictu.
Ille cadit moriens, nescitur vulneris auctor.
Inde Brianus abit, et adit velociter urbem

Exoniam, Britonesque suos, quos sparserat hostis,
Congregat huc, et narrat eis que gesserat et que
Contigerant regi. Muris et turribus altis
Exoniam munit; proceres sua menia firmant,
Expectantque simul letanti pectore regem.
Quod simul attonitas Anglorum perculit aures,
Insula tota fremit; veniens cum rege Peanda,
Obsidet Exoniam fera gens, fortemque Brianum.
Dum mangonelli diversaque machina belli
Impugnant muros, dum clausi cuncta coronant
Edita murorum, dum telis texitur aer,
En Caduallo venit, et secum ducit in hostes
Mille viros decies, quos rex commiserat illi
Armorice Salomon. Convertunt Saxones arma
In Caduallonem. Post prelia multa Peanda
Rex capitur, mortique datus est exercitus ejus.
Fedus init pacis captus cum rege Britanno,
Et se, dum juvat, persistere jurat in ejus
Obsequium, Britonumque piam defendere causam.
Rex igitur, collectis viribus, Humbrum
Transmeat, et gladio regnum devastat et igni.
Saxones ergo suos ducens regesque propinquos,
Impiger Eduinus cum milite multiplicato
In Britones fertur. In primo marte peremptus,
Rex cadit Eduinus; cadit Olfridus, inclitus ejus
Filius; Orchadie rex occidit; Anglica turba
Tota perit, nisi quos nox et fuga subtrahit hosti.
Inde triumphator omnes de partibus illis
Saxones evellens, nulla pietate reductus,
In cives urbesque furit, bachatur in agros,

Sevit in agrestes; nullum suus ordo tuetur.
Infantes matresque sue, juvenesque senesque
Cede pari pereunt; nulli sua proficit etas.
Osualdus, regum sanctissimus, arma Peande
Dum fugeret, sociis secum fugientibus inquit :
" O devota Deo Christique domestica turba!
Submissis manibus et supplice voce precemur
Auctorem nostre fidei regemque polorum,
Ut nos de manibus Britonum sevique Peande
Liberet. " Effusis lacrimis genibusque reflexis,
Turba precatur idem. Deus audit justa petentes;
Nam Phebo retegente diem, capit arma Peanda
Et capit Osualdus. In primo marte Britanni
Devicti fugiunt. Quod rex Caduallo relatu
Addiscens, movet arma ferox, ferturque superbus
In sanctum regem. Sanctus rex ense superbus,
Sanguine sacrat humum; melior pars transvolat astra.
Osuinus, regis Osualdi frater, eundem
In regno sequitur, et init cum rege Britanno
Fedus amicicie, regi pro federe pacis
Inmodicas largitus opes, quas ante parentes
Ejus servarant. Sese quoque subdidit illi
Aufridus. Osualdi fratrisque sui Josualdus
Filius Osuinum regno privare laborant;
Sed quia non possunt obsistere viribus ejus,
Promittunt regi donaria plura Peande,
Ut succurat eis. Metuens infringere pacem
Osuini dominique sui, non annuit illis,
Donec quid super hoc domino responderit illi,
Audierit. Super hoc consultus, turpe nephasque

Caduallo reputat contra sua pacta venire.
Interea veniente die qua celitus ignis
Pectora firmavit titubancia discipulorum,
Invitat Caduallo suos reges ducesque
Et proceres, sollempne volens, diademate sumpto,
Regali ritu, festum celebrare. Vocati
Conveniunt. Osuinus abest. Cur solus abesset,
Corrupto fallax interrogat ore Peanda.
"Rex, ait, egrotat." — "Aliter se res habet, inquit.
Non infirmatur; sed habens in corde venenum
Antique fraudis, veterum monumenta parentum
Servat adhuc in corde suo; consortis in uno
Inpaciens regno, solum molitur habere
Se monarchiam contra pactumque fidemque.
Nuper Germanis mandavit ut occius arma
Portantes veniant. Tegitur jam classibus equor.
Jam venit effera gens que te deponere querit;
Sed si permittis, in eum prior arma movebo,
Preveniamque scelus scelerosi, fraudeque fraudem
Collidam : fidei non observare statuta
Non observanti non est, me judice, culpa."
Sed temerare fidem que venerat in stipulatum
Rex ratus esse nephas, regnique amittere jura
Esse dolo gravius, quo tendat nescit. Honestas
Cogit eum servare fidem; sed publica regni
Advetat utilitas : dubius manet inter utrumque.
Consulit ergo suos quid agat rex Demeciorum.
Dum dubitant alii, sic dicens consulit illi :
"Anglorum reges expellere proposuisti
De regione tua contra vota tua scienter.

Haut inpune venis. Germanica natio semper
Fallere credentes didicit sub pacis amictu.
Fallere fallentes non est fallacia; non est
Fallax, fallaces simili qui fraude repellit.
Si dubitas, si turpe putas contraria pactis
Te patrare tuis, saltem permitte Peandam
In cives sevire suos et bella movere
Intestina; tuam patriam populumque reserva.
Anglorum tibi debilitas munimina confert,
Leticiam meror, et vires debilitatem."
Tota cohors collaudat idem. Rex ergo suorum
Inductus monitis, quamvis invitus, in Anglos
Anglis concedit civilia bella movere.
Anglia tota fremit : sevus capit arma Peanda,
Sevit in Osuinum, nullo revocatus amore,
Non prece nec precio, non vi, tonitruve minarum.
Osuinus vero cum sevo prelia rege
Agrediens, triginta duces, regemque Peandam,
Innumerosque viros perimit, potiturque triumphô.
Induit Ulfridus patris diadema Peande,
Ulciscique sui molitur fata parentis.
Discordes Caduallo ligat sub federe pacis;
At septem lustris transactis et tribus annis
Ex quo suscepit regni moderamina, cedens
Rex Caduallo bonis nature debita solvit,
Moreque regali conditus aromate, mira
Conditur in statua fabricata ex ere recenti,
Stature regis equa, magnoque caballo
Insidet ejusdem fabrice similisque metalli.
Stans armatus eques in equo, superadditur urbis

Londonie porte, rapidumque spectat ad Austrum.
Quadrupedi pedibus subdunt in honore beati
Martini factam ecclesiam, certoque colendam
Assignant cleri numero cum dote statuta,
Qui pro rege suo cunctisque fidelibus oret
Illic, et celebret sacre sollempnia misse.

Conveniunt igitur de regni partibus omnes
Sacri pontifices, reges, aliique potentes,
Ad Cadualadrum; tanto succedere patri
Condignam sobolem decorant diademate regni.
Rex novus ergo, Deo devotus, mitibus agnus
Adversisque leo, quociens irascitur ira,
Non donatur ei; sed eam sic temperat, ut non
Judicium mentis pervertat vel racionem,
Et memor ipse sui generis, quia moribus auget.
Saxones excludit, novat opida, roborat urbes,
Tutatur regnum, justos amat, odit iniquos,
Justiciam servat, hostes enervat, amicos
Ditat, defendit viduam, sustentat egenos,
Supplicibus parcit; illis sua rura resarcit,
Quos quibus effera gens temere spoliaverat olim.
Pax, illo regnante, viget ter quatuor annis;
Sed quia nulla diu stat firma potencia rerum,
Quas secum Fortuna trahit, que semper in orbe
Volvitur, et nunquam stat certo robore fulta,
Publicus ecce dolor et publica causa malorum :
Rex infirmatus diuturna febre tenetur.
Inde fit ut Britones, civilia bella moventes,
In cives urbesque ruunt, in rura suosque
Ruricolas. Nulli prodest munimen asili;

Nulla est ecclesie reverencia, nulla parentum,
Nullus amor fratrum; cleri jacet ordo sub ense;
Sed Dominus, qui cuncta videt, nichil esse salubre
Sincerumque nichil in toto corpore regni
Prospiciens, delere cupit cum plebe potentes.
Ergo lues gravior cladi superadditur : aret
In terra semen, vel germinis herba segesque
Non venit ad culmum; fallunt sua vota colonos;
Defectus cereris panisque carencia diram
Esuriem pariunt. Nec eis animalia multum
Ad vitam prosunt; herbas, volucresque ferasque
Radicesque suis commendant ventribus, omni
Materia victus consumpta; nec tamen inde
Ingluvie ventris sedata, mortis ymago,
Torpor iners, pallor, macies, et meror ubique.
Nusquam deest moriens, non plangit filia matrem,
Non sua mater eam, non claudit lumina patris
Filius, aut matris leto moriturus eodem.
Non defuncta queunt sepelire cadavera vivi,
Quos manet instantis urgens vicinia casus.
Mortuus et moriens, languens et vivus in uno
Conveniunt lecto; nec vivo mortuus ullum
Incutit horrorem, mora mortis morte molesta
Est magis afflictis. Sub sole relicta liquescunt
Corpora, que totum corrumpunt aera vivis.
Altera causa necis, quos mors permittit abire,
De regno miseri fugiunt aliena sequentes.
Rex fugiens petit Armoricam, regnumque relinquens
Disserit has querula miserandus voce loquelas :
" O regio dives! o nobilis insula Bruto

Responsis ostensa Dei, regnata Britannis
Regibus assidue, non desolata suorum
Consilio procerum, propriis nudata colonis,
Civibus orba tuis, que nusquam subcubuisti
Hostibus in bello! de te sine cede triumphat
Sola fames. Jam vultur edax, corvusque, lupusque,
Dilaniant generosa ducum sub sole relicta
Corpora, mixta vage nullo discrimine plebi.
Ruricolis tua rura suis, et civibus urbes
Et castella carent; nullus citharedus in aula,
Nullus in ecclesia cantor, non organa dulces
Perstringunt modulos; funestas nocte querelas
Devia promit avis; sterilis tua terra cruore
Fertilis est hominum; sine semine falce secanda,
Gramina luxuriant. Cunctis mea regibus olim,
Nunc est facta feris habitacio, vile luporum
Hospicium catulis, et fedum vulpibus antrum.
Hoc merito patimur, quum peccavimus; in nos
Fulminat ira Dei, quem nos offendimus; in nos
Ulcio digna venit; nostros purgare reatus
Debuimus, dum tempus erat. Paciencia Christi,
Longa nimis, justam vindictam distulit, ut nos
Excessus nostros delictaque corriperemus;
Sed quia voluimus pravos compescere gressus,
Et magis atque magis crevit vesania nostra,
Ipse Deus cernens in toto corpore regni
Omne caput languens, cor merens, putida membra :
"Non opus in medico sic infirmantibus, inquit.
Filius et genitor, genitrix et filia, clerus
Et dux et miles mortem meruere subire :

Occius intereant. Lata est sentencia, latam
Angelus exequitur, cujus mucrone perempti
Morte pari Britones pereunt, insonsque reusque.
Saxones et Deiri, Picti Scotique, redîte
In regnum tutore carens : jus vendicat inire,
Qui prior invadit rem quam non possidet alter."
Interea cum classe sua rex tristis et exul
Intrat in Armoricam, quem dux illustris Alanus
Suscipit, et refovet consolaturque dolentem.
Cetera pars Britonum quam mors permisit abire,
In diversa fugit quo sors sua dirigit illos.
At simul est sedata lues, optataque venit
Fertilitas, et Saxonicis est cognita rerum
Gestarum series, regnum sine rege, suisque
Depressum populis, repetunt, habitantque coluntque.
Que Cadualadri postquam res attigit aures,
Congregat Armoricos juvenes, et, classe parata,
Strenuus ire parat in Saxones, et religionem
Illustrare suam, regnumque resumere regni;
Cum nox de celo descendens nocte sopitum
Excitat atque vetat regem quo cogitet ire,
Dicens : "Parce tuis votis. Optare quem optas
Utilitas tua reprohibet; sapiencius opta.
Temporis ista tui non est victoria illa;
Ista reservantur, Merlino teste, futuris.
Ecce dies veniet, venturis grata Britannis :
Exilii finis, annus jubileus, origo
Leticie, regni reparacio, summa bonorum;
Saxonibus terror, regnandi meta, dolendi
Principium, tempus fugiendi, causa malorum.

Postquam stirps Britonum, posita fcritate,
Diluerit, Dominoque placens placaverit illum,
Et causa cessante, Dei cessavcrit ira,
Tu vero quia sunt tua crimina vota, vetaris
In regno regnare tuo; regnabis in alto
Celorum solio post hec discrimina vite.
Peccasti : te peniteat, peccare quiesce
Et pete Romanam sedem; tua facta fatere
Summo pontifici, qui te purgabit ab omni
Crimine quod fueris confessus, erisque
Sanctus cum sanctis et rex in divite regno."
  Omnia rex audita duci declarat Alano.
Ille prophecias Aquile, docteque Sibille,
Merlinique legi faciens, nil invenit istis
Oppositum monitis. Sic ergo consulit illi,
Dicens : "Angelice voci parere paratus
Esto, jussus adi Romam; regnumque Britannum
Filius Yvo tuus adiens cum milite forti,
Saxones impugnet, ne sic sine vindice nostrum
Possideat regnum contra jus gens inimica."
Consilium ducis Armorice rex approbat, exul
Discedit, sedem Petri petit; excipit illum
Sergius, absolvit, confirmat. Nec mora, morbus
Regis membra gravat, nature debita solvens
In duo dividitur : descendit corpus inane
In matris gremium, de carcere corporis exit
Liber, et ascendit ad Patrem spiritus ejus.
Secula sex et lustra octo, dempto tamen uno,
Post incarnatum Verbum venisse feruntur
Cum Cadualadrus celi successit ad arcem.

At sancti patris Yvo dignissimus heres,
Quem pectus, quem forma decens, quem dextera fortis,
Quem mores, quem larga manus, quem gratia Christi,
Quem constans animus prefert et dapsilis aula,
Dispersos revocat Britones, regnumque Britannum
Classe petit, cum quo Ymius impiger, illi
Haut impar meritis, ejus carnalis amicus.
Discurrunt igitur, rapidorum more leonum,
Per regnum; gladiisque viam facientibus, Anglos
Dispergunt traduntque neci, nil tale timentes.
Anglica turba pavet, Britones fugit, invia querit.
At simul attonitis animus redit, arma capescunt.
Hostibus obsistit omni pars utraque nisu.
Mutua bella gerunt, datur undique mutua cedes.
Inde patres matresque pie, quos longa senectus
Quosque gravat series bellorum, talia dicunt :
" Et quid erit tempus in quo cessaverit ista
Tempestas bellique lues, et micior hora
Venerit, et dulcis concordia paxque benigna?
O Bruti regio, miserande condicionis
Insula, plena doli, Veneris domus, hospita Martis,
Sanguinis urna, capax viciorum sportula, testis
Fortune stabilis, mendaces esse poetas
Convincis, qui stare deam, quam volvit in orbe
Orbita, posse negant! Fortunam stare tenaci
Proposito, te teste, probas, nusquamque moneri;
Nam qualis tecum cepit persistere, talis
Perstat adhuc. Regni cepisti nomen habere
Vi gladii; tua cepta tenes, tua cepta tenebis,
Dum poterunt Britones et Saxones arma tenere.

Progenies Priami, fera gens, quam blanda molestat
Pax, quam bella juvant, que semper vivis in armis,
Cui semper discors concordia, cismaque concors,
Ecce venit vindicta Dei, dignaque reatus
Punit clade tuos, regnique polluis expers
Hujus eris, tua destituens, aliena sequaris."

At genus Anglorum, stirps impia, nacio fallax,
Gens in marte fugax, in agendis fraudibus audax,
Turba bibax, soboles mendax, populusque bilinguis,
Excedit numero Britones. Probitate Britanni
Excedunt Anglos; sed quare Saxones Angli
Dicuntur, mihi, Musa, refer, ne nescius errem.
Respondet sic Musa mihi : "Dat patria nomen
Illud, id eventus nomen facit angulus Anglum;
Anglicus angelicus tamen exponi solet : hujus
Nominis expositor et dictus apostolus Angli
Gregorius populi respexit ad exteriorem
Candorem vultus, cum quondam dixerit Anglos
Angelicos; tamen angelico perversa nitore
Mens caret, Anglus est Sathane hujus nominis auctor.
Forte vel interior determinat angulus Anglos,
In quo cauda riget, vel id ex vi gloria nomen
Composita exponit, sine qua gens illa futura est."

Interea dum bella ferox gerit hostis uterque,
Dumque novem lustris patitur pars utraque passim
Dampna sue partis, ingressi denique carnis
Unius cujusque viam, fortissimus Yvo
Et collega suus, Britonum tutore carentem
Destituunt populum. Populum sine rege relictum
Anglica persequitur rabies, murumque minorem

Excludit major, et contra federa juris
Acephali Britones spoliantur jure paterno.

Jam mea pene ratis fluctu maris obruta, portum
Optatum tangit, et quam nec seva Caribdis
Nec catuli Scille, nec terruit equoris unda,
Terrent terrarum fantasmata, terret edacis
Livoris morsus, tormento sevior omni.
Quis locus invidie, quid agit detractio mordax?
Hic ubi culpat opus, propriumque fecerat auctor,
Invide cur cernis obliquo lumine labro?
Indignante legis mea carmina, cur ea dente
Scabro corrodis? Non sunt, me judice, digna
Laude, nec in medio recitanda diserti.
Nil ego provectis, nil doctis scribo magistris,
Sed rudibus rude carmen ego, non verba polita
Non tragicis satis apta modis, non digna cathedra,
Non medio psallenda foro; cano gutture rauco.
Non plausus populi, non famam, non sapientum
Judicium quero; satis est mihi si puerorum
Gratus in ore legar. Procul hinc, procul esse periti
Saxones hinc abeant, lateant mea scripta Quirites;
Nec pateant Gallis, quos nostra Britannia victrix
Sepe molestavit. Solis hec scribo Britannis,
Ut memores veteris patrie jurisque paterni,
Exiliique patrum, propriique pudoris, anhelent
Vocibus et votis ut regnum restituatur
Antiquo juri, que possidet Anglicus hostis;
Neve male fidei possessor predia nostra
Prescribat, sumatque bonas a tempore causas.

At parvi quibus istud opus commendo, rogate
Pro vestri vatis anima, famaque perhenni
Antistes vestro vivat Cadiocus in ore.

Explicit decimus liber *Gestorum Regum Britannie,* per manum GUILLELMI dicti de REDONIS, monachi.

VARIOUS READINGS.

VARIOUS READINGS.

COD. VALENT.

7. terre.
9. spargit.
15. nascio.
18. casum.
19. Teumaque.
20. Actorisque.
22. sibi *pro* si ibi.
24. parricida. *In textu nostro lege* casu.
27. Phrygiorum.
29. Pirrus.
37. sanguine.
39. agrediens. — Orsa.
46. reddat.
52. condictionis.
54. armarumque.
67. fiant.
70. Pelagos.
74. Asaracus.
81. resignans.
84. tyranno.
85. malvis.
99. Danai.
106. inquit.
119. tum.
124. Eucho.
127. emissis.
141. tacite.
143. catena.
161. D. cum. — temptoria, *passim.*
164. optatum.
165. perenni.
166. nefasque.
173. Nusquam.
178. Unus hic.
180. Hinc. — evasit, o. amnis.

COD. LOND.

7. terre.
15. nascio.
Deest titulus.
27. Eleni.
31. ipsam.
33. A . j. longuoque labore fretoque.
37. sanguine. — Orsa.
60. Assaratus, *passim.*
61. invictissima.
63. aufferre.
64. Natus legitime.
69. Frendit.
70. Pelagos.
85. mavis.
98. inhermem.
110. inhermes.
119. tum.
124. Equo.
126. Incucitus.
127. obmissis.
138. falanges.
141. adhuc.
151. *Deest* in.
174. s. f. in c.
177. videri.
180. Nunc. — armis.

COD. VALENT.

202. ex his.
226. sirtes.
227. Predulci. — Syrenes.
229. vite.
237. collabitur.
245. Loegecia.
250. Inveniunt. — vetera.
258. neveis. Tympora.
269. grassariis.
270. circumspicis.
290. Dicies.
292. exiit inde.
293 Ad visitandam.
301. Sirenes.
302. Turrenum.
307. equiparari.
309. Acsi puero.
310. vivit.
314. Littoribus. — hortisque.
331. genus omne.
346. Herinis.
354. Utque leo.
364. gigantes.
366. Sudardus.
367. trecentum.
372. turba.
376. vidit.
395. altaria.
399. Ut ibi.
400. turmis.

COD. LOND.

194. designet.
197. Tam nobilis.
210. Ennogenta.
215. Enogenta.
229. E. imme.
231. facio vobis.
232. marito.
233. vitave.
245. Lœgencia.
250. Inveniunt. — Dyanae.
257. syndone.
260. J. cerve et Dyane d. D.
261. Significat b. esta J. cerve et D.
267. Dyana.
268. penetrans. — Refulgens.
270. conspicit.
275. Queque.
283. *Deest versus.*
287. s. servat.
293. visitadam Zareamque.
295. Q. tum.
306. conveniunt.
307. equipparari.
323. legatus.
328. Numquit.
330. concipiens.
332. facta tuo nulla est.
333. Hibertus.
335. duplicans.
337. Hiberti, *passim.*
345. juncta.
346. Troes Herenis.
354. visu.
357. Quem.
365. caternos.
370 Agreditur. — caputque.
390. Depopulantur.
395. assalia.
399. Ut n. G. posuitque r. regum.
402. Jubiter.
409. e. ejus.

COD. VALENT.

416. perimatur.
420. cognamine.
437. tanto.
456. Quarta.
457. Litore.
461. cernere. — Albion.
464. gigantes.
465. *Hunc versum, qui deest in codice* 8491, *ex cod. Valent. deprompsimus.*
469. feram gramine.
470. tum est.
485. Goemagum.
487. ille.
489. certam.
491. certat.
493. Certat.
498. C. sibi frangi.
499. Unam in levo.
502. projicit.
505. Lyndonias.
508. Gaulica.
511. Donvallo.
537. Loegreria.
539. Wallia.
542. Uber, *passim.*
546. Kamber.
547. quod fugit.
552. pulcras.
553. Estildis, *passim.* — pulcrior.
557. ivisset.
561. Hiis iratus.
565. spernent.
566. cubicula.
568. dispendia.
582. Hanbren, *passim.*
584. Madden, *passim.*
587. Estildin.
588. Guendoloenam.
392. regimen regina regens.
593. Estrildim.
596. Sabina.
598. *Deest versus.*
600. resignat.
602. Omerus.
603. Malynque, *et inferius* Malys.
613. vitat.
615. Offensaque.
616. Ceptrum.
618. Dilaniatque. — nefande.
619. Prodit.
620. ceptra, *passim.*

COD. LOND.

425. *Deest.*
428. mittat.
434. habuit.
435. Nec.
451. G. semper.
V. cl. Fredericus Madden, eques auratus, hic adjecit: " the remainder of the 1st book and beginning of the 2d is here wanting. "
597. *Hic iterum cod. Lond*
599. Macden, *passim.*
601. *Deest.*
610. debere.
613. nephande.
615. xxti, *passim.*
616. dum tum venatur.
620. *Deest* Saul.
622. Est.

COD. VALENT.

623. igne.
625. vingenta.
627. Silvis.
628. abire.
636. V. Bruti.
638. Leirus.
643. Kaerlil.
650. Leiri Ruchudus dyadema.
656. Sephitoiam.
659. Lenice.
662. Ballea.
669. Leir.
670. Kaerleir.
671. Lerechestia. *Deest* eadem.
672. Gornorilla.
673. N. est C. junioris.
678. extat.
688. amore.
699. retenta.
701. ex parte sorore.
708. conjux.
719. ministrent.
720. id p. firmant.
721. procreat.
723. Gorgonorilla.
741. *Hunc versum et sequentes, in ms.* 8491 *desideratos, ex cod. Valent. deprompsimus.*

COD. LOND.

629. refferente.
634. adit.
636. Scute cognamine.
638. Leyrus.
643. Kaerleyl adit.
644. Q. regit.
648. T. Hester.
650. P. m. Choy^{a}li.
656. *Deest* Quod. — M^{a}r.
659. Leu. Yoel.
663. Cujus.
670. Caerleyr, ē.
671. In nostris linguis.
672. Gornozilla.
673. Ragau, *passim.*
687. carissime.
699. retempta.
702. F. tendit.
703. Regis Aganippi.
705. quam rationis.
716. procerum tandem.
723. Gornorilla.
736. Honninum.
737. Ragau. Rege.
742. *Deest versus.*
746. Queret.
747. cerebro.
750. Deicis.
752. Leyr. — circomdabat.
754. Tesiphoneo.
755. Exheredat.
765. O. q. sua rata.
766. Quam.
774. p. tanta.
777. ranusia.
778. Cordillat num.
782. regni in.
783. P. pro meritis, ut q. me nosse.
786. G. Francorum rex adit, illic.
797. Leyr.
801. dimittens.
807. succedit ei.

COD. VALENT.

814. *Hic desinit hiatus in cod. Parisiensi, et incipit fol.* 13.
819. bienne.
823. Tynedagius.
826. Tunedagius, *passim.*
828. Ysayas.
829. eumdem.
835. Jago; Kenmarcus.
837. Porex, *passim.*
840. Ferrucem.
844. Ferux.
846. in magnum facinus. — anxia factum.
852. sine scismate.
853. Donvallo, *passim.*
855. Clotenis.
856. toto Loegeria.
858. Rudaudus.
869. sic perimunt.
878. fugiat. — Sit.
882. *Deest* siccam.
883. Lustribus.
887. dyadema, *passim.*
893. An.
897. Marianorum te repellente.
899. conjux, *passim.*
900. Norgeveci r. Elfini.
903. Elfini.
908. chohortem.
910. R. Dactus Guilchardus.
917. Dactus.
918. Norchahumbrense.
923. captaque.
928. bacchabor.
934. Calastrium.
943. *Deest* gladios.
945. secuta.
950. Brennius. — sine fine.
953. repetit.
968. miro.
969. Cornubicum Cathenensi.
972. cancellant.
976. oris.
985. promtus.

COD. LOND.

814. obprobria.
816. ponunt.
832. gutas.
834. Gurguiturus.
835. Tyago; Kinim.
840. F'entem.
843. Porex.
846. anxia facta.
847. Poricem.
870. fuge.
881. et aratur.
882. consumit.
884. Reinius et Belinus.
897. Raulphus.
910. Rex Dactus Guielatus, *passim.*
916. diverseque littora.
917. Rex.
920. ergo rei.
930. Optulerit.
944. lapsu.
960. A Dactis.
966. ditatas.
969. Conichitum.
972. cancellat.
974. perornat.
975. unique.
980. Allobroges.
983. At si.

COD. VALENT.

990. Daccia.
991. bellua.
992. Deponitum.
1000. athavisque.
1013. Tronovantum.
1014. *Deest versus in cod.* 8491.
1016. Nascio.
1023. Prosemie Gabroque.
1030. T. et.
1041. exercitus.
1043. Quid.
1049. intagine.
1060. phalerata.
1061. norunt.
1065. atonitis.
1079. Gorhaudus.
1080. Belini.
1086. Dactia.
1088. Dactos.
1092. Obviat.
1100. vasta.
1103. Guithellinus.
1113. onusque.
1114. Kaimarus.
1115. Danius ejus.
1116. Morundus.
1119. repertur.
1150. surca.
1154. talarisque.
1156. Archigalo, *passim*.
1163. Elichirus, *passim*.
1171. deducit a. thalamoque.
1172. factis.
1181. Paledurus.
1185. dominatio.
1188. immitatur.
1189. Arthgollonis.
1191. Post quem. — Eminus.
1193. Ydvallo.
1195. Gringerancius.
1197-1200. *Desunt.*
1201. Euoc.
1202. Cloteus, Gorhuandus.
1203. Blegabledus.
1206. Achimayl, Rodion, Roderchius.
1207. Saimul, Penisel, P., Capoirus.
1208. Digellus.
1215. Cassibellanus.
1216. Androge.
1220. nobile.
1225. Ortandi.
1230. Ydropisis.
1234. Parthos.
1240. eodem.
1243. cedaris.
1244. Gallica vita.
1252. Principes.
1255. litora.
1266. eventi.
1268. Sed Julius. — ejus in ipsum.
1272. Jabienus.
1273. caput.
1305. dirupta.
1311. ad imum.
1319. hanelat.
1320. Interitum.
1321. d. lapsim.
1324. petitas.
1332. cinis odores.
1350. parte.
1354. C. a., hinc inde necemque subire
Pugnando, *deest.*
1381. Tenacius.
1395. tote.
1397. gescit.
1406. Patruus meus.

COD. VALENT.

1414. tristandus.
1418. *Deest* ego.
1429. Addicit.
1431. nefasque.
1433. Pompeyo surgente.
1439. Tennuacius.
1438. Caubelinus.
1440. M. et donis.
P. 53. *Prologus libri quarti.*
1443. ceperit.
1446. *Intervertitur ordo hujus versus, necnon et duorum sequentium, sic dispositorum :* Rusticus, Lucius, Ecclesias.
1452. In regno. — *Deinde* Incipit Liber quartus.
1453. Cambellino, *passim.*
1468. Messyas.
1476. Egyptum p. Domino.
1483. longa.
1485. Arvitigus, *passim.* — sceler.
1486. Regna.
1505. Lenius.
1509. capud.
1512. Procestria.
1513. Anviragumque.
1514. Guitoniam.
1526. Anvirago G. d. sata.
1533. Anviragus, *passim.*
1537. succedisse.
1539. Vapasianum.
1541. occius.
1557. segnior.
1558. juvenilis.
1565. perlucidior.
1570. ditamina.
1580. babtismatis.
1581. mondari.

COD. LOND.

1594. tradantque.
1600. disposita.
1602. inde reversi.
1605. Luscius.
1612. reddere.
1617. et quandoque.
1620. Scitas.
1629. est dyademate mota.
1637. gladii.
1640. Condempnando G. quem.
1641. Occurrit. dyademate.
1648. Pyratico.
1650. littoribus.
1651. occrovo.
1659. timet.
1661. hanelat.
1662. Namque.
1664. *Deest versus in cod. Lond.*
1671. demetit.
1672. ortum.
1681. *Deest* it *in cod. Lond.*
1684. pudente.
1688. deffuncti.
1694. Suplice Demetici.
1715. victoribus.
1717. Dyocleciano.
1723. posito.
1726. Gutura.
1733. Collecestria.
1734. marte.
1736. *Deest in cod. Paris.*
1740. Experies.

COD. LOND.

1743. viridentis.
1751. ingeniis.
1756. dyadema, *passim.*
1758. annis.
1765. generosas.
1766. pessimus.
1772. primis.
1774. cespitis.
1781. sceptrum cape.
1784. penates.
1786. mondi.
1788. Joelinum.
1803. Succumbit.
1808. O. u.
1812. sit.
1817. regis unica.
1820. Joelino.
1726. adducere.
1831. *Deest versus.*
1834. Q'.
1836. Aspiciens.
1862. R. legati.
1863. didiscerunt.
1871. nulli molimur.
1874. Inductus.
1876. Karadoci.
1881. Opida.
1890. V. in.
1903. T.t. regnum quod te regnante regetur.
1909. U. et v. sum vi sive.
1923. Resigna.
1933. injuste.
1940. homicidia votis.
1941. Perpetrare.
1944. nusquam Ramisia.
1945. Mobiliore. sp'c. *Lege* spiritus.
1946. O r. o tibi r. nunc p. aū.
1947. A. c. etas, nec regnum.
1948. e. n. que.
1950. *Deest versus.*
P. 71. *Deest rubrica.*
1956. Armoricam fratres adeunt duo; regem
Dux adit E., *melius.*
1962. Innumeris, *melius proculdubis. Hic interponitur alinea.*
1963. jungit.
1964. *Adde semicolon post* Romanis.
1968. *Nullum ibi alinea.*
1973. Dyodoco.
1973. nimphis.
1977. Littus. *Sic et v.* 2047.
1982. Vannius. Malgaueti.
1985. Tota B. M.
1996. *Post hunc versum legere est:*

Quam facta Romani laniarat turba senatus.

1998. Subjectus p. a.
2000. Vanius. *Alinea hic interponitur.*
2001. vacat.
2004. mittat.
2015. In sola sua vota fuga. Timor et tremor illos,
2019. Hastilia.
2029. Guicellinus, *passim.*
2031. Androenum.
2032. Conanus,
2033. ut regni.
2035. Androenus.
2037. marte.
2050. Britonum marte fugata.
2056. nutriverat.
2062. Votigernus. *Sic passim.*
2066. parare.
2086. remisse pigebit.
2087. depenere.
2091. Detractat in regnum.

COD. LOND.

2095. anelat.
2102. R. igitur ait.
2109. Et commessales.
2113. mutat.
2115. pallit.
2130. pro dolor!
2131. et ille.
2133. occumbat.
2150. S. h. onus, *melius.*
2154. carinas.
2155. C. t. recipit. Orsus.
2161. relegatur,
Sorte relegati remis sulcavimus equor,
Vel tibi, *etc.*
2177. Si v. consortes contigerit.
2185. M. n. tribuunt.
2189. exannia.
2191. Pollicitatur.
2192. tueatur.
2197. dicit ei.
2199. Aurelium.
2200. Ybernos.
2201. Et Daccos.
2202. queremus.
2208. *Lege* sic.
2210. quem, *male.*
2212. Nostra f. f. c. vestre.
2213. Dixit, ac Engistus.
2217. Cindit.
2222. v., illas G.
2223. Ronven.
2232. Impletum.
2233. *Laurenchine warsail.*" R. ergo.
2236. *Drincayl.*
2242. patris pater et s.
2247. Disparit.
2254. E. igitur d.
2256. j. quos tres.
2258. Gatigernus.
2260. alma coruscant.
2263. Pelagus.
2264. Engistus.
2266. q. te tua vexat.
2267. veniat.
2288. non sulgus vocatus.
2289. *Deest* Rex.
2297. dispergit.
2298. castra.
2306. Privigni.
2313. micati, *sed male.*
2321. suscitet, *recte.*
2331. cathervas.
2334. *Deest* quia.
2341. mayorum.
2344. non nimie.
2345. communi.
2350. cognamine.
2352. honusto.
2353. Que tamen — misit.
2357. plaudit.
2359. u. ac.
2362. Cum vero nullum.
2366. Ethyr.
2378. sollicitant.
2382. inquiri.
2384. nomine.
2386. Aspiciunt.
2391. s. natus.
2392. q. sis nescitur.
2396. miranda relata.
2397. astitit.
2398. monacali.
2413. invicta.
2421. Magnancius. *Sic passim.*
P. 89. *Deest rubrica.*
2432. Ybernia.

COD. LOND.

2434. Uter. *Sic passim.*
2441. distractorum.
2446. Qui.
2449. disserta ferendos.
2453. conferre.
2454. noscit.
2457. Effoditur.
2458. *Deest versus.*
2460. *Forsan coma post* perfidie *ponenda foret.*
2464. magna draconum, *rectius.*
2470. anelitus.
2486. flumineus.
2487. ritu.
2493. e. enarrantibus ejus.
2494. tibi.
2503. *Post hunc versum legitur :*

Ipse tamen mea fata michi, finemque revela.

2509. Subduntque.
2513. f. hinc.
2519. Mulctabit m. celestes.
2522. petunt.
2523. publicat.
2525. Illum pontifices decorant.
2527. perentum.
2534. flamarum.
2539. fratrem, *ambo codd. Mss.*
2546. Ex aquilonari p. Daccos, Venedotos.
2548. varia.
2552. R. ipse.
2558. belli.
2561. occius.
2566. *Deest versus.*
2570, 2571. *Desunt hi duo versus.*
2575. recursum.
2579. Preparat. *Lege* excitat, *correcta typographi menda, et* o styrps generosa *ut in cod. Lond.*
2584. non voce.
2585. pars ista triumphi.
2587. Concurrunt.
2588. hinnitus.
2604. vinctis.
2606. Cogunt. inherti.
2607. Pulcrius e. putant m. subire pugnando.
2628. l. amor.
2638. certat. certum.
2643. triumphum.
2646. T. in.
2650. victum.
2655. V., membra.
2656. Lassa.
2664. Agap.
2666 et 2667. *Desunt hi versus.*
2670. occius.
2676. subicimur, *rectius.*
2682. Miserens miseretur.
2686. *Deest hic versus.*
2688. T. naves.
2690. enarvat.
2696. relinquit.
2697. Erandicando vicia, plantando b.
2703. immo.
2709. H. esto, *male.*
2718. O. q. e. et erit.
2723. Presentis affatus.
2724. nosse.
2731. Ybernia.
2733. Ex castris.
2735. Adhuc, *male.* Sic s. j.
2738. Eam, *male.*
2739. aufferri.
2742. languore.

COD. LOND.

2743. lavabant, *rectius*.
2747. Utri.
2768. inmorum, *male*.
2770. anullatoque.
2773. dixit.
2774. *Lege :* ducuntque ad littora, ducta.
2778. Penthecosten.
2780. Regi.
2791. stabat in m. Talaro.
2799. Guillomini.
2803. falanges.
2805. Utrem.
2808. corruptus capa.
2809. phisius.
2811. pisidas.
2817. conditur.
2818. in monte.
2835. succedere.
2839. *Deest* radius. — Unica.
2841. Que tibi n.
2846. Guillominus.
2850. *Deest versus*.
2854. eum quem.
2855. Uter Pendrangon v. m'.
2861. molestat.
2865. certant.
2866. obcumbunt.
2880. invadite.
2894. ditat.
2907. C. r. in.
2910. Opida, Tyndagallum.
2911. H. Ingerna.
2917. Ulsinus.
2919. ipse.
2920. Jordanis Tintagalensis.
2921. A. regis famuli Britelli.
2922. Tintagalum.
2923. potitus.
2924. creditus.
2926. homo, tantus sit in illo Tempore conceptus; nam, *etc*.
2949. se facit.
2950. in cesare regem.
2956. Vix.
2957. fatigat.
P. 109. *Deest rubrica*.
2963. Coldrinus.
2965. dispergit.
2966. S. convertit.
2969. d. s. dona.
2970. sollenizat.
2976. Omerus.
2977. Tulius.
2978. A. t. nutu.
2982. Anchisse.
2987. cognor.
2997. victis invicta.
2998. *Post hunc versum legitur :*

Affectum, non est acceptior hostia Cressi.

3000. associatus.
3004. acquirit.
3009. bachatur.
3010. Ac.
3012. nefanda.
3014. Umbro.
3019. sic, *rectius sane*.
3021. dux o. illi.
3022. Donalasius amnis.
3026. acquirere.
3027. marte c. amne.
3030. i. et.
3031. utrinque.
3032. Radulphus, Coldrini.
3038. Radulphus.
3039. inherme.
3043. Badulphus.

COD. LOND.

3051. D. dum.
3076. solvat.
3077. A. maricolis.
3082. nactos, j. littora.
3091. Suppositum.
3094. Obsidibus cesis obsessam tendit ad urbem.
3098. o. variam.
3109. inhers inhertem.
3111. themate.
3115. deffendite.
3120. Prima. Altera, primam, *rectius.*
3122. prima.
3126. C. vere judex.
3128. nefas.
3131. vitaque.
3132. *Deest* est.
3148. *Transpone semicolon post* conum.
3166. s. quoque, d. illas.
3174. redditus.
3176. langore.
3190. Limoni s. quod.
3192. Exicium.
3195. C. Guillominus.
3198. Ac in Ybernenses.
3201. tectis.
3203. furenti.
3206. probum.
3207. Mittem. placidum. dissertum.
3208. Reprobat. gemitus.
3218. ruppes.
3221. Aut procul hic.
3222. cadro.
3227. Genus istud.
3232. stantem rapit.
3237. Ut.
3247. v. prelatus providet.
3248. Pyramon.
3250. solemne.
3258. Angulesi.
3262. Galganum.
3263. Inde Guenhomalam, Laciam.
3268. Ylandrense.
3272. Britanno.
3273. Suppositis.
3274. egreditur.
3282. sibi servat.
3288. Armatis validisque viris in littora.
3291. Quisdem triumphum.
3294. Daccos.
3298. Folloni. Follo, *passim.*
3303 et 3304. *Hi duo versus transpositi fuerunt.*
3307. prodesse.
3312. suscipiens.
3319. quis major eorum.
3320. qui sit.
3321. Aut.
3323. manos.
3325. velocior.
3336. cognamine, *ut antea.*
3337. crebatum casside.
3339. Uterides.
3341. Acquirit.
3342. tibertit.
3350. Vascones.
3355. egreditur.
3357. L. s. dapifer cedit N. t.
3358. In s. Loquereti.
3359. A. Kayo.
3360. s. j. domosque.
5363. plausibus.
3370. I. c. procerum c. ducumque.
3386. hympnos.
3390. Q. p. prece bis.

COD. LOND.

3395. *Post hunc, versus* 3393 *repetitur.*
3398. f. pars sic.
3401. Cayus et.
3402. *Transpone comam post* turba.
3409. rex largo.
P. 125. *Deest rubrica.*
3424. retrograda, r. prevenit illum.
3425. C. celebrare tribus solenne diebus.
3426. Collibuit.
3438. nobis.
3459. inhertes.
3460. non g. arma.
3471. acquirit. *Sic passim.* imo.
3478. At non Bellinus.
3480. sanctissima.
3482. suscedo.
3501. Angulesus : " Rex, talia, maxime.
3506. sociamque.
3507. F. nefasque.
3513. At non.
3525. Agrediamur. agredianlur.
3528. Angulesus.
3543. patrias repetunt.
3550. *Deest versus.*
3556. Theuter. Boccus.
3557. P. Euvander, S., r. Ytureorum.
3558. Xerses.
3570. E. thalamis.
3575. juvenisque receptat habenas.
3576. M. es, m. es.
3582. Angulesus, Cayus.
3586. Horrisonus. roboat.
3593. linthea ventis.
3594. ut sibi visum. *Deest* est.
3595. Yspana.
3597. dracho. *Sic passim.*
3598. sua sompnia.
3600. designat.
3603. T. tegit.
3606. Surripuisse Elenam.
3607. Aut p. m[i] sui.
3609. Egressus.
3610. Cayo.
3614. piscerna.
3620. singultus v. sequentem.
3632. jam f. cruenta.
3639. I. gigas Elenam peremitem.
3652. Conspicient.
3653. Hic.
3665. Trinodam.
3672. Accrior.
3681. *Lege :* " Inter.
3682. t. ense.
3683. attrox.
3687. consutam.
3688. ipse.
3689. Aravio.
3691. et sociis.
3704. Guerinus.
3706. A., cujus qui.
3714. Contenti.
3715. P. locuturum.
3723. R. in Ytalicos.
3724. trahicit.
3729. Eminet. Juncius.
3733. Te t. probo.
3734. suos.
3737. prope.
3744. Petreius.
3748. ingressi sunt.
3750. hostiliter.
3751, 3752. *Desunt hi duo versus.*
3759. quanto.
3760. Gravioris. premantur.

COD. LOND.

3761. Bossoni. convocat ad se.
3763. dixerat.
3781. Acefali. captum.
3784. Profferunt, *forsan*.
3790. Syrie Lybieque.
3801. pugnanti Cornubieñ.
3802. Bordellus.
3803. Turba.
3804. Cum.
3805. Acquitanus.
3810. admittunt.
3812. *Rade punctum in fine versus.*
3814. Euvander Syricus; obcumbunt aut.
3813. Vilcheius (?).
3823. Legrias. *Sic passim.*
3826. dixerat.
3829. serviet.
3831. Petiisse, *rectius*.
3834. quemque.
3838. In turbam.
3839. ut summo.
3840. Alphinos.
3841. capiamus inhermes.
3855. f. cum.
3857. peracto.
3858. Et non incepto.
3859. illis.
3864. succumberet.
3865. timuere.
3875. vestrum.
3892. hostis.
3895. probat.
3905. fisi.
3906. Corda.
3914. *Deest versus.*
P. 143. *Deest rubrica.*
3923. Caraccius.
3929. caput.
3930. strages.
3932. Eucho. *Sic passim.*
3936. Obtulit.
3954. C. s. c. consul.
3955. Experiosque s. in eos.
3957. *Cetera desunt usque ad v.* 4023, *uno folio avulso post quinquagesimum quintum.*
4032. fata.
4034. fundit.
4042. in Ymmo.
4050. ritu, *rectius*.
4051. proferri.
4052. pro v. p.
4054. p. multo.
4055. Et cum n. d. c. v. tendit ad urbem.
4055. Allogorlum t. et eam. *Pone punctum post* subjugat.
4056. cedit.
4057. acies n. subtrahit.
4064. U. s. contra rectumque fidemque.
4065. j. Modredumque fidelem.
4072. Umbro.
4073. Orsus.
4078. V. et q. habet a. h.
4080. populusque.
4084. Evenus.
4085. In regno.
4088. C., funestas.
4093. secundo. *Pone comam post* viris.
4100. Amisit.
4104. harenosus.
4111. temptat.
4123. Ne te peniteat hujus.
4125. suorum.
4128. Fecerit.

COD. LOND.

4135. Consimili.
4142. Ylandria.
4143. succumbit Daccia.
4147. Ad gelidos A., populum cui.
4148. corida.
4149. Yspania.
4152. Approbat.
4155. abhorret.
4163. ut observent illum.
4170. hec.
4172. bellaque.
4184. hinnitus.
4185. Eucho.
4186. irrumperunt.
4198. reliquit.
4206. Non c. ceso domino.
4209. V. r. tamen.
4214. nec predo.
4215. nec vis.
4216. pubes.
4217. V. manet.
4220. juvenes.
4222. N. hic proprium.
4227. At.
4235. *Post hunc versum legitur iste:*

Patri consimiles, et Saxones arma nefanda.

4242. rexit regnum.
4254. R. Dacco fatis, Malgo.
4259. O. turpis.
4264. Carectius.
4269. Gormundus.
4270. Et.
4272. In Britonesque movent bellum.
4275. suosque.
4278. relinquunt.
4306. N. Dindero.
4307. Boetem.
4319. Supplantare.
4320. Non soli.
4324. consuerat.
4334. Insomptes.
4337. honore.

Post versum 4341 *cetera desunt.*

APPENDIX.

APPENDIX.

DE PRIMIS INHABITATORIBUS ANGLIÆ.

(Cottonian Ms., Cleopatra, D. ix, folio 67.)

Incipit Tractatus de terra Anglie, a quibus inhabitabatur in principio ante adventum Bruti, que terra primo vocabatur Albion, et postea a Bruto Britannia, deinde Anglia nuncupata est.

Ci put hom saver coment
E quant e de quele gent
Les grauntz geanz primes vindrent
Qi Engleterre primes tindrent,
Qe primes fu nomé *Albion*,
E qi primes mist le noun.
Ore escotez peniblement,
E l'em vus dirra brevement
Des geanz tote la soume,
Cum jeo l'oy de un sage home
Qi bien saveit les escriptures
Des auncienes aventures.
Après le comensement
Del mound mil e nef cent
E sessante e diz anz,
En Grece esteit un roy pussant,
Qi tant fu pruz e noble e fier
Qe sur touz reys aveit poer.
Réyne aveit bele e gente
En qi engendra filez trente,
Forment beles, qe tant crurent
E norries ensemble furent.
Pere e mere furent granz,
Ausi devindrent les enfanz.

Lur nouns ne vous say cunter,
Unkes ne les oy nomer,
Fors cele qui estoit eynez,
Qi mult fu bele e haut levez;
Mult estoit bele meschine,
Cele fu nomez *Albine.*
E qant totes furent de age,
A grant roys de haut parage
Totes les fillez donerent
E as haut roys marierent.
Chescune out roy e fu réyne;
Mès par orgoil de lur méyme,
E par fierté e grant rage,
Purpenserent grant outrage,
Par unt grant damage avoient :
Mès rien adonkes ne quidoient
Qe rien lur pout à mal turner
Ceo q'il avoient en penser.
Mès tost après se assemblerent
E coÿment se conselerent,
E si unt entre eux ordiné
Qe nule ne soit si assoté
De suffrir en nule guise
De estre en autri danger mise
Ne de seignur, ne de veisin,
Ne de frere, ne de cosin;
Ne nomement de sun barun.
" Mès touz jurs en subjection
Cili tegnez en danger,
Si averez tut vostre voler. "
Fillez erent au roy de pris
Qi à nuli ne fu souzmis,
Ne le voleient-eles estre;
Nule ne voleit aver mestre,
Ne estre souz nuli destresce,
Mès tutdis estre mestresce
De sun seignur e quantq'il out :
A chescune cel conseil plout.

Si lur seignurs à lur voler
Ne se volcient obeier
De fere tote lur volunté
De quantq'il unt en pensé,
Entre eux issint asseurerent
E par lur feiz affermerent
Qe chescune tut en un jour
Oscireit mesmes sun seignur
Privement entre ces braz,
Quant meux quide aver solaz.
Un certein jour assignerent
A faire cum purparlerent.
Totes unt ceo en voluntez,
Fors qe soulement le puisnez;
Cele ne voleit mesprendre rien
Vers sun seignur, q'ele eime bien.
Qant tut lur conseil unt finé,
En lur pays sunt returnez.
Ceste chose purparlée,
Rien ne plout à la puisné,
Qe sun seignur a tant eymé
Cum ele fet sun cors demeine.
Ele ne voleit à nul feur
Damage veer de sun seignur;
Mès qant furent à parlement,
N'es osa contredire nient :
Kar si ele ust rien contredist,
Murdré la ussent sanz respit.
Dieu li amoit, qe lors se tint.
Si tost cum pout al hostel vint;
Qant vist sun mari, sun doel crust;
E qant sun seignur le aperceust
Q'ele fesoit mourne semblant,
Si la demanda meintenant
Purquei ele esteit dolent.
E la dame, qe mult ert gent,
As piez sun seignur descendi,
En plorant li cria merci;

De sun trespaz merci cria,
E de la trayson li counta
Coment ses soers à mult grant tort
Li fesoient jurer sa mort,
Là où de ceo n'avoit talent.
E sun seignur hastivement
La prist mult tost entre ces braz,
La beise e fist greignour solaz
Qe fait li avoit unqes mès.
" Dame, fait-il, tenez en pès
E lessez passer la dolour. "
Lendemain à point de jour
Se apparila pur tost aler
A sun pere ou li parler,
E à sa femme dist ensi
Q'ele seit preste de aler ou li.
Ne demorra pas grant pece,
Vers sun pere, roy de Grece,
Ambdeux lur voie tindrent;
Tant errerent q'il vindrent.
Mult sunt à roy très-bienvenuz,
E tut si cum fust avenuz
De ses fillez li unt conteé.
E li roy fust tut espounté
De ceo qe sa fille li dist.
Brefs e lettres escrivere fist;
Ses fillez manda erraument
Qe à li viegnent hastivement.
E qant furent touz assemblé,
Li roy les ad aresoneé
De la mort et de la trayson
Qe chescune de sun barun
Par grant malice avoit purveu,
Dunt deshonur lur est acreu.
Les dames sunt touz espontez
De ceo q'eles sunt acoupez,
De la trayson dunt sunt rettez,
Dunt jà ne serrunt aquitez;

Mès chescune à sun poer
Se veut defendre par jurer;
Mès rien ne vaut le contredire,
Kar li roy out si grant ire
Qe touz les veut mettre à mort
Pur lur malice e pur lur tort.
Lur pere, qi out ire grant,
Tant les ala aresonant
E tant les ad examiné
Qe rien ne pout estre celé
De ceo qe purvéu avoient
Qant à lur conseil estoient.
Par lur pere, qe fu coynte,
Fust chescune là ateinte
De cele malice desraée,
Fors soulement la puisnée
Qe tut counta à sun seignur,
Qi puis la tint à grant honur.
  Qant chescune fu ateinte,
De la doulerouse pleinte,
Touz furent à dolour pris;
Par lur pere e lur mariz
En forte prison furent botez
Pur lur mauveise iniquitez;
Grant penance là suffrirent
E juyse attendirent.
Ci là qe par commun assent
Fust ordiné lur jugement;
Mès les juges, qi furent sage,
Pur l'onur de lur parage,
C'est-à-saver, de lur pere,
Ausi de lur bone mere
Que si noble gent estoient
Qe partut l'empire avoient;
E pur l'onur de lur barons
Qi tindrent riche regions,
Unt aguardé qe à dreit ne à tort
Ne deivent suffrir vile mort.

Mès par commun assentement,
Fu ordiné par jugement
Qe totes seient exilez
Hors du païs où furent nez,
A touz jurs, sanz repeirer.
Cest jugement estuet suffrir,
Ou seit envys, ou seit à gré :
Hom dist qe force pest le pré.
A grant dolour e sanz resort
Menez furent à un port
Ben près d'illoek, à la mer;
Où ceo fu ne vus sai counter,
Mès qe totez furent prises
E puis en une nef mises
Qe estoit forte e grande,
Sanz governail e sanz viande.
Illoqes grant doel unt demené,
Mès nul n'avoit de eux pité,
Pur lur grant iniquité
Q'entre eux fut purparlé.
En la mer la nef boterent;
Les undes la nef chacerent
En grant peril sà e là,
De la tere les esloigna.
En grant dolour sunt ores mis,
Qant exilez sunt de lur païs,
Dunt furent riche reignes;
Ore sunt-il povre begynes,
Ne scevunt quele part devendrunt,
Si morz ou vives eschaperunt.
Cestes dames unt grant peine.
Aventure la nief meine,
Les grant venz par mer la chacent,
E les undes la manacent;
Mès rien tant de mal ne lur fet
Cum la famine qe lur crest,
Car rien n'avoient à manger;
Mès pur le peril de la mer

Pitousement waymenterent
E la famine ublierent.
De tote part sunt turmenté,
Morir voleient de bon gré;
Chescune grant dolur attent,
Car en la mer leva un vent
Qe la fist crestre e lever,
E les granz undes reverser;
E tressailler fist la nief amount,
E puis flotir al plus parfount;
E tant la turna en virun
Qe les dames en paumesun
Fesoit chaier e giser,
Par .iij. jours et .iij. nuytz enters;
Qe de rien ne se moverent,
Mès tut diz en trauns giserent.
Endementers les enporte
La tempeste qe fu forte,
E les chace par grant travail
Qe près sunt venus à un rivail.
Qant fu cessé la tempeste,
Cum nus trovoms en la geste,
Le tens devint cler e swef,
E tant par west chace la nef
Qe à la tere est hurté
Qe *Engletere* est ore nomé;
Mès en ceo tens sanz noun estoit
Pur ceo qe nul home n'i manoit.
Qant la mer retrete fust,
La nef à secke tere géust;
Les dames tost esveillerent,
E lur testes sus leverent.
Grant joie trestotes eurent
Qe si près de tere furent;
Tantost de la nef issirent,
Où très-malveis sojour firent.
Mès cele soer qe fu eyné,
Avant totes se est hasté;

Tut premereine en saillant
La terre prist tut en estant.
Cele qe fu nomée *Albine*,
De la terre prist seysine;
E les autres hors saillerent
De la nef, qe febles erent
Pur la dolour e le juner
Q'il avoient en la mer.
Chescune à terre se assist;
Lur grant famine les reprist
Qe tut fust ublié devant
Pur la tempeste qe fu grant.
Feym avoient à demesure,
D'autre rien n'avoient cure
Mès q'il ussunt à manger,
Mès n'el savoient où trover.
Mès par grant necesseté
Les herbes crues unt mangé,
Dunt grant plenté i troverent,
E des fruiz qe ès arbres erent.
Glens, chasteins e allies
Sustinerent bien lur vies,
E des espines les purneles,
Botouns de haie e meeles,
Peires, poumes q'eles troverent;
Autre viaunde ne mangerent,
Totes sunt en grant pensé;
Ne scevent où sunt arrivé,
Ne coment ad noun la terre,
Ou seit de pès ou seit de guerre.
Là lur covent sojour fere,
N'estuet aillours autre quere.
   Qant revigurez estoient
De la dolur q'il avoient,
Amont alerent en la terre
Pur espier e enquerre
Quele gent i habitoient
E quele vie demenoient.

En la terre tant alerent
Qe parmi tut la cercherent;
Rien ne troverent humeine
En boscage ne en pleine,
Ne en valey, ne sur mont,
Qe haut e bas illoques sunt.
Home ne femme ne troverent,
Dunt grantment s'esmerveillerent;
Ne nul rien unt apercéu
Qe unqes gent i fust venu;
Mès bele forest e boscage,
E meinte beste sauvage
I troverent à grant fuysun,
E grant plenté de oyseloun
Sur terre, e en rivers
Qe de pesson sunt pleners,
E de en coste praieries
Delitablement flories;
E les oiseux qe sunt sauvages
Chaunterent haut en les bocages,
Qe les ad mis en grant confort.
Mès qant veient qe par nul sort
Ne purrount jà aver poer
De lur païs recoverer,
Mès bien scevent e certeinz sunt
Qe la terre qe trové unt
Unqes ne fu enhabitée
Par nul home de mere née.
Ceo unt-il trové tut apert
Qe tut dis ad esté desert.
Adonk dist la soer eynnée,
Qe estoit Albine nomée :
" Trestotez sumes exilez
De la terre où fumes neez.
Totes savez la desserte
Par unt nous avint la perte,
Qe mès n'en ert restorré.
Tiele est nostre destinée;

Mès Fortune nus ad grantée
Ceste terre, où avowé
Estre dei e cheveteine,
Car jeo fu la premereine
Q'en la terre prist seysine,
Al issir de la marine.
Si nule veut contredire
Rien qe touche la matire,
Meintenant mostre à mei
Purquey estre ne le dei. "
Communement li unt grantée
Q'ele seit lur avowée.
 Dunqes dist la dame Albine :
" La terre avomes encline
Dunt ne savoms le noun dire
Ne si unqes avoit sire;
Pur ceo de moi qe su feffée,
Deit la terre estre nomée.
Albine est mon propre noun :
Dunt serra nomé *Albion*,
Par unt de nous en ceo païs
Remenbrance serra tutdis.
Ci nous covent tutdis maner,
N'avoms cure aillours aler :
La terre est pleine de touz biens,
Mès qe viande n'i faut riens. "
Mult unt desir d'avoir viande,
Tel cum lur quer demaunde.
Bestes veient à grant plenté
E oyseloun, dunt sunt tempté;
Volenters les mangereient,
Si entre meins les avereient.
Totes furent en grant pensé
Coment pussent à volunté
Aver beste ou oyseloun,
Dunt il avoit grant fuysoun.
Assez savoient de chacer,
Qant avoient lige poer,

E de boys et de rivere
Bien savoient la manere;
Mès lors n'avoient nule rien,
Ark ne sete, faucon ne chien
Dunt preissent oysel ne beste
Qe manger pussent à feste.
Coyntes e engynouses erent,
Estreitement se purpenserent
Dunt par grant avisement
Engyns fesoient plus de cent.
Des verges firent hardelouns,
Dunt il pristerent veneisouns;
Tripetthes firent de fuseux,
Dunt pristerent les oyseux.
Divers engyns sovent firent
E si coyntement tendirent,
Dunt les bestes decevoient
E oyselouns assez pernoient.
Qant urent pris à volunté,
La veneisoun unt escorché,
De cayllous unt feu alumé.
Bushe avoient à plenté,
En quirs les bestes quisserent,
E par les breses rostirent
La veneison e les oyseux
Qe pris avoient, bons e beaux,
Dunt mult leement se peurent,
E ewe de fontayne beurent.
Tiele vie tant sustindrent
Qe lur forces tut revindrent
E bien furent reviguré
Du mal qe avoient enduré.
Qant char e sanc repreneient,
Grosses e grasses deveneient;
La chaline de nature
Les somount à desmesure
Par desir de lecherie
D'avoir humeine cumpanie;

De ceo sunt mult sovent tempté.
Ceo aperceurent li malfeé
Qe sunt appelez *Incubi* :
Ceo sunt espiritz, iço vous di,
Qe tiel poer lors avoient,
Humeine forme pernoient;
Queques ceo la nature,
Ou femmes firent mixture
Qant en delit les trovoient,
En cel point les pergiseient;
Sovent enfanz engendrerent,
E tost après s'en vanerent.
A les dames avint ensi,
Qant lur delit les assailly.
Mult prest estoient li malfeé
De parempler lur volunté
En la forme avant dite.
Ne fu grande ne petite
Qe ne fu prise de un malfeé;
E là furent engendré
Enfaunz qi geaunz devindrent
E après la terre tindrent.
Tut lur delit acumplirent;
Mès les dames rien ne virent
Ceux qui par gieu les avoient,
Mès qe soulement sentoient
Come femme deit home fere
Quant s'entremet de tiel afere.
E quant furent de mur age,
Les enfanz, par grant outrage,
En lur meres engendrerent
Filz e filles qe grantz erent.
Les soers de freres conceurent
Filz e filles qe mult crurent.
Grantz gentz de cors devenoient,
E grant force en eux avoient;
Grantz erent à desmesure
E de cors e de stature.

Ceo puet home mult ben saver
Par les grantz os qe hom puet trover,
En mult de leus de la terre
Qe vodra cercher e enquerre;
Oppelaunde e en cité
Puet hom trover à grant plenté
Dentz, jambes e costez
E quisses de quatre peez.
Espaudles ad hom bien véu
Ausi large cum un escu,
Dunt mult de gent sunt en eswer
Si puet estre faus ou veir
Si unqes furent tieles gentz
Qi portassent tiel ossementz.
A regarder hidous erent,
Car malfez les engendrerent.
Des deables furent engendrez;
E les meres dunt furent nez
Furent grandes e mult corsues.
De forte gent furent venues :
Par reson si deivent estre
Les enfanz qi deivent nestre
De tiele gent cum cil erent
Qe les geaunz engendrerent.
   Cele gent de faierie
Mult grantment se multiplie;
Par la terre se partirent
E caves en terre firent;
Grant murs entour funt lever
E des fossés envirouner;
Sur montaines herbergerent
Où meux estre en séur quiderent.
En mult des leus unkore i pierent
Les grant murs qe cil leverent;
Mès mult sunt ore abesseé
Par tempeste e par orreé.
Cele gent la terre tindrent
Ci là qe les Bretons vindrent :

Ceo fu avant qe Dieu fu né,
Cum par acounte ai troveé,
Mil cent aunz e trente-sis,
De ceo seiez certein tutdis.
  Del tens qe les dames vindrent
Qe primes la terre tindrent,
Jeqes au tens qe Brutus vint
E la terre à force tint
E le noun *Albion* osta
E pus *Bretayne* la noma,
Si cum la cronike counte,
Deux centz e sessaunte amounte.
Tant de tens, ceo fet à crere,
Les geaunz tindrent la terre;
Mès qant cele gent desraée
En terre fust multipliée,
Chescun divers pays prist,
Où sa manauntie fist.
E là vesquy chescun pur sei
En tiel orgoil e tiel desrai,
Qe chescun à sun poer
Voleit autre sourmounter;
Car chescun tant se affioit
En la force q'il avoit,
Qe nul de eux autre ne dota;
Mès chescun autre despisa
E chescun vencre bien quida,
E tost à ceo s'aparailla
Pur conquere par mestrie
La terre e la seignurie.
Tantost entre eux sourdi contek;
Chescun à autre fist eschec;
Sovent se entremedlerent
E sovent se entretuerent.
Tant sovent se cumbatoient
Qe de touz ne remanoient
Fors soulement vint e quatre,
Qe vindrent à Brut cumbatre

Qant primes la terre prist.
Mès Brut trestuz les desconfit,
Sauf un qe fust lur avoweé,
Qi *Gog-Magog* fu nomeé,
A qi la vie Brut dona,
Car mult de li s'enmerveilla
E de la graudour q'il avoit,
Car de .xx. peez de long estoit;
E de li voleit enquere
Coment vindrent en la terre,
E dunt e de quele lignage
Pristrent primes parentage.
E il trestut à Brut counta
De lur origine coment ala,
Coment en la terre vindrent
E coment après se contindrent,
E cumbien de tens fu passeé
Q'en la terre pristrent seé;
E coment furent engendré
De chief en chief li ad counté,
Si cum il einz avoit oy
De ceux qi furent avant li.
E Brut trestut fit remembrer,
Qe autres après pussent saver
La merveille de la geste,
Pur counter à haute feste
E qe hom puet aver en memoire
La merveille del estoire.

Oy avez la verité,
Come la geste nous ad counté,
Qant e coment et dunt cil vindrent
Qi Engleterre primes tindrent,
E de quel noun estoit nomé,
E de par qi li ert doné,
E cumbien la terre tindrent
Avant ceo qe Bretons vindrent

E le primer noun osterent
E *Bretaigne* la nomerent :
Tut est bon à remenbrer,
Rien ne grevera de saver
Les diz e les escriptures
Des aunciennes aventures.
De Dampne-Deu seit-il beneit
Qi en escripture les metteit.

Amen.

BRUTUS.

BRUTUS.

(Cott. Ms., Vespasianus, A. X, folio 44 verso.)

Consuluit mea Clio mihi dare semen harene,
Deque labore meo steriles nascuntur avene.
Clio dedit lucem, non obfuscata tenebris.
Tunc erat urbs celebris, tunc Cesar in urbe celebris.
Profuit antiquis studio coluisse sorores;
Nunc mea Musa mihi meritos avertit honores.
Maro relegatus fuerat pro Titire, proque
Nocte pluit; rediit reparatus honore domoque.
Sed nunc mendicat quevis examine Clio,
Cogitur esuriens migrare per atria Clio,
Nec vates docet esse fames comes inter acerba
Que docet et volucres humaniter edere verba.
Nemo Mecenas, nemo modo Cesar; Athene
Laudis honore carent, fugiuntque theatra Camene.
Flacco Tibur erat, Nasoni jura paterna,
Mantua Virgilio, vati modo cara taberna.
Sed artes pereunt; sed rarus amator earum,
Raro tamen scribens, patronum sentit avarum.

Set, Dunelmensis presul, metropolitanus Hugo,
Jure dicabo tibi que Palladis ubere sugo;
Nam nequeo reticere tue preconia fame.
Hoc tua nobilitas movet, imperat, exigit a me.
Tu mihi Mecenas, tu Cesaris emulus unus,
Que tibi devovit vates tuus, accipe munus.
Tempore Cesareo quid Cesare majus habere
Vel melius poterat, nil inquit concio cleri.
Tu melior, tu major eo, cum sis vice regis;
Cumque sacerdotis genuere moderatio legis,

Hec tua majestas innuit, pietatis amore
Fervida justicie, non degenerante rigore,
Regia progenies, Karoli quem posteritatis
Edidit insignis successio, flos probitatis.
Te duce tango chelim, te presule, teque patrono,
Quem colo, quem laudo, tui supplico pectore paterno [1].

Quis pater et quis avus, quod erat genus, unde Britanni,
  Que fuga, que procerum fata fuere, canam.
Tu mihi, Clio, fave, fer opem modulare canora
  Verba lira; totus spirat Apollo michi.
A Bruto Brito nomen, genus a generosa
  Stirpe gerit, generis Dardanus auctor erat.
A duce Dardanii sumpserunt nomen, ab Ylo
  Ylion, a Turno Troja vocata fuit;
Ortus ab his Priamus, cujus patre regna tenente,
  Jason adit Colcos, nave secante viam.

Applicat ad Frigiam, rex obstat; at ille repulsus
  Vertit iter, rapto vellere; predo redit.
Succensum fastus non deserit, ira repulsans
  Obicit, inque vices hinc timet, inde dolet;
Nam quotiens recolit, quotiens sua turba retractat.
  Facta Frigum graviter fert, graviterque ferunt.
Convenit ergo suos, placet ultio, classe parata
  Tenditur ad Frigiam, destruiturque polis.
Menia dant aditus, ruit Ylion, Herculis ense
  Rex cadit; in preda filia regis abit.
Jam spoliis reparata Frigum, jam rebus onusta,
  Jamque redit felix ad sua Greca manus.
Troja jacet spoliata bonis, privata decore,
  Rege vacans, natus Laomedontis abest.
Mox aderat, reparatque domos et menia replet
  Milite, ne quovis pressus ab hoste foret.

[1] Hugo, Dunelmensis episcopus, dictus Hugo de Pusat, et erat nepos regis Stephani. Vid. Matth. Paris. *Hist. Angl.*, ed. Lond. 1640, in-folio, p. 91, l. 50, A. D. 1154, etc.

Hic erat ille ducum fortissimus, ille disertus,
Ille prius de quo fama tacere nequit.
Ense latus, sceptroque manus, diademate vertex,
Induitur; felix conjuge, prole viret.
Fila sue Lachesis, status urbis, probra sororis
Morsque patris Priamo morte fuere magis.

Mittitur ad Danaos, petitur captiva, repulsam
Antenor patitur, nec repetita redit.
Numina causantes natos incusat ad iram;
Provocat ipsum quicquid ad arma facit.
Fit ratis, imo rates, ventoque vocata secundo
Regia classis habit. Dux Paris justus erat.
Nec mora, litus habent, portus patet, uncus harene
Figitur. Explorat dux loca, nauta vias.
Fama refert venisse deos hominumque figuras,
Nec hominum mores, non habuisse status.
Ardet in absentem Ledea, cupitque videre;
Dumque videt Paridem, conicit esse Jovem.
Igne pari Paridem paribus sudare medullis
Incitat, afectat par Paris esse pari.
Mutua signa dabant, aberat Menelaus ab ede.
Ledea rapitur, fit fuga, predo redit.
Excitat ira duces Dolopum, conjurat Atride
Mirmidonumque manus, persequiturque Friges.
Consulitur Phebus; fatis repetitus Achilles,
Ense colum mutat, vir modo, virgo prius.
Ylion impetitur, pugnatur cominus armis;
Hinc acies Danaum dimicat, inde Frigum.
Hectoris Archilocus gladio cadit, Hector Achillis;
Eacides Paridis prodicione perit.

Pirrus adest post fata patris, feritate paterna
Sevior, ex toto cetera patris habens.
Convenit Eneas Priamum, pacem movet, armis
Abdicat, obpropriis afficit ille virum.
Hic parat insidias, vocat Argos, fedus initur,
Signat iter, signat tempora, signat ubi.

Pirrus, imago patris, fremitu leo, tigris in hostem,
  Ocupat incautos; rex cadit, urbsque ruit.
O facilis Ledea rapi, facilisque reduci!
  Post scelus et sceleris probra superba redis.

Exulat Eneas et navigat exule major;
  Namque bis undenis navibus equor arat
Iter in Ytaliam. Petitur Lavinia, cujus
  Rex genitor prolis spe meliore caret.
Turnus in uxorem cupit hanc, Lavinia Turnum
  Abnegat, inque virum captat habere Phrigem.
Femina preponit votis ignota propinquis;
  Extera sic novit femina ferre vices;
Raro discernit, raro deliberat; etsi
  Subdola, raro sapit quid bene quidve male.
Marte ferox, sceptroque potens, formaque serenus,
  Parque deis, imo plus Jove Turnus erat.
Phrix erat inferior virtute, remotior Erio;
  Rege minor, remis actus et exul erat.
Hec amat, hec spernit, prepositus advena noto.
  Nauta duci, regi naufragus, exul Ero
Fit subito felix; datur uxor ei, datur ora
  Ytalie, dantur opes, et diadema datur:
Sic variat Fortuna vices, sic mesta secundat;
  Sic sua non stabilis, sic malefida rota;
Sic dat opes cui nigra prius. Quo venerat exul,
  Quo miser, adversis prospera mutat ibi.
O felix quam tanta beat tam regia conjux,
  Tam bona, tam comis, tam Jove digna viro!

In regnum post fata patris successit Yulus,
  Spes patris, et nati inultus in ore pater.
Non illum promissa Jovis, non fata deorum,
  Non patris eventus destituisse reor.
Vincit avos, quamtumque rose superatur honore
  Spina rosam pariens, tam premit ille patrem.
Huic pater Anchise pia proles, Silvius eres,
  Nec polis Alba prius Troja Creusa parens

Uritur, urentem comburit, amatque puellam
Silvius, et vivo patre potitur ea.
Suadet amor venerem, coeunt bis terque quaterque
Rex pater, inque brevi fit pater illa parens.
Dum tumet alvus ei, dum spes jubet esse parentem,
Sollicitatur ariolos quid paritura foret.
Consulit ariolos, astrorum consulit ortus,
Consulit occasus, consulit ipse magos;
Fertur ab ariolis, astrorum fertur ab ortu,
Fertur ab occasu quid paritura foret,
Quod puer impurus, que mors utriusque parentum,
Quod foret exul, inops, transfuga, sorte datur.
Verba loqui quantumque nocet, quantumque tacere
Expedit, arioli que cecinere tulit.
Partus adest, post quem subiit discrimen et evi
Mater, et in partu desinit esse parens.
Cloto vocat puerum, vocat Atropos improba matrem,
Matris et interitus prolis origo fuit.
Nascitur ergo puer par Marti, major Achille,
Dignus non redimi morte parentis erat.
Moribus Eneas, Hector pugna, Diomedes
Laude, Paris facie, nomine Brutus erat;
Nec puerum puer ille quidem, nec ephebus ephebum,
Nec vir ad arma virum fertur habere parem;
Namque puer juvenile sapit, juvenisque virile,
Virque senile sapit, jura severa senex.
Ut pueri metas, ut adultos attigit annos,
Nec cane, nec jaculo prelia novit apri;
Nec jaculum non arcus iners nec nervus agebat
Ocia, nec oculus, nec sua cassa manus;
Cassa tamen sua dextra semel; nam vulneris ictu
Detorquens telum, mors patris ipse fuit.
Ergo pudor patrie, natorum dedecus, hostis
Nature, sceleris conscius, exul abit.

Brutus adit Danaos, Priami successio fastus
Passa Neoptolemi fata gemebat ibi.
Hanc Phrigibus commune genus, communio fati,

Exilii paritas jungit et unit eos.
Expedit adversis mutare secunda vicissim,
Fervet in adversis prosperitate tepens.
Brutus in exilio bello calet, ante tepebat.
Tum Veneris fuerat, qui modo Martis eques,
Viribus exilium morum probitate redemit.
Pronus ad omne decus, probra sui generis.
Quid moror? in Bruto Mars pugnat, Apollo perorat,
Archadis ora sonant, ornat ymago Jovis.
Grecia miratur, stupet hinc Tros, inde Micenus,
Quanta sit in Bruto gratia, quantus honos.
Viribus Alcides, Paris astu, Delius arcu,
Castor equo, fratrum cestibus alter erat.
Hec quoque larga manus, mens largior, utraque larga,
Prodiga neutra quidem condecorare student.
Exhilarat sua fama Phriges, perteritat Argos;
Hos sua comburit flamma, serenat eos.
Terra hominem citraque deum sua fama laborat,
Ferre virum properans equiparare deis.
Hunc igitur statuere ducem, statuere paternum,
Seque dedere sibi gens miseranda Phrigum.
Absque manu fragili septena fuere virorum
Milia, qui Brutum constituere ducem.
His favet Assaracus, monet illos arma movere;
Indolis egregie Grecus ephebus erat.
Ex patre Grecus erat, Phrigia de matre creatus;
Nobilitate Phriges, exprimit ore patrem.
Pro patre suspectus Phrigibus, pro matre Micenis,
Vix ab utroque cavens horret utrumque genus.
Assaraco tria castra patent, ea demere fratri
Nititur. Hic heres patris, at ille nothus,
Impetit hic illum, quamvis sit utrinque Micenus.
Alter habet faciles ad sua vota suos.
Convenit ille Friges, fedus datur, oppida munit
Brutus, et armato milite replet ea.
Dux iter explorat, loca circuit; ilice stabat
Silva gravis, tuta silva latebra fuit.
Rex ibi mollis adhuc etatis, ibi mulierum

Agmen, ibique locat vulgus inerme senum.
Convocat Assaracus, nemus ocupat, ardua lustrat,
Cumque manu valida devia colla adit.

Mittitur ad regem, petitur pax, liber abire
Tros rogat, aut valeat degere liber ibi.
Pandrasus ergo furit, stupet Argos, ad arma Micenos
Provocat, inque Phriges sevit Achiva cohors.
Convocat in cetum proceres, temeraria Bruti
Facta refert, quid agat consulit, arma capit,
Deligit armatos, iter arripit, a Sparitino
Exilit opidulo cum duce turba Phrigum;
Legit in occasum Phrigie tria milia pubis.
Exiliunt variis exspaciata modis.
Brutus equum stimulat, socios vocat, increpat Argos,
Tela jacit, gladio fulminat, ore tonat,
Occupat prudens armatus inermes incautos,
Providus ignaros, promtus ad arma pigros.

Fit fuga, diffugiunt Danai, Trojana juventus
Insequitur, Bruti non vacat ense manus.
Pars Aquilonis aquis inmergitur, ense cruento
Pars cadit, incurrit Martis utrinque genus.
Obviat Antigonus fugientibus, et fugientes
Convocat in turmas, fit quoque pugna recens.
Quid moror? Idei fugiunt, ferientibus Argi
Dant sua colla, beat pugna secunda Phriges.

Dardanus exultat, cadit hostis, dux Anacletus
Ducit et Antigonum; cetera turba jacet.
Infelix Bruto cessit victoria, preda
Nobilis, hic regis frater; at ille comes
Oppida munivit terre, nemus ocupat, ardua lustrat
Funera, captivis spem dat abire suis.
Pandrasus ergo furit, pudor urit eum, dolor angit.
Hic sibi captivos, obicit ille fugam.
Grecia tota suum decus exprimit, oppida Bruti
Obsidet, inque vices impetit, impetitur.

Insultus Danaum Bruto patet, anxius arces
  Complicat, ambiguas horret inire vias.
Fit gravis insultus, pubes Trojana resistit.
  Qua sua permittit machina, quaque vigor
Viribus exhaustis miles tepet ustus, anela
  Corda laborantum vexat acerba fames.
A duce consulitur. Nervosum luce Quiritem,
  Nocte timet vigilis sollicitudo ducis.
Consulit ergo suos, Anacletus convocat, illi
  Imperat imperio cedere sive mori.
Dux manifestat, opus favet, hic permittitur ergo
  Liber abire; fides et comes obses erant.
Nocte dolis instructus abit, dormitur ab Argis.
  Incidit in vigiles, agnitus ergo refert :
" Exiit Antigonus mecum de carcere liber;
  Fratris in occasum regis adeste, viri. "
Ergo nemus subeunt vigiles, concursus utrinque
  Fit gravis, ista manus cedit; at illa cadit.
His sua fata favent bona, nec meliora futura.
  Tam sibi propicium dux stupet esse Jovem.
Acriter invadunt Danaos, armatus inermes,
  Providus incautos. Turba sopora ruit.
Ut patet obsessis, aperitur janua portis.
  Exilit, et duplicat prelia leta cohors.
Acriter invadit Brutus tentoria regis,
  Acriter invadunt cetera castra Friges.
Aspirat fortuna viris, his arma ministrat,
  His favet, et capto rege trophea beat.
Qui modo servus erat, jam liber; qui modo pauper,
  Dives; quique modo transfuga, sorte datur.
Pullulat Ideis in florem, fructus in herbam
  Messis, in auroram sepe vocata dies.
Servicii jam finis adest, jam Grecia Bruto
  Paret, jamque sui meta timoris adest.
Oppida munit item, sepelitque cadavera, predam
  Dividit, et regem ducit adusque nemus.

Convenit ergo suos; que sint sua vota requirit,

Queve peti moneant, queve petenda probent.
Pars monet ut partem regni petat, altera clamat
Ut perimat regem, tercia suadet iter.
Dum tremit incertus populus, Menpicius inquid :
" Absit iniqua petat, vel scelus istud agat.
Hic habitare malum, quia victis arma supersunt.
Obiciet natis gens malesana parens.
Letus in uxorem duc Innogen, et pete naves.
Sit tua gens tecum libera, liber abi. "
Rector adest, exponit ei quam dira flagella,
Quam grave sudet onus si sua vota gerat.
Audit et exaudit, Frigibus sua fata secundat;
Innogen ergo duci regia nata datur.
Colligit ergo rates; frumento, vestibus, auro,
Armis et Bachi munere replet eas.
Cum ter centenis Trojani navibus equor,
Cumque bis undenis, cumque duabus arant.
Quis status ergo tibi, que lacrima, quis tibi planctus,
Innogen, ut patriam deseris utque patrem?
Hic tibi blanditur, genitoris ymago repugnat;
Hic reprimit lacrimas, auget at illa tuas.
Dardana classis abit, geminisque diebus et una
Nocte secat valido tercia regna notho.
Litus habent. Jacet in pelago Laogecia; fertur
Insula plena feris, non abitata viris.
Urbs ibi cive carens. Pirate menia quondam
Diruerant urbis. Signa vetusta patent.
Sacra domus Trivie dat Ylii responsa petenti;
Stabat ymago dee sordida, thure carens.
Dux igitur subit antra dee cum vate Gerone,
Bis seni proceres cum duce templa petunt.
Ponitur ara triplex, triplex focus, una tonanti.

. . . .

Dum sua vacca Jovi, canis Herme, cerva Diane
Occidit, hic aditus intrat et orat ita :
" Virgo, fave, que luna poli, regina baratri,
Queque potens nemorum nomina trina geris.
Os aperi reseraque mihi; que menia, sub quo

Sidere, que vel ibi sunt habitanda loca.
Templa dicabo tibi, thus tibi sacrificabo,
Balsama virgineo jungo colenda choro. "
Hec iterans novies quater aram circuit; illi
Affuit in sompnis sic dea visa loqui :
" Solis in occasu jacet insula feta gigantum
Semine, cive carens, undique clausa mari.
Pan ibi curat oves; ibi mel, ibi vena metalli,
Quelibet innumeras terra resudat opes.
Hec tibi terra patet, sedes erit illa beatis
Civibus, et natis altera Troja tuis. "

Sic dea. Dux igitur perterritus antra recludit,
Visa refert sociis, precipit inde fugam.
Affrica transvehitur triginta diebus, et ad Aras
Filistinorum tenditur absque mora.
Montes Arareos et Russicolam regionem
Pretervectus aquis, hostibus hostis adest.
Impetit, impetitur, vix fretus ab hoste tropheo;
Vertit iter predo, preda fit aperta satis.

Temporis articulo, transacto flumine Malve,
Mauritana subit litora classe cita.
Ut quid agat, Brutus secum deliberat; illum
Cogit ad arma fames, imperiosa comes.
Quotquot ibi rerum fuerat, a finibus usque
Ad fines pereunt igne, vel ense cadunt.
Itur ad Herculeas honerata classe Columpnas;
Dant ibi Sirenes exiciale melos.
Tirenas transvectus aquas, ad litora tandem
Applicat, explorant que loca quive viri.
Gens prope litus ibi, Troja fumante, profecta
Exulat, Antenor, fata secuta tua.
Dux illuc pietate gravis, gravitate modestus,
Effluit, invento servat utroque modum.
Par erat Alcide pugnando; nemo gigantum
Compellare ducem ubique ausus erat.
Nomen ei *Corineus* erat; communis utrique

Jungit origo duces, jungit utrumque genus.
Ergo Phriges Phrigibus sociantur, fit Corineus
Assecla, duxque duci fit comes, immo cliens.
Dummodo fiet adhuc major duce; de Corinei
Nomine nomen adhuc gens Corinensis habet.

Classe cita maris alta secant, Aquitania tandem
Cernitur, et portus Ligeris uncus habet;
Fitque diebus ibi mora. Vir mittitur ergo
Miles ut exploret que loca prima petant.
Pictus ibi regnum tenuit Gosfarius; illum
De probitate duces fama timere facit.
Dirigit ad naves legatos, querit an arma
Dux ferat, an pacem, quidve petant ibi.
Jam nemus exierat Corineus, cumque ducentis
Legerat arva viris, fessus agendo feras.
Incius occurrit legatis; ergo rogatus
Cur sua curve feras persequeretur, ait :
" Silvestres agitate feras; studiumque Diane
Qui vetat, ille fera plus feritatis habet. "
Luditur alterius sermonibus. In Corineum
Irruit Umbertus; dux sua tela cavet.
Cominus arma movent, in frusta caput Corineus
Dessecat Umberti, cetera turba fugit.
Rex igitur feritate timens, ad bella Quirites
Excitat, et regni provocat arma sui.
Navibus at Brutus munitis collocat intus
Quicquid ibi sexus debilioris erat,
Cumque cohorte sua regi concurrit; utrinque
Acriter impugnant, hostis utrinque cadit.
Dum fieret miseranda diu cedes, Aquitannos
Impetit, inque fugam dux Corineus agit.
Amisso gladio, dat ei Fortuna bipennem,
Qua ferit; ima secat funditus ossa viri.
Miratur Brutus, miratur Dardana pubes,
Et stupet herculeum robur inesse viro.
Increpat ergo fugam : " Quid, ait, tot milia solum
Me fugitis? Numquid solus in arma vocor?

Vos tamen excusat victoris fama; gigantes,
  Qui modo vos abigit, vincere suetus erat."
Verba Fuhardus ad hec remeabat, cumque trecentis
  Consul adest equitum, fitque ruina recens.
Fit gravis insultus, comes instat; at ille resistit.
  Hic ferit, ille cadit, fitque bipennis ebes.
Huic caput, huic humeros, brachia et crura quibusdam
  Frangit in occursu; nemo fit absque nota.
Irruit in cunctos, et in ipsum cuncta ruebant
  Agmina, nec poterat solus ab hoste premi.
Dumque furit, pietate viri commotus, ad iram
  Provocat Ideos Brutus et instat atrox.
Regia signa cadunt, Phrigibus victoria cessit;
  Fit fuga, Phrix instat, Pictus eundo celer.
Rex igitur fugiens, vix eluctatus ab hoste
  Vixque sui compos, Gallica regna petit.
Gallia rectores sortita fuit duodenos;
  Hos adit, his aperit que sibi causa vie.
Que petit annuitur, promittitur ulcio regni,
  Sevit in absentes Gallia tota Phriges.
Exultat Brutus, letatur Dardana pubes,
  Ditatur spoliis classis onusta Phrigum.
Fit miseranda viris cedes, incendia villis,
  Desolamen agris, magna ruina feris.
Explorant patriam, metantur castra, locantur
  Menia, Turonisque modo dicta polis.
Brutus habet patriam, dominatur ei, dominantur
  Victores spoliis, et dominatur agris.
Sed non securus, non tutus res alienas
  Possidet; immo locat castra, timetque sibi.

Quis timor est alii tutus sibi? nemo timetur
  Quin timeat sibi mens conscia, pena gravis.
Jam Pictus, jam magna cohors, jam Gallia tota,
  Et numerus regum jam duodenus adest.
Agmina precedit Gospharius, ac duodenis
  Dispositis turmis Postumus arma gerit.
Hostibus exclamat visis: "Invadite, fortes,

Debile vulgus, ait, semivirosque, viri. "
Agmina concurrunt, clangit lituus, tuba raucos
Emittit sonitus, cominus arma sonant.
Prevaluere Phriges, hostes cecidere; duobus
Milibus occisis, cetera turba tepet.
Sed quia major erat Gallorum turba, coactis
Viribus, impellunt in sua castra Phriges.
Fit gravis obsessis insultus; nocte sequente
Cum duce consilium sic Corineus init :
" Egrediar castris, nemorisque subibo latebras;
Gallica dum feries pectora, terga premam. "
Dum placet hoc cunctis, silvestria dux Corineus
Cum tribus egrediens milibus arva legit.
Lux aderat, properantque viri, quos Brutus ad arma
Provocat a tergo; dux Corineus adest.
Exoritur cedes, fit clamor, utrinque virorum
Milia multa cadunt, hostis utrinque furit.
Tros ibi Turnus erat, Bruti conatus in hostem
Inprobus inproborum vix Corineus erat.
Sexcentos pugnando viros occidit; at ille
Occidit et telis pectora fossus obit.
Dicta polis Turonis erat de nomine Turni,
Imposuitque loco nomen, humatus ibi.
Brutus in adversos hinc sevit, et hinc Corineus
Imminet a tergo consuliturque fuga.
Fit fuga Gallorum; sed non victoria Brutum
Commovet, imo dolet, compatiturque suis.
Consulit ergo rates conscendere, cumque triumpho
Fata sequi suadet, commonitusque deum.
Navibus ergo citis Totonesia litora pulsant;
Heret ab optatis anchora fixa vadis.
O tociens optata patris tociensque cupita
Insula jam petitur, jamque petita datur!
Terra ferax et amena situ dum nomen habebat
Albion indigena, plena gigante fuit.
Diffugiunt, nemorisque petunt ob[s]cura gigantes;
Nemo colonus ibi principe terra vacat.
Dux iter explorat, regiones circuit illas,

Distribuit sociis, insula sorte datur.
Edificant urbes, metantur castra, domorum
Tecta levant, condunt menia, rura colunt.
Dicitur a Bruto sortita Britannia nomen,
Dicitur et Bruti Bruto fuisse genus.
Pars Corinea datur, Corineo de duce, nomen
Patria deque viro gens Coriensis habet.
Nec eadem fertur Cornubia; dicitur ergo
A cornu patrie, vel male lingua sonat.
Eligit hanc patriam Corineus, namque gigantum
Turba redundat ibi, quos vir ad arma movet.
Herculea virtute potens, dimensus in altum
Goymagog cubitos tres habet atque ix^{vem}.
Ilex aut abies quevis, radice retenta,
Sepe gigantea decidit icta manu.
Dum solitum de more diis libabat honorem
Brutus, et in portu sacra daturus erat,
Ecce gigans predictus adest; inopina Britannis
Prelia, bis denis associatus, agit.
Cominus instant, concurritur acriter; hostis
Occidit, occidunt horrida monstra Phriges.
Prevalet Ideus pugnando, cumque gigante
Goimagog pugnam dux Corineus init.
Ylia vincla terunt, oppugnant ergo lacertis
Brachia, pectoribus pectora, pesque pedi.
Inplicat ergo gigans Corineum; dumque coartat
Vincula, conqueritur fragmina costa triplex.
Incitat ira ducem; revocans viribus hostem,
Inponens humeris, in mare tradit eum.
Goemagog Saltus locus ille vocatur ab illo
Tempore; tempus adhuc usque vocatur ita.
Dux statuit leges Thamasis prope; flumen amenum
Dum videt esse, intrat menia, fundat ibi.
Edificatur ibi metropolis, emula Troje;
Menibus a Troje nomine nomen habet.
Nomen ei *Nova Troja* datur, pro hoc *Trinovantum*
Utpote corrupto nomine nomen habet.
Hec est illa polis, cui tres tria dona ministrant,

Bacus, Apollo, Ceres, pocula, carmen, ador.
Hec est illa polis quam Juno, Minerva, Diana,
Mercibus, arte, feris, ditat, adornat, alit.
Hec nova Troja prius *Trinovantum,* deinde *Kaerdul,*
Postea *Lundonie,* sed modo nomen habet.
Lud, cum quo Cesar commisit prelia, frater
Cassibellani, nominis auctor erat.
Urbe decorata, multiplice turre referta,
Civibus instituit dux sua jura suis.

Rex tunc Heli Judee regna sacerdos,
Et Philisteis cesserat archa Dei.
Hectoree Troja successio posteritatis
Rexit, et Hectoree Pergama prolis erant.
Silvius, Enee proles et avunculus idem
Bruti, regnabat, jura Latina regens.
Innogen uxorem Brutus cognovit; at illa
Tres peperit natos nobilitate pares :
Par probitas illi, par virtus, parque decoris
Gracia, par fame gloria, parque decus.
Locrinus primo natus, Camberque secundo,
Albanactus erat tercius, hisque minor.
Ungitur in senium genitor, senioque gravatus
Dividit his regnum; pars sua cuique datur.
Annis sceptra tenens bidenis atque duobus,
Arripit humane conditionis iter.
Debita nature solvit. Spiraminis aer
Dis anime iñolis; fit quoque terra capax.

Unde superbit racione carens? Alienum
Quicquid habet poterit ducere, nilque suum.
Mors homini stimulus, mors culpe pena parentis,
Justior invidia mors quoque morte nichil.
Rex fluit in cineres, domus urna, locus Trinovantum;
Splendida pransus herus vermibus esca datur.

Locrino quia majori res maxima regni
Cesserat, et mores exprimit ille patris.

Altera pars Cambro, que nunc quoque Gualia fertur,
Contigit, a Cambro *Cambria* nomen habens;
Fit sua pars minimo, sua pars *Albania* nomen
A duce tunc habuit, *Scocia* dicta modo.
Dum sua regna diu concordi pace vigerent,
Humbertus ad Albanos applicat, arma gerens.
Rex erat Hunorum, cui gens Albana resistit
Cum duce fida suo; dux cadit, illa fugit.
Hostibus insidias, audito funere fratris,
Locrinus, Cambro consociatus, agit.
. . . .
Viribus explicitis et fugiens turpiter Humbertus abit.
Dum fugit, obstat ei flumen, subjungitur illic,
Deque suo tribuit nomine nomen aque.
Ergo ditatus spoliis auroque potitus,
Victor, distribuit singula queque suis.

Tres ibi candoris nivei, roseique coloris,
Feminei sexus regia classis habet.
Pulcrior his Hestrildis erat. Germania tellus
Hanc aluit; raptus rex pater hujus erat.
Tota decora fuit sine nevis et sine ruga;
Nil sibi quod livor carpere possit erat.
Humbertus eam rapuit vastando suam regionem,
Arripuitque duas dum rapuisset eam.
Cessit ei probitate Ceres, Citherea decore,
Juno pudicicia, nobilitate Rea.
Captus ea Locrinus erat, nec captus, at ustus,
Ustus, at, ut dicam, unius ardor erat.
Hanc amat, hanc optat, sola suspirat in illa;
Sic amat ille furens, sic furit ipse furor.
Nec curat leges, nec curat murmura vulgi,
Nec placet alterius teda jugalis ei.
Displicet hec Corinee tibi quoque teda jugalis
Quam pepigit, nate sit sibi nata modo.
Dux ergo de more furit, raptaque bipenne
Alloquitur regem, sicque minatur ei :
" Siccine reddis, ait, mihi premia, reddis honores?

Hos mihi regna dedi qui tibi quique patri.
Jam tibi friget amor, languent connubia vate;
Nondum nupta quidem jam viduata dolet.
Pulcrior uxor adest; sed barbara, sed fugitiva,
Sed lupa, sed cilices novit amare vagos.
Facta lues, si forte queam vibrare bipennem,
Que mihi sint vires experiere modo. "
Hec iterans clamabat item, simulque furenti
Insilit, opstat ei curia, paxque datur.
Rex igitur promissa duci, dux mutua regi,
. . . .
Solvit, et uxor ei; sed onus, sed cura, sed error,
Sed labor et jugis sollicitudo datur.

In licitis minus ardet amor, minus acriter urit;
Plus juvat illicitus plusque saporis habet.
Plus amor Hestrildis, minus illum Guendoloene
Commovet; hinc fervet flamma, sed mihi dolet.
Quicquid amatis patitur tanquam nil senciat illi,
Sic labor est requies, sic leve dura pati.
Gaudet amans mala plura pati; quia plurima sudans,
Plus amat adversis, multiplicatur amor.
Fit specus, inque specu latitabat .iiij^or. annis
Et tribus Hestrildis, rexque potitur ea.
Ergo tumet partu, natam parit, ut reor, ipsa.
Maris hominis speciem cetera pene patris
Guendoloena parit, nati fit mater in ore.
Gestat avum, nomen fertur habere *Madan*.

Guendoloena sui post fata patris reprobatur;
Hanc fugat Hestrildis, regia facta comes.
Guendoloena dolet, petitur Cornubia, vulgus
Convocat et proceres, consulit, acta refert.
Conpaciuntur here proceres et prelia suadent,
Conpatiturque sibi vulgus et arma capit.
Militibus confisa suis, regina tirannum
Inpetit, afflictus fit prope Sturen aque.
Hostibus oppugnant hostes, lesusque sagitta

Locrinus moritur, victaque turba fugit.
Rege cadente cadit gens regia, rege peremto
Pax fit, et inperii femina jura rapit.
Digna virago patris jam femina, cumque parente,
Ut jubet, in fluvium precipitatur Abren.
Nomen *Abren* fluvio de virgine nomen eidem
Nomine corrupto, deinde *Saberna* datur.
Annis bis senis regnans post fata mariti
Exuit, et nato dat diadema suo.
Suficit ergo sibi Cornubia; dumque vigebat
Vita sibi, patrio more regebat eam.
Silvius Italiam Samuelque propheta regebat
Judeam, vates luxit Homerus adhuc.
Ergo Madan geminos genuit de conjuge natos :
Alter Menpicius, Mansin at alter erat.
Utque quater denis regnum possederat armis,
Stematis et vite fit sibi meta sue.
Lis oritur natis, regnum captatur utrique;
Cum nec utrique queat cedere totus honor,
Colloquium capitur. Menpicius instimulatus
Demone, fraternum polluit ense capud.
Optinuit regnum, non rex tamen, immo tirannus;
Deletor proprie gentis et hostis erat.
Hic ut adversus erat pueris, uxore relicta,
Que fuit Eubrauci mater, ad ima ruit.
Ut sua bis denis feritas regnaverat annis,
Venatu rediens fit cibus ille lupis.

Tunc in Judea Saul regnabat; at ille
In Lacedemonia, cui grave nomen erat:
Nominis *Eu* pars prima sui, pars altera *ca* sit,
Ristius addatur tercia, nomen habens.
Ebraucus post fata patris, denis quater annis
Sceptra regens, magne vir probitatis erat,
Post Brutum, qui primus erat qui Gallica regna
Navibus advectus depopulatus erat.
Gallorum spoliis, predaque recente potitus,
Ad sua navigio regna redibat ovans.

Conditor urbis erat que nunc *Eboracus* ab ejus
  Nomine nomen habet, qui decoravit eam.

Tunc in Judea David rex, atque Latinus
  Silvius in Lacio regna tenebat avus.
Festa dies pascalis adest; duc ocia, Clio;
  Et requies et pax, sitque remissa melis.

Explicit Brutus.

ALPHABETICAL INDEX OF CONTENTS

OF VOL. I. OF THE

CAMBRIAN JOURNAL,

PUBLISHED UNDER THE AUSPICES OF

THE CAMBRIAN INSTITUTE.

Price Twelve Shillings.

LIST OF ILLUSTRATIONS.

R. MASON, PRINTER, HIGH STREET, TENBY.

Cambrian Archæological Association

GESTA
REGUM BRITANNIÆ

A METRICAL HISTORY OF THE BRITONS

[illegible]

[illegible]

BY FRANCISQUE-MICHEL

[illegible]

PRINTED

FOR THE CAMBRIAN ARCHÆOLOGICAL ASSOCIATION

[illegible]